

TAMPEREEN YLIOPISTO

Teemu Puumalainen

”TERVEESSÄ, REIPPAASSA JA TYÖKYKYISESSÄ RUUMIISSA TULEE ASUMAAN
RAITIS, SIVEELLINEN JA VAPAA HENKI”

Ivar Wilskmanin liikuntakasvatustieteologia

Historian pro gradu -tutkielma
Tampere 2012

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, historia

PUUMALAINEN TEEMU: ”Terveessä, reippaassa ja työkykyisessä ruumissa tulee asumaan raitis, siveellinen ja vapaa henki”. Ivar Wilskmanin liikuntakasvatusideologia.

Pro gradu -tutkielma, 107 s.

Historia

Huhtikuu 2012

”Suomen urheilun isäksi” nimitetty Ivar Wilskman on yksi maan voimistelu- ja urheiluelämään eniten ja merkittävimmin vaikuttaneista henkilöistä. Hän eli aikana, jolloin liikuntakulttuurissa tapahtui merkittävää kehitystä, ja osallistui itse aktiivisesti siihen voimistelunopettajana ja -tarkastajana, ahkerana kirjoittajana sekä seura- ja liittojohtajana.

Pro gradu -tutkielmani käsittelee aatehistoriallisesta näkökulmasta suomalaisen voimistelunopetuksen sekä voimistelu- ja urheiluelämän uranuurtajan Ivar Wilskmanin liikuntakasvatusideologiaa. Wilskmanin ideologian avaamiseksi tutkitaan ja eritellään tarkemmin hänen voimistelun, urheilun ja kasvatuksen aatteitaan ja niiden mahdollisia vaikuttimia sekä hänen käytännöllisempää toimintaansa ruumiinkulttuurin ja liikuntakasvatuksen parissa. Työn ajallinen rajaus käsittää ajanjakson 1800-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä 1920-luvun puoleenväliin. Pääasiallisen lähdeaineiston muodostavat Suomen Urheiluarkiston Ivar Wilskman -kokoelma sekä hänen runsas kirjallinen tuotantonsa oppi- ja opaskirjoineen ja lehtikirjoituksineen.

Ivar Wilskmanin liikuntakasvatusideologiassa keskeistä oli ihmisen kehittyminen tarkoituksenmukaisen ruumiinharjoituksen kautta niin fyysisesti kuin henkisestikin kohti kaiken kasvatuksen lopullista päämäärää, siveellisyyttä. Tuon kehityksen seurauksena oli terveempi, reippaampi, tarmokkaampi ja työkykyisempi yksilö. Kun koko kansa saataisiin voimistelemaan ja muutenkin ruumistaan harjoittamaan, niin lopputuloksena olisi koko kansan elinvoimaisuuden ja siveellisyyden kasvu sekä ansaittu paikka muiden sivistyskansojen joukossa.

Wilskmanin urheiluaatteen keskeiset teemat olivat nationalismi, rodunjalostus ja suhtautuminen kilpaurheiluun. Teemat kietoutuvat hänen teksteissään usein toisiinsa ja heijastavat ajalle tyypillistä keskustelua sekä voimistelu- ja urheiluelämän kehitystä. 1900-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen poliittinen kuohunta ja ristiriidat eivät voineet olla vaikuttamatta hänen ajatteluunsa ja toimintaansa – ne kirkastivat hänen voimistelulle ja urheilulle antamiaan päämääriä. Suomen itsenäistyminen, sisällissota ja sen jälkeinen idän suunnalta koettu uhka saivat hänet korostamaan voimistelun- ja urheilun suhdetta ja merkitystä maanpuolustuksen kannalta. Wilskmanin urheiluaatteeseen liittyvät oleellisesti myös raittiusaate ja opettajantoimiensa myötä hänen kasvatusnäköyksensä.

Wilskmanin toiminnan ja kirjoitusten taustalla vaikutti aina voimistelumies, joka muisti korostaa monipuolisten ruumiinharjoitteiden yksilöä ja kansakuntaa jalostuttavaa voimaa. Voimistelulla ja urheilulla oli hänelle loppuun asti ennen kaikkea kasvattava merkitys ja tehtävä. ”Rekordiurheilun” yksipuolisuuden vaaroista hän jaksoi aina muistuttaa ja arvostella ”erikoisurheilijoiden”, kuten ”käyräselkäisten” juoksijoiden ruumiinmuotoa. Voimistelu oli tärkein keino sopusuhtaisen vartalon ja siveellisen ihmisen mahdollistamiseksi.

Sisällysluettelo

I. JOHDANTO	1
I.1. Ivar Wilskman	1
I.2. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys	4
I.3. Käsitteet.....	6
I.4. Muu tutkimus ja tutkimuksen relevanssi.....	9
II VOIMISTELUMIEHEN SYNTY	12
II.1. Liikuntakulttuurin kehitys ja saapuminen Suomeen	12
II.2. Viktor Heikel ja suomalaisen liikuntakulttuurin murros	14
II.3. Wilskman syttyy voimisteluun ja urheiluun.....	22
II.4. Wilskmanin voimisteluaate	26
III ”SUOMEN URHEILUN ISÄ”	38
III.1. Liikuntakulttuurin murros – urheilun esinmarssi	38
III.2. Painettu sana aatteen levittäjänä – Suomen Urheilulehti ja kirjaset	41
III.3. Urheilun organisaattori ja johtaja	51
III.4. Wilskmanin urheiluaate.....	72
IV LIIKUNTA- JA TERVEYSKASVATTAJA.....	79
IV.1. Koululaitoksen kehitys ja ajan kasvatuksellinen ilmapiiri.....	79
IV.2. Pedagogi ja tarkastaja	84
IV.3. Wilskmanin kasvatusaate	90
V PÄÄTELMÄT.....	97
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	101

I. JOHDANTO

I.1. Ivar Wilskman

Suomen urheilun isäksi kutsuttu¹ Ivar Edvard Wilskman syntyi pappissukuun 26.4.1854 Töysässä Pohjanmaalla. Hänen isänsä kuoltua vuonna 1857 joutui nuoren Ivarin perhe pian muuttamaan hänen äitinsä sisarien luokse Ilmajoelle. Lapsena Ivar oli omien sanojensa mukaan ”ruumiillisesti heikko” ja ”jokseenkin kivulloinen”, minkä vuoksi hän harmikseen sai huomata olevansa varsinkin voimaa ja kestävyyttä vaativissa leikeissä ja ”otteluissa” muita huonompi. Vielä oppikoulussa hän koki masennusta ja alakuloa havaitessaan heikkoutensa oppilastovereihinsa nähden. Wilskman toivoi kuitenkin intohimoisesti kehittyvänsä ”voimassa” toveriensa vertaiseksi, ja hänellä säilyikin läpi elämänsä kiinnostus ”fyysilliseen kuntoisuuteen” sekä ruumiillisen voiman rajaton ihailu.²

Vuonna 1866 Wilskman aloitti 12-vuotiaana koulunkäyntinsä Vaasan ruotsalaisessa lyseossa, jossa hän sai myös ensikosketuksensa voimisteluun. Tuolle ajalle tyyppillisesti voimistelunopetus oli hyvin puutteellista, sillä hänen opettajallansa ei ollut minkäänlaista pätevyyttä³. Kesäkuussa 1873 Wilskman valmistui ylioppilaaksi, minkä jälkeen hän keräsi opiskelurahoja kotiopettajana Ilmajoella toimien. Vuoden kuluttua hän aloittikin matemaattisten aineiden opinnot Helsingin yliopistossa. Siellä hän sai opiskelijatovereiltaan kuulla voimistelun suotuisista vaikutuksista ja yliopiston voimistelulaitoksen olevan kaikille ylioppilaille avoinna. Voimistelu vei Wilskmanin niin mukanaan, että ”ennen saivat kaikki muut huvitukset, olivatpa ne miten houkuttelevia tahansa, jäädä syrjään”. Innostukseen vaikuttivat epäilemättä hänen nopeasti kehittyneet tuloksensa erilaisissa voiman mittauksissa sekä selvät fyysiset muutokset hänen olemuksessaan.⁴

Vuosi 1876 oli merkittävä suomalaisen voimistelun ja kehittyvän liikuntakulttuurin kannalta. Silloin Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen yliopettajan virassa aloitti Viktor Heikel (1842 – 1927), jolla tuli olemaan suuri vaikutus paitsi voimisteluun ja urheiluun, niin myös Ivar Wilskmaniin.

---

¹ Nimityksen keksijästä ei ole varmuutta, mutta sitä käytti ainakin Klaus U. Suomela antaessaan 1954 julkaistulle elämäkertakirjalleen nimeksi Ivar Wilskman – Suomen urheilun isä, ks. Suomela 1954. Sitä aikaisemmin nimimerkki K.R. kirjoitti Wilskmanin kuoltua ilmeisesti Helsingin Sanomien muistokirjoituksessa: ”Ivar Wilskman oli meidän urheilumme isä”, ks. kansio: Voimistelunopettajien henkilötietoja, SUA, Anni Collanin arkisto (ACA). Myöhemmässä urheilukirjallisuudessa nimitystä on viljelty itsestäänselvytenä, ja sitä mitenkään kyseenalaistamatta.

² Suomela 1954, 7-8; Wilskman 1929, 5-6.

³ Wilskman kuittaa muistelmissaan asian yhdellä lauseella: ”koulussa ollessani kunnollista voimistelua ei ollut saatavilla”, ks. Wilskman 1929, 6.

⁴ Suomela 1954, 9-12; Wilskman 1929, 6.

Heikelin ystävällinen esiintyminen ja miehekäs olemus yhdistettynä hänen itsensä muokkaamaan saksalaisperäiseen voimistelujärjestelmään vetosivat ylioppilaisiin, jotka saivat uutta kipinää harjoitteluunsa. Wilskman oli yksi innokkaimmista, ja kun Heikel nimitti hänet esivoimistelijakseen⁵, alkoi hän valppaasti seurata kaikkia ruumiin harjoittamiseen liittyviä ilmiöitä ja uusia virtauksia. Niin ikään hän kartutti voimistelutaitoaan ja teoreettisia tietojaan tullakseen asiantuntijaksi tehtävässään. Uudesta tehtävästään innostuneena hän jätti myös matemaattisten aineiden opintonsa. Wilskman oli syksystä 1875 asti toiminut Helsingin Suomenkielisen Alkeisopiston matematiikan ja voimistelun apuopettajana ja vuonna 1877 hänet nimitettiin vailla virallista pätevyyttä tuon koulun vakinaiseksi voimistelunopettajaksi. Voimistelunopettajien koulutus alkoi Suomessa vuonna 1882 Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen yhteydessä. Wilskman ryhtyi virallistamaan pätevyyttään heti sen tultua mahdolliseksi, ja perusteellisesti opiskeltuaan valmistui 1888 loistavin arvosanoin.⁶

Wilskman toimi vakinaisena voimistelunopettajana Helsingin Suomenkielisessä Alkeisopistossa – vuonna 1887 nimeksi Suomalainen Normaalilyseo - syksystä 1877 lähtien, sekä samanaikaisesti yliopiston voimistelulaitoksessa, jossa vuodesta 1894 lähtien aliopettajan toimessa. Näiden toimien ohella hän opetti sivutöinään matemaattisia aineita erinäisissä oppilaitoksissa. Wilskman kehitti voimistelunopetusta pitkälti Heikelin oppien mukaisesti, mutta otti vaikutteita myös mm. oman voimisteluseuransa⁷ muilta jäseniltä. Nuorena opettajana Wilskman ymmärsi hyvin oppilaitaan ja heidän kaipuutaan monipuoliseen ja vaihtelevaan toimintaan, minkä vuoksi hän otti opetukseensa paljon otteluja, leikkejä ja kilpailuja sekä myös myöhemmin urheiluksi luettavia lajeja. Niiden harjoittelua varten hän tuotti ulkomailta välineitä, joita ei aiemmin maassa ollut nähty. Hän myös suoritti 1870-luvun lopulta lähtien oppilaidensa mittauksia, mikä vaikutti vähitellen koulunuorison ruumiillista kehitystä koskevien antropologisten mittausten ja tutkimusten yleistymiseen.⁸

Opettajantoimiensa lisäksi Wilskman teki vuosina 1893-1914 kouluhallituksen toimesta voimistelun ja terveystopin opetukseen sekä koulujen hygieenisiin oloihin liittyviä tarkastusmatkoja maan eri kouluihin. Vuonna 1914 hänet nimitettiin kouluhallitukseen apulaistarkastajaksi ja 1918 vakinaiseksi voimistelun ja terveystopin tarkastajaksi, jolloin hän erosi Normaalilyseon opettajan toimestaan. Toukokuussa 1926 Wilskman kirjoitti viimeisen tarkastuskertomuksensa, minkä jälkeen

---

⁵ Tuon ajan voimistelutunneilla opettajalla oli apunaan ns. esivoimistelija, joka ohjeen mukaisesti näytti muille voimistelijoille liikkeet, korjasi heidän suorituksiaan ja avusti monella muulla tavalla opettajan toimintaa.

⁶ Suomela 1954, 13-19; Wilskman 1929, 7.

⁷ Tämä oli vuonna 1875 perustettu maan ensimmäinen voimisteluseura Helsingfors Turnförening. Myöhemmältä nimeltään Helsingfors Gymnastikklubb. Tästä seurasta, ks. Laine 1984, 23, 115-117.

⁸ Suomela 1954, 18-21, 25; Wilskman 1929, 7-9.

hän erosi kouluhallituksen virastaan 72-vuotiaana.⁹ Wilskman kutsuttiin asiantuntijaksi myös moneen liikuntakasvatuksen uudistamista pohtineeseen valtion komiteaan.¹⁰

Opettajan- sekä opetuksen kehittämiseen liittyvien tehtäviensä lisäksi Wilskman vaikutti suomalaiseen voimistelu- ja urheiluelämään muutenkin vahvasti. Hän oli perustamassa ja johtamassa useita voimistelu- ja urheiluseuroja sekä järjestöjä, joista merkittävimmäksi nousi Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto.¹¹ Hän myös kirjoitti monia voimistelua, urheilua, raittiutta ja terveyttä koskevia oppikirjoja ja opasvihkosia sekä perusti Suomen Urheilulehden vuonna 1898. Lehden päätoimittajana hän viihtyi kymmenen vuotta, ja vielä senkin jälkeen aktiivisesti kirjoitteli siihen. Urheilulehden lisäksi hän laati kirjoituksia moniin muihin voimistelua, urheilua ja kasvatusta käsitteleviin lehtiin.¹²

Wilskman teki elämäntyönsä pääasiassa liikuntakasvatuksen ja urheilun parissa, mutta lisäksi hän ehti osallistumaan myös monien erilaisten yhdistysten ja liikelaitosten toimintaan, joista mainittakoon Terveystoimikunta, Yhdistys raajarikkoisten hyväksi, Helsingin kaupungin taksoituslautakunta sekä Kansallisteatterin edeltäjä Suomalainen teatteri. Klaus U. Suomelan mukaan Wilskman oli poliittisesti mahdollisimman puolueeton, vaikkakin aluksi kannatti ruotsinkielistä liberalismia, ja sittemmin oli kallellaan Edistyspuolueeseen. Yltiöisänmaallisuuden ja kiihkokansallisuuden hän tuomitsi. Wilskman oli 1800-1900 -lukujen vaihteen hengen mukaisesti rationalisti, joka uskoi ennen kaikkea voimistelun ja urheilun kehoa ja mieltä parantavaan voimaan.¹³ Hänen maailmankatsomukseensa sekoittui ajan hengen mukaisesti myös sosiaalidarvinistisia ja -hygieenisiä piirteitä.

Yksityiselämän puolella Ivar Wilskman oli avioliitossa vuodesta 1882 Mathilda Vilhelmina Roschierin kanssa, johon hän oli tutustunut jo Ilmajoella kotiopettajana toimiessaan. Pariskunnalla oli kaksi lasta, pojat Atle sekä Jarl.¹⁴ Omien sanojensa mukaan Wilskman turvautui lääkäriin

---

⁹ Suomela 1954, 32-34, 44.

¹⁰ Komiteoista lisää luvussa III.3.

¹¹ Näistä seuroista ja järjestöistä tarkemmin luvussa III.3.

¹² Wilskmanin kirjallisen tuotannon kattava listaus, ks. Suomela 1954, 127-129.

¹³ Suomela 1954, 112-113, 115; Ks. Wilskmanin maailmankatsomuksesta myös, Halmesvirta 1995, 21; Salimäki 2000, 105. Halmesvirran mukaan ”Wilskmanin maailmankatsomus muistutti lähinnä deismiä, mutta siihen sekoittui moderneja kehitysopillisia ja degenerationistisia piirteitä”. Salimäki puolestaan näkee Wilskmanin olleen maailmankatsomukseltaan ”panteistis-rationalistinen”.

¹⁴ Suomela 1954, 113-114; Atlen nimi oli lyhenne sanasta atleetti, mikä kuvastaa hyvin Wilskmanin aatemaailmaa ja odotuksia pojalleen. Atle kyllä harrasti myöhemmin voimistelua ja pyöräilyä sekä kirjoitteli mm. isänsä lehteen, mutta työuransa hän teki Helsingin yliopiston virkamiehenä. Atle kuoli alle 40-vuotiaana vuonna 1921 ”traagillisissa oloissa”.

ensimmäisen kerran vasta 75-vuotiaana, jolloin lääkäri varoittikin häntä liiallisesta liikunnasta. Tuon jälkeenkin hän eleli suhteellisen terveenä vielä kolme vuotta, kunnes menehtyi 10.4.1932 kotonaan saamansa ”halvauksen” seurauksena. ”Harvinaisen runsaslukuisena ja yksimielisenä Suomen liikuntakasvatusväki osallistui hänen viimeiseen matkaansa”, Helsingin Vanhassa kirkossa järjestettyyn siunaukseen ja kulkueeseen, jonka kärjessä Ylioppilas-Voimistelijoiden jäsenet kantoivat perustajansa arkun Lapinlahden hautausmaalle.¹⁵

I.2. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tämä tutkimus nojaa Markku Hyrkkästä lainaten ”käsitykseen, että aatehistoriallisessa, ja ylipäätään historiallisessa tutkimuksessa on otettava vakavasti historiallisten toimijoiden käsitykset asioista. Niiden avulla he luovat toiminnalleen tarkoituksia ja perusteita, joiden avulla historioitsija puolestaan pyrkii toimintaa eli laajemmin sanoen, historiaa, ymmärtämään”.¹⁶

Tarkoitukseni on tutkia Ivar Wilskmanin voimistelua, urheilua ja kasvatusta koskevaa ideologiaa - toisin sanoen, noihin hänen elämänsä keskeisesti kuuluneisiin osa-alueisiin liittyviä käsityksiä, mielipiteitä, uskomuksia ja arvoja, joiden varaan hän rakensi omaa hyvin monipuolista, mittavaa ja vaikuttavaa toimintaansa ruumiinkulttuurin ja liikuntakasvatuksen parissa.

Mikäli ajattelemme, että voimistelu, urheilu ja kasvatusta yhdessä muodostavat liikuntakasvatuksen käsitteen, niin silloin tämän tutkielman tutkimuskysymys on: *Millainen oli Ivar Wilskmanin liikuntakasvatusideologia?* Kysymykseen vastataan tarkastelemalla erikseen tutkimuksen päähenkilön *voimistelu-, urheilu-, ja kasvatuskäsityksiä*. Wilskmanin aatemaailman hahmottamiseksi on myös välttämätöntä tutkia kuinka hänen ideologiansa vastaa ja heijastelee 1800-luvun viimeisten ja 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana vallinneita aatteita sekä käsityksiä ihmisen kehityksestä, kasvatuksesta ja terveydestä. Wilskmanin ajatusmaailman ymmärtämiseksi on tarkoituksenmukaista selvittää hänen julkaistujen tekstiensä lisäksi myös hänen toimintaansa opettajana, tarkastajana sekä urheilujohtajana, sillä Hyrkkäsen mukaan kaikki

---

Vuonna 1891 syntynyt Jarl oli urheilijana veljeään lahjakkaampi, saavuttaen menestystä miekkailukilpailuissa. Jarl kuoli myös verrattain nuorena vuonna 1936.

¹⁵ Suomela 1954, 116-117.

¹⁶ Hyrkkänen 2002, 10-11.

inhimillinen toiminta heijastelee käsityksiä. Inhimillisen toiminnan tuotteisiin hän lukee myös instituutiot.¹⁷

Tutkimus rakentuu siten, että Wilskmanin liikuntakasvatusideologian muodostavien osa-alueiden käsittely tapahtuu omissa pääluvuissaan, ja niiden ensimmäisissä alaluvuissa taustoitetaan kyseisen osa-alueen kehitystä ja ajan aatteellista ilmapiiriä. Wilskmanin voimisteluaatetta käsitellään toisessa, urheiluaatetta kolmannessa ja kasvatusaatetta neljännessä pääluvussa. Alaluvuissa kartoitetaan myös hänen käytännön toimintaansa käsiteltävillä osa-alueilla. Edellä mainittujen osa-alueiden tarkastelun tulokset kootaan pohdinta-luvussa yhteen ja muodostetaan vastaus tutkimuskysymykseen.

Tutkimukseni aikarajaus asettuu Wilskmanin aktiivisen kirjoitustyön ja muun toiminnan perusteella luontevasti 1870-luvulta 1920-luvun loppuun. Tutkimuksen lähdeaineisto käsittää Wilskmanin kirjallisen tuotannon, Suomen Urheiluarkistossa olevan Ivar Wilskman -arkiston¹⁸ sekä tutkimuskirjallisuutta, jonka kautta on selvitetty etenkin käsiteltävän ajan aatteellista viitekehystä ja Wilskmanin toimintaa osana liikunta- ja urheilukulttuurin murrosta.

Tässä tutkimuksessa käytetty Wilskmanin kirjallinen tuotanto koostuu voimistelua, urheilua, raittiutta ja terveyttä käsittelevistä opasvihkosista ja kirjoista, sekä hänen kirjoituksistaan *Suomen Urheilulehteen*, *Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirjaan* ja *Kasvatus ja koulu* -lehteen.¹⁹ Wilskman kirjoitteli myös muihin lehtiin, mm. *Sporteniin*, *Uljaaseen*, *Urheilijaan*, *Kisakenttään*, *Idrottiin*, *Voimaan* ja *Valvojaan*. Kirjoittelu näihin oli kuitenkin satunnaisempaa, joten niitä ei ole tutkimusekonomian vuoksi käyty läpi. Wilskmanilla tuntui myös olevan tapana jossain määrin kierrättää artikkeleitaan, eli samoja tekstejä on julkaistu eri lehdissä. Niinpä lehdistön osalta olen keskittynyt vain kolmeen mielestäni oleellisimpaan julkaisuun. En ole myöskään tutkinut Wilskmanista esimerkiksi Helsingin yliopiston keskusarkistosta, Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton arkistosta ja Kouluhallituksen arkistosta mahdollisesti löytyvää aineistoa, sillä Wilskmanin teot ja toiminta on urheilu- ja liikuntahistoriallisessa tutkimuskirjallisuudessa tarkasti

---

¹⁷ Ibid., 12.

¹⁸ Kyseinen arkisto sisältää mm. Wilskmanin esitelmiä, voimistelu- ja urheiluoppaiden käsikirjoituksia, matkakertomuksia, sekä hänen saamiaan kirjeitä ja postikortteja.

¹⁹ Suomen Urheilulehti on käyty läpi vuosilta 1898-1911, Suomen Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirja vuosilta 1877-1923 ja Kasvatus- ja koulu -aikakauslehti vuosilta 1914-1932. Wilskmanin kirjoituksia ei kuitenkaan ollut Suomen Kasvatusopillisen Yhdistyksen aikakauskirjassa vuosina 1922-1932 eikä Kasvatus ja koulu vuosina 1877-1901.

ja luotettavasti selvitelty.²⁰ Kouluhallituksen toimissaan tekemistään tarkastusmatkoista kertynyttä aineistoa on myös ollut saatavilla Ivar Wilskmanin arkistosta sekä hänen monista kirjoituksistaan esimerkiksi Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirjaan.

Wilskmanin kirjoittamista lukuisista opasvihkosista ja kirjoista en kaikkia onnistunut saamaan käsiini. Aiheeni kannalta mielenkiintoisia ja mahdollisesti hyödyllisiä olisivat olleet seuraavat teokset: *Ruotsalais-suomalainen voimistelusanakirja* (1887), *Neuvoja kotivoimistelussa rautasauvalla* (1888), *Terveys ja tarmo* (1902), sekä *Voimaurheilu* (1907). Osasta näistä olen kuitenkin löytänyt joitakin viittauksia ja lainauksia tutkimuskirjallisuudesta.

1.3. Käsitteet

Tutkimuskirjallisuudessa käsitteen *'ruumiinkulttuuri'* on nähty tarkoittavan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ”ensisijassa sivistyneistön liikunnallisia rientoja, joihin luettiin mm. miekkailu, kävely, terveyskylpy ja osin myös englantilaisen aristokratian keskuudessa kehittynyt nyrkkeily”.²¹ Leena Laine laskee ruumiinkulttuuriin myös ennen uudenaikaiseen liikuntakulttuuriin siirtymistä yleiset ”kansanomaiset ruumiinharjoitukset”, kuten perinteiset leikit ja pelit, tanssit ja erilaiset voimainkoetukset.²² Tässä tutkimuksessa ruumiinkulttuurilla tarkoitetaan kaikkea modernia liikuntakulttuuria edeltänyttä liikunnallista toimintaa, sisältäen em. lisäksi voimistelu- ja urheilutermin alle luettavat lajit ja harjoitteet.

'Liikuntakulttuurin' käsitteen voi katsoa olevan ruumiinkulttuuri -termin 1900-luvulla syntynyt perillinen ja korvaaja, joka kuitenkin on ongelmallinen tutkimuksessa käsiteltävän ajan kannalta. Yläkäsitteenä sana *'liikunta'* on saanut nykyisen merkityksensä vasta 2. Maailmansodan jälkeen, eikä sille löydy suoraan vastinetta muista kielistä. Se on peräisin 1800-luvulla käytetystä sanasta *'ruumiinliikunto'*, joka 1900-luvun alussa lyheni muotoon *'liikunto'*. Samoihin aikoihin myös termi *'ruumiinharjoitukset'* alkoi kielenkäytössä väistyä liikunnan, voimistelun ja urheilun – ja sen synonyymien – tieltä. Liikunta sanana kattaa voimistelun, urheilun ja liikuntakasvatuksen.²³

---

²⁰ SVUL:n arkiston pois jättämisen perustelen myös järjestön historiikin johdannossa mainitulla ongelmalla: ”On voitu todeta, että asiakirjoja on kadonnut tai oletettuja asiakirjoja, kuten eräitä tärkeitä kokouspöytäkirjoja, ei ole ehkä koskaan ollut olemassakaan. [...] Sitä suurempana vahinkona on pidettävä sitä, että vuosisadan vaihteen arvokkaita tietoja ei ole otettu talteen edes miesmuistiin turvautumalla silloin kun se vielä olisi ollut mahdollista.” Halila & Sirmeikkö 1960, IX.

²¹ Halmesvirta & Ojala & Roiko-Jokela & Vilku 2007, 188.

²² Laine 1984, johdanto.

²³ Ibid.; Wuolio & Jääskeläinen 1993, 13-14.

Klaus U. Suomelan mukaan *'liikuntakasvatus'* on ”liikunnan avulla tapahtuvaa sekä ruumiillista että henkistä kasvatustoimintaa. Määritelmä perustuu Viktor Heikelin ja Ivar Wilskmanin näkemyksiin, joissa korostui erityisesti voimistelun kasvattava vaikutus.²⁴ Liikuntakasvatus on vakiintunut kielenkäyttöön vasta samaan aikaan liikunta -sanalla. Tutkimuksessani tarkasteltavana aikana sitä vastaavana terminä käytettiin *'ruumiillista kasvatus'* ja esimerkiksi ruotsinkielinen Heikel – kuten myös Wilskman ruotsiksi kirjoittaessaan - käytti luonnollisesti oman kielensä vastinetta *'fysisk uppfostran'*. Sisällöllisesti liikuntakasvatus on tarkasteltavasta ajanjaksosta nykyisyyteen tultaessa luonnollisesti muuttunut paljon niin keinoiltaan, välineiltään kuin ideologiaaltaankin, eivätkä sen herättämät mielikuvat sovi yksi yhteen aikaisemman todellisuuden kanssa. Käytänkin tutkimuksessani liikuntakasvatus -termiä 1800-luvun viimeisten ja 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien sisällöllisessä merkityksessä.

'Voimistelu' -sanalla juuret ovat antiikin kreikan sanassa *'gymnastiké'*, joka alun perin on tarkoittanut ruumiinharjoituksen taitoa. Henrik Meinander laskee tämän perusteella liikuntakasvatuksen aatteen olevan vähintään kahden ja puolen tuhannen vuoden ikäinen eurooppalaisessa sivilisaatiossa.²⁵ Voimistelu -sana vakiintui suomenkieleen 1840-luvulla ruotsinkielisen *'gymnastik'* -sanalla kreikkalaista alkuperäänsä ahtaammassa merkityksessä, ja sillä tarkoitettiin ihmisen järjestelmällistä harjoittamista metodisesti valittujen liikkeiden avulla.²⁶ Voimistelu -sanalla on käsiteltävänä aikana ollut huomattavasti runsaampi merkityssisältö kuin nykyisin, sillä siihen on mielletty kuuluvaksi oikeastaan kaikki ruumiin harjoittamiseen tähtäävä liikkuminen, kunhan se ei ole ollut ennätyksiin tähtäävää, kilpailullista tai tapahtunut jotakin kulkuneuvoa käyttäen. Viktor Heikelin mielestä liikuntalajin tarkoituksesta ja merkityksestä riippui, oliko kyseessä voimistelu vai urheilu. Laji oli voimistelua, mikäli harjoittaminen palveli kasvatuksellisia päämääriä, ja urheilua, jos päämääränä oli tavoitella esim. hyvää tulosta, kunniaa tai huvia. Kouluvoimistelussa poikien liikunnallisten lajien valikoima oli suurempi kuin tyttöjen.²⁷ Lisäksi voimistelun käsitteestä erotettiin vielä *'kasvattava voimistelu'*, *'sairasvoimistelu'* ja *'tervevoimistelu'*. Sairasvoimistelulla pyrittiin jonkin elimen tai ruumiillisen toiminnon erityiseen toimintaan ja sen parantamiseen²⁸, ja tervevoimistelu tähtäsi terveyden ja voimien säilyttämiseen terveillä henkilöillä.²⁹

---

²⁴ Suomela 1953, 9.

²⁵ Meinander 1992, 81.

²⁶ Koivusalo 1982, 7; Wuolio & Jääskeläinen 1993, 14.

²⁷ Koivusalo 1982, 7-8.

²⁸ Sairasvoimistelu muuttui ja eriytyi myöhemmin lääkintävoimisteluksi, joka nykyisin tunnetaan fysioterapiana.

²⁹ Koivusalo 1982, 7-8.

Työni kannalta on olennaista selventää myös niin itsestään selvältä tuntuva, mutta käsiteltävän aikakauden kohdalla ongelmallista, käsitettä kuin *'urheilu'*. Nykyisin urheilu -käsitteen alle mielletään kuuluvaksi kaikenlainen sovittuihin sääntöihin perustuva ruumiillinen kilpaileminen, ja jopa monia lajeja, joita ei välttämättä kovin ruumiillisina voida pitää. Urheilu -käsite rajaa ulkopuolelle ilman sovittuja sääntöjä tapahtuvan liikunnan. Suomen kieleen sana urheilu omaksuttiin viimeistään vuonna 1886, jolloin se esiintyi Ahlqvistin sanakirjassa. Aiemmin sana yhdistettiin urheuden ja jopa uhkarohkeuden osoittamiseen. Urheilu -sana tuli vastaamaan ruotsinkielen sanaa *'idrott'*, ja englanninkielen *'sport'* -sanan korvaajaksi keksittiin *'kiisto'*, joka ei kuitenkaan koskaan yleistynyt. Urheilu -sana alkoi vakiintua kieleemme 1900-luvun alussa. Liikunta- ja urheilukulttuurin voimakas murros 1800-luvun loppupuolelta 1900-luvun alkuun aiheutti kuitenkin sen, että kyseisiin osa-alueisiin liittyviä ilmiöitä sijoiteltiin suomalaisessa aikalaiskeskustelussa monen termin alle, kun yleisesti käytössä olivat aiemmin mainittujen lisäksi vielä mm. *'sportti'* ja *'voimailu'*.³⁰ Tuon ajan termistön moninaisuutta kuvaava ja tutkimukseni kannalta hyvin valaiseva on Ivar Wilskmanin oma määritelmä:

”Sanat *'voimailu'* (ruotsiksi *'idrott'*) ja *'urheilu'* (*'sport'*) tarkoittavat oikeastaan vallan eri liikuntamuotoja, vaikka niitä usein jokapäiväisessä puheessa käytetään toinen toisensa asemesta. Voimailu-sanalla käsitämme sellaista harjoitusmuotoa, jonka liikettä synnyttävä voima lähtee yksinomaan itse ihmisestä. Urheiluryhmään kuuluvat sitä vastoin ne liikuntamuodot, joissa kuljettavana voimana on esim. tuuli, sähkö, tuli, jokin räjähdystä aikaansaava aine tahi eläin. Keihäänheitto on siis voimailua, purjehdus urheilua; pyöräily on voimailua, moottoripyörällä ajaminen urheilua, j. n. e.”³¹

'Ideologialla' tarkoitetaan aaterakennelmaa, symbolisesti ladattua uskomusten ja ilmausten kokonaisuutta. Se esittää, tulkitsee ja arvottaa maailmaa, ja luo näin tehdessään oikeutuksen ja perustan yksilön, ryhmän tai luokan käsityksille ja toiminnalle. Se luo toimintatapoja ja syrjäyttää niitä. Ideologia on irrationaalinen symbolijärjestelmä, joka saattaa myös ennalta sulkea pois mahdollisuuden rationaaliseen argumentointiin. Ihminen ei pääse käsityksiään pakoon, vaan arvomme tunkeutuvat kaikkiin sosiaalista maailmaa koskeviin – objektiivisinakin pitämiimme – kuvauksiimme, ja tuovat niihin väistämättä mukaan ideologisen ulottuvuuden.³² Ideologiaan liittyy olennaisesti myös se kieli, jota käytämme maailmaa ja sitä koskevia tosia ja epätosia asioita ilmaistessamme. Ideologiaan kuuluvien käsitysten muuttuminen tulee ilmi uudenlaisena kielenkäyttönä. Hyrkkänen näkee sanojen muuttumisen merkittävänä, koska kieli ja sosiaaliset

³⁰ Ks. sana *'urheilu'*, Halmesvirta & Ojala & Roiko-Jokela & Vilkkuna 2007, 239-240; käsitteestä myös, Laine 1984, 54-55; Viita 2003, 32-33; Vettenniemi 2006, 52-53; Kokkonen 2008, 43.

³¹ Wilskman 1929, 12-13. Hän oli päätenyt määritelmäänsä viimeistään vuoteen 1905 mennessä, jolloin hän ehdotti em. termien käyttöönottoa lehtensä sivuilla. Ks. tästä, Suomen Urheilulehti (jatkossa SU) 2/1905, 63-64.

³² Hall 2002, 100-101; Halmesvirta & Ojala & Roiko-Jokela & Vilkkuna 2007, 64.

suhteet liittyvät niin olennaisesti yhteen. Sanan merkityksen selvittäminen ja sen käytön kuvaaminen kertovat myös sosiaalisesta kanssakäymisestä, mikä taas on mahdollista vain käsitysten välityksellä.³³ Muuttunut kielenkäyttö ja uudet tai muuttuneet sosiaaliset suhteet implikoivat muuttuneita käsityksiä, uusia ideoita ja jopa ideologista kehitystä.

Käsite *'siveellisyys'* esiintyy usein Ivar Wilskmanin ja käsiteltävän ajan muissakin esimerkiksi kasvatusta käsittelevissä teksteissä. Sillä tarkoitetaan moraalisesti hyvää ja oikeaa, ja sen vastakohtana toimii käsite *'epäsiveellisyys'*. Niitä ei pidä sekoittaa seksuaaliseen moraaliiin liittyviin käsitepareihin *'siveä'* - *'siveetön'* ja *'siveys'* - *'siveettömyys'*.³⁴

Tässä työssä pyritään luovimaan termien moninaisen käytön ja niiden merkitysisältöjen karikossa niin, että sekaannuksilta vältyttäisiin, ja lopputuloksena olisi selkeä ja johdonmukainen esitys tuon aikakauden ajattelusta ja keskustelusta. Se vaatii esimerkiksi Wilskmanin kohdalla termien aktiivista kääntämistä: *'voimailu'* on urheilua ja *'urheilu'* jonkin ihmisen ulkopuolisen voiman avulla tapahtuvaa liikkumista.

I.4. Muu tutkimus ja tutkimuksen relevanssi

Ivar Wilskmanin nimi esiintyy lähes jokaisessa suomalaisen voimistelun ja urheilun alkuvaiheita käsittelevässä kirjassa. Tästä runsaudesta huolimatta varsinaista Wilskmania käsittelevää tutkimusta on tehty hyvin vähän.

Harri Salimäen perusteellinen ja poikkitieteellinen, Lauri ”Tahko” Pihkalan elämän- ja liikuntafilosofiaa selvittelevä, tutkimus ”Isänmaan ja urheilu-uskon mies”³⁵ on tärkeä tämänkin tutkielman kannalta, sillä siinä selvitetään kattavasti modernin liikuntakulttuurin ja urheiluaatteen syntymiseen johtanutta murrosta 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun. Salimäki myös sivuaa aiheitani selvittäessään Tahkon oppi-isäksi kutsumansa Wilskmanin voimisteluun ja urheiluun liittyvää ajattelua vaikutteineen.

---

³³ Hall 2002, 100-101; Hyrkkänen 2002, 36-38.

³⁴ Launonen 2000, 32.

³⁵ Salimäki 2000.

Tarkastelussaan Salimäki nojaa tukevasti Anssi Halmesvirran artikkeliin ”Kansan elinvoimaa kokoamassa – Ivar Wilskmanin voimistelun ja ruumiinhoidon ideologiaa 1870-1920”³⁶. Halmesvirran artikkeli ei kuitenkaan täytä tieteellisen tutkimuksen vaatimuksia lähdeviitteiden puuttuessa. Otsikoltaan, aiheeltaan ja näkökulmaltaan se on kuitenkin hyvin lähellä omaa tutkimustani, toimien siten hyvänä ”painikaverina” ja vertailukohtana omia tulkintojani Wilskmanin ajattelusta tehdessäni.

Klaus U. Suomelan kirjoittamaa elämäkertaa - ”Ivar Wilskman. Suomen urheilun isä”³⁷ – vaivaa myös lähdeviitteiden puute. Teos on kuitenkin varsin tarkka ja uskottava selvitys Wilskmanin elämäkulusta, perustuen lähdeluettelon mukaan Wilskmanin kirjalliseen tuotantoon, aikalaiskirjallisuuteen, arkistoaineistoon, haastatteluihin ja epäilemättä kirjoittajan omakohtaisiin kokemuksiin ja muistoihin kohteestaan. Täytyy tosin muistaa, että Suomela oli Wilskmanin ”oppipoikia”, eli tiettyä varovaisuutta on syytä noudattaa tämänkin kirjan kohdalla. Jo sen otsikkoon otettu ”Suomen urheilun isä” sisältää ajatuksen – kenties tavoitteenkin - kirjan kohteen pyhittämisestä ja hänen merkityksensä sementoimisesta.

Wilskmania on artikkelissaan käsitellyt myös Martti Silvennoinen. ”Liikuntakasvatuksen humanismi. Piirteitä Viktor Heikelin ja Ivar Wilskmanin ajattelusta”³⁸ -artikkelissa ei kuitenkaan kirjoittajan mukaan ”pyritä elämäkerralliseen kuvaukseen eikä ajattelun syvälliseen luotaamiseen”. Kolmen sivun artikkelilta ei näiden ”kahden suomalaisen urheilun ja liikuntakasvatuksen uranuurtajan” toiminnasta ja ajattelusta kovin syvällistä analyysiä voi odottaakaan.

Eri yliopistojen tutkielmatietokantoja ja Suomen urheilu- ja liikuntahistorian tutkimusbibliografiaa³⁹ selaillessani en ole löytänyt yhtään Wilskmania käsittelevää opinnäytetyötä. Aiheeltaan lähellä olevia 1920-1930-lukujen liikuntakasvatusta koskevia tutkielmia toki on joitakin tehty, mutta niiden anti tälle tutkimukselle on kovin vähäinen, niiden keskittyessä tarkastelussaan lähinnä Wilskmanin seuraajien, kuten Lauri Pihkalan, toimiin ja ajatusmaailmaan.⁴⁰

---

³⁶ Halmesvirta 1995.

³⁷ Suomela 1954.

³⁸ Silvennoinen 1978.

³⁹ Talonen (toim.) 2006. Teos kattaa Suomessa vuoden 2005 loppuun mennessä ilmestyneen kirjallisuuden, mukaan lukien opinnäytetyöt pro gradu -tutkielmista väitöskirjoihin.

⁴⁰ Ks. esim. Bergfors, Tarja 2004. Että meidän hidas ja kömpelö kansamme tulisi jonkin verran reippaammaksi.

Liikuntakasvatus 1920-1930-luvuilla. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto; Östman, Nora 2003. 1920-luvun

kansakoululaisen kuva liikuntakasvatuksessa. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto; Sirén, Kimmo 1980.

Liikuntakasvatus maamme suomenkielisissä kansakouluissa 1921-1939. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Ivar Wilskmanin liikuntakasvatusta koskevista kirjoituksista välittyy monia tällekin ajalle tyypillisiä ihmisen terveyteen liittyviä teemoja, huolenaiheinen ja syy-seuraussuhteinen. Liikunnan ja terveyden välinen yhteys on niistä luonnollisesti edelleen ajankohtaisin – tästä aiheesta tutkimuksia ja lehtikirjoituksia riittää eri medioissa julkaistaviksi jatkuvasti. Tuoreena esimerkkinä uutisointi australialaistutkimuksesta, jossa todettiin vähintään kahdeksan tuntia päivässä istuvien henkilöiden altistuvan kuolemalle muita nuorempina. Tämä toimistotyötä pitkiä päiviä tekeviä henkilöitä koskeva uhka, ja sen selittävä kausaaliiteetti liikunnan vähäisyydestä johtuvista aineenvaihdunnallisista häiriöistä seurauksineen oli tuttua jo Wilskmanille, joka tosin käytti hieman eri termejä ja sortui ajoittain ajan hengen mukaisesti fatalistisiin lausuntoihin.⁴¹

Terveysliikunnan puolesta saarnanneena sekä kohtuutta kaikessa, harjoittelussakin, korostaneena hän olisi hyvin istunut kertomaan näkemyksistään television kuntoiluohjelmiin ja vaatimaan kouluihin lisää liikuntatunteja. Jälkimmäinen vaatimus nuorison terveyttä ja hyvinvointia koskevina huolineen ei noin sadassa vuodessa ole myöskään menettänyt ajankohtaisuuttaan ja merkitystään, mistä osoituksena esimerkiksi Opetusministeriön ja Nuoren Suomen Fyysisen aktiivisuuden suosituksessa esitetty vaatimus liikuntatuntien lisäämisestä kaikille kouluasteille. Tuossa oppaassa esitetään myös perussuositus, jonka mukaan 7-18 -vuotiaiden lasten tulisi liikkua 1-2 tuntia päivässä monipuolisesti ja ikään sopivalla tavalla sekä välttää yli kahden tunnin istumajaksoja. Suositus voisi hyvin olla Wilskmanin kynästä lähtöisin, rajoitetun ruutuajan sijaan hän hillitsisi kylläkin liiallista kirjojen maailmaan uppoutumista. Leikin ja pelien suhde kasvavan lapsen kehitykseen ja sosiaalistumiseen on niin ikään aihe, joka edelleen koetaan merkitykselliseksi. Liikuntakasvattaja Wilskmanille viime vuosina joukkueurheilun kentiltä tuttu ”kaikki pelaa” -ohjelma oli itsestään selvä tavoite ja periaate, ja joukkuepelien hän näki kehittävän yhteishenkeä ja kykyä yhteistyöhön.⁴²

---

⁴¹ Mänttinen 2012, 12.4.2012, A13, ”Älä istu kahdeksaa tuntia kauemmin päivässä”.

⁴² Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä 2008, 6, 34. Kaikki pelaa -ohjelmasta, ks. esimerkiksi Suomen Palloliiton kotisivut (http://www.palloliitto.fi/kaikki_pelaa/kaikki_pelaa-ohjelma/)

II VOIMISTELUMIEHEN SYNTY

II.1. Liikuntakulttuurin kehitys ja saapuminen Suomeen

Organisoitu suomalainen liikuntakulttuuri sai alkunsa alemman ruotsinkielisen sivistyneistön keskuudessa aikana, jolloin liberaaliset, darvinistiset ja perinteistä kristillisyyttä vastustavat mielipiteet levisivät kulovauhtia. Ruumiillisuus, ja sen myötä kehon harjoittaminen, alkoi saada suurempaa huomiota ja merkitystä. Länneistä levinnyt uuteen kasvatukselliseen sosiaalidarvinismiin ankkuroitunut optimistinen näkemys korosti kasvatuksen ja itsekasvatuksen kautta tapahtuvaa ihmisen ja ihmiskunnan jalostumista.⁴³

Modernin liikuntakasvatuksen ja -kulttuurin henkiset juuret ulottuvat kuitenkin aina keskiajan ritariakatemioiden ruumiinharjoituksiin, joista mm. Saksan filantropistit ottivat vaikutteita 1700-luvun loppupuolella.⁴⁴ Nämä korostivat liikunnan harrastamista perustellun syyn tai vakaumuksen takia, eikä pelkästään huvin tai sotilashyödyn vuoksi. Filantropistit näkivät liikunnan arvon suurena erityisesti kasvatuksellisessa mielessä ja heidän kouluissaan pyrittiinkin jo 1700-1800 -lukujen vaihteessa liikunnan järjestelmälliseen harjoittamiseen. Liike korosti valistuksen hengessä ja luonnollisen uskonnon idean pohjalta lasten kasvatusta moraalisesti hyviksi ihmisiksi ja kansakunnan hyödyllisiksi jäseniksi. Ruumiillisen kasvatuksen avulla tähdättiin tuohon päämäärään, sillä se edistäisi myös sielun kasvatusta ja kasvua.

Liikkeen parista merkittäväksi vaikuttajaksi nousi Johann Christoph Friedrich GutsMuths (1759-1839), jonka kirjasta *Gymnastik für die Jugend* tuli uuden ajan liikuntakasvatuksen kannalta merkittävä teos. GutsMuths nosti kilpailemisen ruumiillisessa kasvatuksessa keskiöön ja keksi sitä varten kilpailumuotoja ja harjoituksia, joilla pyrittiin karaisemaan oppilaita moraalisesti lujaluontoisiksi. GutsMuthsin voimisteluun sisältyi kaikenlaiset ruumiinharjoitukset juoksemisesta ja hyppäämisestä aina tanssiin ja käsitöihin asti. Hänen voimistelukäsityksensä oli huomattavasti

---

⁴³ Salimäki 2000, 93.

⁴⁴ Modernin saksalaisen ruumiinkasvatusteorian perustajana pidetty filantropistinen kasvatuliike syntyi Jean-Jaques Rousseauin (1712-1778) ajattelun pohjalta. Rousseauin vuonna 1762 ilmestynyt kirja *Émilé* on vaikuttanut suuresti kasvatukseen ja kasvatustieteen sekä myös eurooppalaisen liikuntakulttuurin kehittymiseen. Ilmanen & Voutilainen 1982, 18; Heikkinen 1992, 65; Salimäki 2000, 66-67. Henrik Meinander näkee 1700- ja 1800-lukujen kasvatustieteen taustalla 1500-luvun humanistien kirjoituksia ruumiinjalostamisesta, ja Rousseauin ottaneen vaikutteita myös John Locken, 1600-luvun vaikutusvaltaimman ajattelijan, kasvatustieteen neuvoista ruumiinvoimistamiseksi, ks. Meinander 1992, 81.

laajempi kuin seuraajiensa.⁴⁵ Kansakouluopetuksen isäksi kutsuttu Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) suosi myös liikuntaa korostanutta opetusohjelmaa ja keksi voimisteluun ns. vapaaliikkeet. Hänen ideologiallansa ja esimerkillänsä oli myös suuri vaikutus saksalaisen kansallisvoimistelun keskeiseen hahmoon Friedrich Ludwig Jahniin.⁴⁶

Napoleonin sotien myötä Preussissa, kuten muuallakin Länsi-Euroopassa, alkoi nationalistinen ajattelu nostaa päätänsä. Syntyneeseen kansallisuusliikkeeseen kietoutui myös saksalainen voimistelu, jonka ”isänä” pidetään F. L. Jahnia (1778-1852). Jahnin mielestä sotilaskuntoisuuden edistämiseksi voimisteluharjoitukset olisi ulotettava myös koulujen ulkopuolelle, ja niistä muodostettiin suuria joukkoharjoituksia juuri tämän ´esisotilaskoulutus´ -luonteen vuoksi. Jahnin ideologiassa yksilöt ”rakkaudesta isänmaahan” uhrasivat omat tarpeensa yhteisön tarpeiden vuoksi.⁴⁷ Saksalaisen voimistelun suuri edistysaskel oli paikallisten voimistelu yhdistysten yhdistymisen alkaminen 1860-luvun alussa. Vuonna 1860 isänmaallisessa hengessä pidetyssä Coburgin voimistelujuhlassa voimistelu yhdistykset päättivät, että niiden ensisijainen tehtävä oli kasvattaa isänmaalle ”kokonaisia ja kunnollisia miehiä”. Kansallinen voimisteluliitto Deutsche Turnerschaft perustettiin vuonna 1868. Voimistelusta tuli pakollinen oppiaine Preussin kouluissa ja se sai keskeisen roolin myös armeijan harjoituksissa.⁴⁸

GutsMuthsin ja Jahnin vaikutteet levisivät Pohjoismaissa ensin Tanskaan, jossa tärkeimmäksi vaikuttajaksi ruumiinkulttuurin alalla kohosi teologiaa opiskellut papin poika Franz Nachtegall (1777-1847). Nachtegallin filantropistinen voimisteluideologia otettiin Tanskan kouluissa tosissaan käyttöön. Vuoden 1820 paikkeilla sotilasvoimistelu otti maassa hallitsevan aseman. Ruotsalaisen voimistelun perustajaksi tuli Nachtegallin instituutissa Kööpenhaminassa opiskellut Pehr Henrik Ling (1776-1839), joka oli myös papin poikana opiskellut teologiaa. Tukholmaan vuonna 1813 voimistelunopettajaksi päätenyt Ling perusti kaupunkiin Tanskan pedagogisen mallin mukaisen voimisteluinstituutin, jonka nimeksi annettiin Gymnastiska Central Institutet⁴⁹. Voimistelu aatteen lisäksi Lingin laitoksen perustamisen syynä oli tarve olla sotilaallisessa mielessä hyvässä kunnossa, mikä oli käynyt ilmi Napoleonin sodissa. Ling kehitteli oman, maailmanlaajuisesti ruotsalaisena

---

⁴⁵ Salimäki pitää ruumiillisten taipumusten lähes rajattomiin mahdollisuuksiin uskonutta GutsMuthsia ”oikeastaan nykyisen ennätys- eli huippu-urheilun henkisenä isänä”. Ks. Salimäki 2000, 84.

⁴⁶ Heikkinen 1992, 65-68; Wuolio & Jääskeläinen 1993, 18-19; Salimäki 2000, 75, 77-79.

⁴⁷ Heikkinen 1992, 66; Wuolio & Jääskeläinen 1993, 19; Salimäki 2000, 79-80.

⁴⁸ Salimäki 2000, 76, 89. Lainaus, Salimäki.

⁴⁹ Jatkossa GCI.

järjestelmänä tunnetun, voimistelusysteeminsä⁵⁰, jonka ytimenä oli pyrkiä lääketieteeseen ja sairasvoimisteluun perustuneiden yksinkertaisten liikkeiden avulla harmoniseen ruumiilliseen kehitykseen. Lingin mielestä voimistelussa oli käytettävä vain sellaisia liikkeitä, joiden vaikutus tunnetaan, ja liikepuhtauteen oli kiinnitettävä erityistä huomiota.⁵¹ GCI:ssa tuli myöhemmin opiskelemaan ja lingiläisyyttä omaksumaan myös moni suomalainen.

Englantilaisen ruumiinkulttuurin taustalla vaikuttivat vahvasti valistusfilosofi John Locken (1632-1704) ajatukset. Järjen ja kasvatuksen voimaan vahvasti uskoneen Locken mielestä oppilaiden terveyttä tuli kehittää oikean ruokavalion ja fyysisen harjoittelun avulla. Keskeistä oli myös ruumiillinen ja henkinen karaisu, jotka osaltaan tähtäsivät gentlemanni-ihanteeseen. 1830-luvulta lähtien Englannin sisäoppilaitoksissa toteutettiin kasvatuksellinen uudistus, jonka tavoitteena oli kasvattaa kristittyjä herrasmiehiä kansakunnan uskollisiksi palvelijoiksi. Urheilemisen ja kilpailemisen säännöt ja niihin sitoutuminen kasvattaisi moraalialueita, joka yhdessä eettisyyden kanssa muodosti uskonnollisen kasvatuksen ytimen. Alettiin puhua lihaskristillisyydestä, jonka muodostivat fair play -käsitteen⁵² pohjalle rakentuvat gentleman -kasvatus sekä uudet miehisyysvaatimukset. Englantilaisen ruumiinkasvatuksen kehittymistä kohti modernia kilpaurheilua – ja Englantia sen kehoksi – edistivät Charles Darwinin (1809-1882) teoriat evoluutiosta sekä niiden varaan rakentunut sosiaalidarvinismi⁵³. Mukaan tuli jatkuvan kilpailun, edistyksen ja taistelun imperatiivit sisältävä sosiaalidarvinistinen elämän peruslaki, jonka pohjalta pojista ryhdyttiin kasvattamaan imperiumin mahtavuutta todistavaa uutta miehekästä ´rotua´. Urheilu edusti tavallaan pienoiskoossa sitä suuruutta ja valtaa, jonka katsottiin kuuluvan juuri anglosaksiselle rodulle.⁵⁴

II.2. Viktor Heikel ja suomalaisen liikuntakulttuurin murros

Suomalainen liikuntakasvatus, kuten laajemmin koko kasvatuskulttuuri, on aina ollut läheisessä vuorovaikutuksessa keskieuropalaiseen traditioon. Ruumiinharjoitusten myönteinen vaikutus

---

⁵⁰ Lingin poika Hjalmar Ling jatkoi myöhemmin isänsä työtä viemällä lingiläisen järjestelmän vielä lääketieteellisemmälle pohjalle.

⁵¹ Heikkinen 1992, 67; Wuolio & Jääskeläinen 1993, 20-21; Salimäki 2000, 81. Ks. Lingin järjestelmän periaatteista, Wuolio & Jääskeläinen 1993, 20-21.

⁵² ´Fair play´ eli ´reilu peli´ -käsite on peräisin useinkin hyvin raaoista taisteluista pelikentillä ja sen tarkoituksena oli edes jotenkin kontrolloida vastustajan fyysisistä kohtaamista. Salimäki 2000, 87. Fair play on edelleen yksi jalkapalloilun kansainvälisten ja kansallisten liittojen keskeisistä periaatteista. Ks. esim., www.palloliitto.fi.

⁵³ Sosiaalidarvinismin luoja pidetään englantilaista filosofia Herbert Spenceriä (1820-1903). Spencerin sosiaalisen ja taloudellisen evoluution idean on myös väitetty perustuvan ranskalaisen Jean Baptiste de Monnet de Lamarckin (1744-1829) jo ennen Darwinia esittämään teoriaan hankittujen ominaisuuksien periytymisestä. Ks. Salimäki 2000, 68-69.

⁵⁴ Meinander 1992, 81-82; Salimäki 2000, 65-66, 68, 86-88.

terveyteen ja luonteen kasvattamiseen tunnettiin tämän valtakunnan osan yliopisto- ja koulupiireissä jo 1700-luvulla. Suomen tultua liitetyksi Venäjään alkoi autonomisessa suuriruhtinaskunnassa hiljalleen myös koululaitoksen kehittäminen, josta vastasivat erinäiset koulukomissiot. Voimistelun esiinmarssi koulujärjestykseen tapahtui kuitenkin vasta vuoden 1843 filantropistisille periaatteille rakennetussa lukio- ja koulujärjestyksessä,⁵⁵ jossa poikien voimistelulle varattiin neljästä viiteen tuntia viikossa. Tässä seurattiin Pohjoismaiden linjaa. Siitä huolimatta, että Helsingin Aleksanterin yliopistoon oli perustettu voimistelulaitos vuonna 1834 uusissa hienoissa tiloissaan, saatiin siellä virallisesti pätevien voimistelunopettajien koulutus käyntiin vasta vuonna 1882⁵⁶. Pätevien opettajien⁵⁷ lisäksi Suomen oppikouluista puuttuivat kunnolliset tilat voimistelun opettamiseen ja harjoittamiseen. Ennen 1860-lukua vain harva oppikoulu pystyi järjestämään oppilailleen säädetyn määrän voimistelutunteja viikossa. Vuoden 1856 uudessa koulujärjestyksessä tunteja vähennettiin kahteen, mikä vastasi kyllä todellisia oloja, mutta ei edistänyt millään tavalla ruumiinkulttuurin kehitystä. Opettajapiireissä virisi voimistelun heikosta tilasta pian keskustelua, jossa näkyvästi esiin nousi yliopiston voimistelulaitoksen yliopettaja, Tukholman GCI:ssa opiskellut, F. W. Bergholm (1811-1876). Bergholm oli luonnollisesti lingiläisen voimistelujärjestelmän kannattaja, ja lingiläistä oli myös voimistelunopetus maan kouluissa.⁵⁸

1860-luvulla voimistelun asema alkoi kohentua, mihin suuri vaikutus oli kaksikolla K. G. Göös (1837-1917) ja Uno Cygnaeus (1810-1888). Vuonna 1863 Jyväskylän kansakoulunopettajia valmistavan seminaarin voimistelunopettajan virkaan nimitetty Göös oli sitä edeltävinä vuosina pätevöitynyt GCI:ssa sekä vastaavissa laitoksissa Saksassa, jonne häntä oli patistanut – ja jopa rahoittanut - oppia hakemaan juuri Cygnaeus. Saksasta Jyväskylään palattuaan Göös kirjoitti ja julkaisi voimistelunopetuksesta opasvihkon vuonna 1864. Siinä vahvistettiin Pestalozzin filantropistiseen kasvatustilfilosofiaan tutustuneen Cygnaeuksen käsitykset, joiden mukaan lisäämällä voimistelunopetusta, ja parantamalla sen laatua, turvattaisiin nuorisolle tasapainoinen kehitys sekä ehkäistäisiin oppilaiden yllirasittumista. Opetuksen laatua lisäisi voimistelunopettajien

---

⁵⁵ Valtion liikuntahallinnon historiaa tutkineen Erkki Vasaran mukaan tämä oli ensimmäinen ilmaus valtiovalan myönteisestä suhtautumisesta liikuntaa kohtaan. Ks. Vasara 2004, 13.

⁵⁶ Siihen asti laitos toimi voimistelevien ylioppilaiden harrastuspaikkana. Voimistelulaitoksella oli alusta asti myös naisten voimistelua, joka käsitti yksinomaan sairasvoimistelua. Naisilta ei vaadittu ylioppilastutkintoa. Ks. Wuolio & Jääskeläinen 1993, 23-24.

⁵⁷ Voimistelunopettajien pätevimmän joukon muodostivat Tukholman GCI:ssä opiskelleet, sekä Helsingin yliopiston voimistelulaitoksella voimistelleet ja sen ohella kursseja Tukholmassa tai Saksassa käyneet opettajat. Naispuolisia voimistelunopettajia valmisti 1870-luvun alusta alkaen Mathilda ja Georg Aspin Helsinkiin perustama yksityinen voimistelulaitos. Irja Koivusalon mukaan ”vielä 1870-luvulla voimistelunopettajien muodollinen pätevyys oli varsin kirjava.” Koivusalo 1982, 46, 49-50; ”Tytöjen voimistelun esitaistelija” Mathilda Aspista, ks. Wuolio & Jääskeläinen 1993, 41-43; Sarje 2008, 67.

⁵⁸ IImanen & Voutilainen 1982, 31-32; Meinander 1992, 82-84; Meinander 1994, 97; Vasara 2004, 13.

kouluttaminen Helsingin yliopistossa. Näin saavutettava virallinen pätevyys myös kohentaisi opettajien sosiaalista asemaa.⁵⁹

Göös in vihkosella oli vaikutuksensa siihen, että voimistelu määrättiin pakolliseksi aineeksi vuoden 1866 kansakoulujärjestyksessä. Vihkonen toimi myös pohjana hänen urauurtavalle käsikirjalleen, vuonna 1868 julkaistulle *Voimistelun Harjoitus-Opille*. Se oli ensimmäinen suomenkielinen opas liikuntakasvatuksen alalla, ensimmäisiä kansakoulunopettajien käyttöön tarkoitettuja käsikirjoja, ja lisäksi sisälsi Suomen oloissa uusia saksalaisperäisiä harjoitteita. Göös painotti kirjassaan myös voimistelun sukupuoli-identiteettiä voimistavia vaikutuksia; pojilla se tarkoittaisi ”itseluottamuksen ja miehuuden herättämistä”, ja tytöillä puolestaan ”hennoksi ja norjaksi saattamista”. 1800-luvun loppupuolen kasvatusoppi etsi uusia, hienovaraisempia tapoja määritellä sukupuolten eroja, mikä oli tärkeää, kun tyttöjä ryhdyttiin päästämään koulutielle ja yhteisopetus lisääntyi.⁶⁰

Uno Cygnaeus korosti käytännöllisen ja ruumiillisen kasvatuksen merkitystä henkisen ja tiedollisen oppimisen rinnalla, jopa niiden edellytyksenä. Niiden tasapainoinen yhdistäminen takaisi tyttöjen ja poikien kasvun moraaliseksi toimijoiksi. Lasten kehittyminen ”reippaammiksi” ja ”rohkeammiksi” hyödyttäisi myös koko Suomen kansaa. Cygnaeuksen ajattelu vaikutti kansakoulun liikuntakasvatuksen kehittämisen taustalla 1800-luvun lopulla yhdessä länsimaisen modernin, biologistisen ja lääketieteellisen ihmiskuvan vahvistumisen kanssa. Liikuntakasvatuksessakin alkoi esiintyä ajattelua, jonka mukaan lasten perittyihin ominaisuuksiin ja haitallisiin ympäristövaikutuksiin voitiin vaikuttaa asiantuntijoiden toimesta, oikeilla harjoituksilla ja elämäntavoilla. Siihen liittyivät myös käsitykset hankittujen ominaisuuksien periytymisestä.⁶¹ Cygnaeuksen ohella oma vaikutuksensa liikuntakasvatuksen kehittämisen kannalta oli varmasti myös sanomalehtien palstoilla käydyllä vilkkaalla keskustelulla, jossa kouluvoimistelua arvostelivat etenkin J.V. Snellman ja Z. Topelius. Kalervo Ilmasen mukaan Snellman näki koulujen liikuntakasvatuksen tavoitteeksi Rousseau'n hengessä ”terveen ja voimakkaan ruumiin kehittäminen, jotta se voisi palvella parhaalla mahdollisella tavalla hengen tarpeita”.⁶²

Koulukasvatukseen hiljalleen mukaan tulleen lingiläisen voimistelun kautta tapahtuvan liikuntakasvatuksen ohella suomalaisen ruumiinkulttuurin kenttään kuului eri kansankerrosten

---

⁵⁹ Ilmanen & Voutilainen 1982, 32-34; Meinander 1992, 85-87

⁶⁰ Ilmanen & Voutilainen 1982, 32-34; Meinander 1992, 85-87; Ks. Göösistä myös, Meinander 1994, 114-115; Vettenniemi 2006, 112. Lainaukset, Meinander 1992.

⁶¹ Tuomaala 2004, 234. Ks. Cygnaeuksen ajattelusta myös, mts., 162-163.

⁶² Ilmanen & Voutilainen 1982, 35-36.

spontaani liikuntatoiminta promenadeineen ja erilaisine voimainkoitoksineen. Varsinaisen modernin länsimaisen liikuntakulttuurin synty lasketaan kuitenkin alkavaksi vasta 1860-luvulla, jolloin syntyivät kansallisella tasolla ensimmäiset organisoidut voimistelu- ja urheiluyhdistykset⁶³. Näissä organisoiduissa urheiluyhdistyksissä alettiin kilpailla luotujen sääntöjen pohjalta.⁶⁴

Suomessa ensimmäiset järjestäytyneet seurat olivat ruotsinkielisten 1850-luvulta lähtien perustamia purjehdus- sekä metsästys- ja ampumaseuroja. Ensimmäinen näistä lienee Porissa vuonna 1856 perustettu Segelförening i Björneborg, jonka toiminta oli ennemminkin virkistysliikuntaa kuin kilpaurheilua. Suomalaisen urheilun syntyä raviurheiluun varhaisvaiheisiin peilaamalla tutkineen Erkki Vettenniemen mukaan yksittäiset kisat tai samanmielisten seurat eivät oikeuta puhumaan purjehduksesta modernina urheiluna ennen 1880-lukua. Helsingissä yritettiin vuonna 1865 perustaa voimisteluseura, mutta se ei saanut vahvistusta.⁶⁵ Seuraavalla vuosikymmenellä voimistelu teki lopullisen läpimurtonsa ja ensimmäiset voimisteluseurat näkivät päivänvalonsa – ensimmäisenä niistä Helsingfors Turnförening⁶⁶ vuonna 1875, ja seuraavana vuonna perustettu ensimmäinen naisvoimisteluseura Gymnastikföreningen för Fruntimmer i Helsingfors.⁶⁷

Suomalaisen voimistelun isäksi⁶⁸ kutsutun Viktor Heikelin valinta Helsingin Yliopiston voimistelulaitoksen yliopettajaksi vuonna 1875⁶⁹ aloitti uuden aikakauden maamme liikuntakulttuurin kehityksessä. Heikel oli opiskellut Tukholmassa, missä hän tutustui sotilaallisen tiukkaan lingiläiseen voimisteluun, josta hän ei pitänyt. Saksassa matkustellessaan Heikel tutustui avoimempaan kilpavoimisteluun nivoutuvaan voimisteluperinteeseen. Tämän järjestelmän hän myös toi mukanaan Suomeen. Saksan lisäksi Heikel teki laajan tutustumismatkan ympäri Eurooppaa – käyden mm. Englannissa – saaden näin paljon vaikutteita sekä vaikutelmia eri urheilumuodoista ja -kulttuureista.⁷⁰

---

⁶³ Englannissa organisoitui esim. jalkapallo vuonna 1863 ja uinti 1869. Saksassa ensimmäisenä organisoitui voimistelu, jonka kansallinen liitto Deutsche Turnerschaft perustettiin, kuten mainittu, vuonna 1868. Ks. Salimäki 2000, 75-76.

⁶⁴ Salimäki 2000, 75, 97.

⁶⁵ Voimisteluseurojen perustaminen ja toiminta tulivat Suomessa mahdolliseksi poliittisten olojen helpottuessa 1870-luvun loppupuolella.

⁶⁶ Vuodesta 1882 nimellä Helsingfors Gymnastikklubb. Laine 1984, 23, 115.

⁶⁷ Laine 1984, 1, 20-23; Björkman & Martiskainen 2006, 22-25; Vettenniemi 2008, 197. Ks. ensimmäisistä seuroista tarkemmin, Laine 1984, 1, 6-23.

⁶⁸ Nimitys esiintyy Wilskmanista käytetyn ”Suomen urheilun isä” -nimityksen lailla hyvin yleisesti voimistelu- ja urheilukirjallisuudessa. Heikelistä elämäkerran kirjoittanut Kl.U. Suomela tosin käyttää kirjassaan nimitystä ”Suomalaisen liikuntakasvatuksen luoja”. Ks. Suomela 1953.

⁶⁹ Aloitti virassaan seuraavana vuonna.

⁷⁰ Björkman & Martiskainen 2006, 22. Ks. myös, Suomela 1953, passim.; Meinander 1994, 115; Vettenniemi 2006, 115.

Kuilu Heikelin – aiemmin syvällisesti uskonnollisen ja teologiaa opiskelleen, mutta myöhemmin uskonnonvapauden puolesta kampanjoineen ja teosofis-panteistisen maailmankuvan omaksuneen, papin pojan – ja lingiläisyyden välille syntyi Meinanderin mukaan ”traumaattisista kokemuksista” Hjalmar Lingin oppilaana GCI:ssä 1860-luvun lopulla. Sitä lisäsi se lähtökohtainen perusero, että GCI:n opettajat olivat pääsääntöisesti upseereita, kun taas heidän suomalaiset tulevat kollegansa olivat yleensä ennen ruumiinkulttuuriin hurahtamistaan opiskelleet yliopistossa jo muilla aloilla ja vailla kytköksiä armeijaan. Lingiläisen voimistelun tiukka sotilaallinen kuri ja järjestelmällisyys yhdistettynä lääketieteellisesti perusteltuun harjoitteiden tylsän tarkkaan toistamiseen olivat Heikelille mahdoton yhtälö. Heikelin vastakarvainen suhtautuminen ruotsalaiseen voimistelujärjestelmään oli osittain seurausta K. G. Göösiltä omaksutuista vaikutteista, mutta etenkin omakohtaisesta tarkemmasta tutustumisesta paitsi ruotsalaiseen, myös saksalaiseen ja moneen muuhun eurooppalaiseen liikuntakulttuuriin. Vaikka hän ei lingiläisyyttä täysin hylännytään, niin saksalaisesta voimistelusta, englantilaisella gentleman -aatteen kyllästäväällä ´athletismilla´ maustettuna, hän löysi itselleen ja omille tarkoituksiperilleen sopivamman pohjan, josta jalostaa oma voimistelujärjestelmänsä sekä liikuntakasvatuksellinen ideologiansa.⁷¹

Kuusi vuotta Göösin pioneerityön jälkeen, vuonna 1874, julkaisi Heikel oppikirjansa *Praktisk handbok i skolgymnastik för gossar*, jossa hän esitteli oman voimisteluoppinsa, ja josta Koivusalon sanoin ”tuli suomalaisen poikavoimistelun pysyvä ilme, jota myöhemminkin oli vaikea muuttaa”.⁷² Siinä hän kiteytti, että kouluvoimistelun tärkein tehtävä on herättää poikien kiinnostus miehiseen urheiluun ja valmentaa heitä niin, että he pystyisivät osoittamaan samanlaista miehistä rohkeutta ja voimaa, jota saksalaiset vuosien 1870-1871 voitokkaassa sodassa Ranskaa vastaan olivat osoittaneet.⁷³

Näkemykset ruumiinharjoituksista sotilaskoulutuksellisesti merkittävänä esivalmennuksena olivat yleisiä tuohon aikaan,⁷⁴ ja vuoden 1878 asevelvollisuuslain ja kolmea vuotta myöhemmin perustetun Suomen kansallisen armeijan myötä tällaiset ajatukset saivat uutta pohjaa. Omasta militaristishenkisestä kiteytyksestään huolimatta Heikel arvosteli sotilaallisten valmiuksien kehittämiseen tähtäävää ruotsalaista voimisteluaajattelua. Kritiikin terä oli kuitenkin suunnattu ennen kaikkea sen yksipuolisuutta vastaan, sillä Heikelille sotilaallisten valmiuksien kehittäminen oli vain

---

⁷¹ Suomela 1953, 330; Koivusalo 1982, 53-55; Meinander 1992, 87-88; Meinander 1994, 117; Salimäki 2000, 97-99; Ks. Heikelin kuvaus Hjalmar Lingistä, Suomela 1953, 80.

⁷² Koivusalo 1982, 53-55.

⁷³ Vettenniemi 2006, 114-115, 118.

⁷⁴ Lehtien ”vapaehtoisten ruumiinharjoitusten merkitystä kansan puolustuskyvyn lisääjänä” koskevasta kirjoittelusta, ks. Laine 1984, 38-47.

yksi liikuntakasvatuksen suotuisista vaikutuksista ja päämääristä. Hänen mielestään voimistelun tuli alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti kehittää ihmisen kaikkia kykyjä, ja ennen kaikkea, ruumiinharjoituksia tuli harjoittaa, jotta sielu jalostuisi. Hän korostikin ruumiin ja sielun harmoniaa, mikä mahdollistui Salimäen mukaan yhdistämällä Rousseaulta lähtöisin olevaa kasvatustilfilosofiaa Darwinin kehitysoppiin ja lääketieteeseen; ruumiin tulee olla vahva voidakseen palvella sielua. Ruumis vahvistuu lihaksia vahvistamalla, mikä myös parantaa aineenvaihduntaa ja verikoostumusta. Fysiologisten toimintojen kehittyminen mahdollistaa ihmisen jalostumisen älyn ja moraalien alueilla. Yksilön fyysinen olemus - kehittynyt lihaksisto ja hyvä ryhti – olivat Heikelin ajattelun mukaan merkkejä henkisesti ja siveellisesti jalostuneesta ihmisestä.⁷⁵

Heikel suhtautui ennakkoluulottomasti kaikkiin kasvatuksellisesti käyttökelpoisiin liikuntamuotoihin. ”Kokeilkaa kaikkea ja omaksukaa siitä paras”, kehotti Heikel seuraajiaan. Hänen voimistelujärjestelmänsä⁷⁶ sisälsikin oikeastaan kaiken sen, mitä ruumiinkulttuurin alalla oli tuohon aikaan tarjolla – toki järjestelmällisenä, tarkoituksenmukaisena ja terveydelliset näkökohdat huomioiden. Heikelin järjestelmässä harjoitukset jaettiin kahteen pääryhmään, yksilö- ja joukkoharjoitteisiin, jotka puolestaan jakautuivat edelleen alaryhmiksi ja niiden lukuisiksi alaryhmiksi. Järjestelmä sisälsi nykyisin lähinnä permanto-, teline- ja joukkuevoimisteluun mielletäviä harjoitteita, sekä esim. juoksua, hyppyjä, heittoja, otteluita, leikkejä, pelejä, tansseja sekä järjestysharjoituksia. Yksi Heikelin muotoilemaan suomalaisen voimistelujärjestelmään keskeiseksi tullut harjoituksen muoto oli Saksasta omaksuttu sauvavoimistelu, jossa käytettiin eri painoisia rautasauvoja. Sauvavoimistelu toimi vastineena muissa Pohjoismaissa 1860-luvulta lähtien oppikoulujen ohjelmassa olleille kiväärien kanssa suoritetuille sotilasharjoituksille, ja Heikel korostikin sinänsä harmittomien sauvojen kanssa tehtyjen harjoitteiden olevan poikkeuksellisen hyödyllisiä vakaata ja vahvaa kättä tarvitseville tuleville tarkka-ampujille.⁷⁷

1880-luku oli merkittävä suomalaisen voimistelunopetuksen, ja sitä kautta myös uuden liikuntakulttuurin leviämisen, kannalta. Voimistelunopettajakoulutus aloitettiin laajan

---

⁷⁵ Meinander 1992, 88; Meinander 1994, 115; Vasara 1997, 45-46; Salimäki 2000, 99-100; Vettenniemi 2006, 114-115, 118.

⁷⁶ Voimistelu oli vielä varsin laaja käsite sisältäen vielä myöhemmin urheiluksi mielletäviä liikuntamuotoja. Käsitteen runsaan merkityssisällön pohjalta on myös ymmärrettävää ´voimistelunopettajan´ ammattinimikkeen korvaaminen ´liikunnanopettajalla´ vasta 1960-1970 -lukujen aikana. Esim. Suomen Voimistelunopettajaliitto vaihtoi nimensä Suomen Liikunnanopettajain Liitoksi vasta vuonna 1972 (Vuodesta 2001 lähtien Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry. – LIITO ry.). Ks. Arponen 2012, 32.

⁷⁷ Suomela 1953, 313, 316-322; Meinander 1994, 140; Vettenniemi 2006, 120, 131. Lainausta Suomela. Heikelin järjestelmästä tarkemmin, ks. Suomela 1953, 318-320.

kampanjoinnin tuloksena Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen alaisena vuonna 1882,⁷⁸ minkä jälkeen opettajan pätevyyden sai vain suorittamalla yksivuotisen kurssin siellä. Uudet koulurakennukset varustettiin voimistelusaleilla ja useiden koulujen läheisyyteen saatiin leikki- ja pelikenttiä. Poliittinen mielipide oli myös suotuisa, mistä osoituksena säädetyt esittivät valtiopäivillä vuonna 1885, että oppikouluissa lisättäisiin ruumiillisen kasvatuksen viikkotuntimäärä kolmeen jokaisella luokka-asteella. Ehdotus toteutui tosin vasta yhdeksän vuotta myöhemmin, vuonna 1894, jolloin myös voimistelunopettajankoulutus muutettiin kaksivuotiseksi sekä aloitettiin naisopettajien koulutus voimistelulaitoksessa.⁷⁹ Vuosisadan vaihteeseen mennessä valtionkouluissa alkoikin jo olla pätevät voimistelunopettajat, sekä kelvolliset puitteet ruumiillisille harjoitteille niin sisällä kuin ulkona.⁸⁰ Suurimmassa osassa maan kouluja oppiaineelta puuttuivat kuitenkin niin pätevät opettajat kuin sille osoitetut omat opetustilatkin.⁸¹ Heikel toimi ensin voimistelulaitoksen yliopettajana ja vuodesta 1894 sen johtajana aina vuoteen 1911, joten hän oli pitkään omien voimistelunäkemyksensä levittämisen kannalta erinomaisessa asemassa. Hänen metodinsa olikin suomalaisissa oppikouluissa käytössä aina 1900-luvun alkuun asti.⁸²

Heikel oli 1870- ja 1880-luvuilla vielä hyvin avoin ruumiinkulttuurin uusia ilmentymiä kohtaan. Tästä osoituksena Heikel oli järjestämässä Helsingissä vuosina 1882-1884 varsin kilpailuhenkisiä Akilles-kilpailuja, joiden ohjelmassa oli juoksua, keihäänheittoa, kuulantyöntöä ja korkeushyppyä. Päästäkseen osallistumaan varsinaisiin kilpailuihin tuli osallistujien läpäistä erinäisiä voimisteluliikkeitä sisältänyt valmistava koe, sekä kirjallisesti todistettava noudattaneensa terveitä elämäntapoja ilman alkoholia ja tupakkaa ja harjoitelleensa vähintään tunnin päivässä kuuden viikon ajan.⁸³ Vaikuttaakin siltä, että Heikelille edellä mainitut kilpailut olivat keino saada edistettyä monipuolista kehon harjoittamista ja raittiita elämäntapoja.

Kestävyysjuoksun historiaa selvittelevässä kirjassaan Vettenniemi nostaa Heikelin toiminnasta esille ristiriidan: Heikel toisaalta juoksutti nuoria miehiä toisiaan ja kelloa vastaan, mutta halusi

---

⁷⁸ Vasara toteaa tämän olleen valtiovallalta jo huomattava panostus liikuntakulttuurin hyväksi. Taustalla hän näkee vuonna 1878 perustetun asevelvollisuusarmeijan esiin tuoman ongelman huonokuntoisista ”kruununraakeista” sekä ajatukset liikuntaharjoitusten ja sotilasvalmiuksien yhteydestä. Ks. Vasara 2004, 13.

⁷⁹ Vuoden 1894 uudistukset voimistelulaitoksessa hillitsivät pitkään jatkunutta kiistaa Heikelin metodien kannattajien ja lingiläistä järjestelmää kannattaneiden nuorten voimistelunopettajattarien välillä, kun koulutuksen pidentyessä ruotsalaistyyppiselle sairasvoimistelulle annettiin lisää tilaa. Ks. Heikelin ja naisvoimistelua kehittäneen Elin Kallion (1859-1927) ristiriidasta, Sarje 2008, 67-68; Ks. myös, Suomela 1953, 192-194.

⁸⁰ Meinander 1992, 88-89; Meinander 1994, 98.

⁸¹ Koivusalo 1982, 135.

⁸² Imanen 1982, 49-57; Meinander 1992, 88-89; Meinander 1994, 117; Vasara 2004, 13; Kokkonen 2008, 41.

⁸³ Meinander 1994, 70; Björkman & Martiskainen 2006, 24-25; Akilles-kilpailuista tarkemmin, ks. Suomela 1953, 184-190.

ohjata urheilua suuntaan, jossa ennätysjahti ja kilpakiikko eivät korostuisi. Hän myönsi, että urheilussa on juoksun kaltaisia harjoitteita, jotka voimistelukin tunnustaa, mutta ratkaiseva ero on niiden päämäärissä. Urheilussa pyritään taitojen kehittämiseen ja ”poikkeuksellisen tuloksen saavuttamiseen [...] ja siihen perustuvaan kunniaan”, kun voimistelun tavoitteina on monipuolisella ja kohtuullisesti mitoitettulla harjoittelulla hankkia ”terveyttä, ryhtiä ja kuria”.⁸⁴ Heikel luopui Akilles-kisojen järjestämisestä kenties siksi, että havaitsi kilpailemisen muuttuneen itsetarkoitukselliseksi.

Vuosisadan vaihteessa hän jo selkeästi kyseenalaisti muutoksen kohti puhtaammin kilpailullisia arvoja. Heikel kyllä edelleen kannatti vapaata urheilukulttuuria, mutta hän halusi paluuta perusasioihin, estetiikkaan ja biologiaan, jotka hänen mielestään olivat yksilöä jalostavia urheilun ulottuvuuksia. Yksinomaan fyysisestä paremmuudesta kiistely merkitsi Heikelin mukaan taantumista eläimellisen kamppailun tasolle. Se oli ”rekordiurheilua”, jonka käyttövoimana voi olla kone, tuuli, oma keho tai hevonen.⁸⁵

Heikelistä elämäkerrallisen väitöskirjan kirjoittanut Klaus U. Suomela piti hänen vaikutustaan suomalaiseen liikuntakulttuuriin välillisenä, ”hänen oppilaittensa toimiessa ensi sijaisina välittäjinä”. Ruotsinkielisen Heikelin ajatuksia ja järjestelmää suomenkielisen voimistelu- ja urheiluväen keskuudessa levitti etenkin Ivar Wilskman, joka Suomelan mukaan ”innostavalla persoonallisuudellaan” jätti myöhemmin oppi-isänsä varjoon, ja ajan mittaan myöhemmältä suomenkieliseltä urheilijapolvelta melkein unohduksiin.⁸⁶ Voimistelunopetuksen ja voimistelunopettajakoulutuksen pioneerina Heikelin vaikutus oli merkittävä, ja hänen esimerkkinsä toimi keskeisenä innoittajana Wilskmanille sekä monelle muulle hänen työtänsä jatkaneelle voimistelun ja urheilun saralla toimineelle henkilölle. Wilskmanin sanoin:

”Heikelin oli onnistunut niin tehokkaasti innostaa joukko ylioppilaita voimisteluun, että useat heistä olivat päättäneet luopua muilla aloilla aloittamistaan opinnoista ja kokonaan antautua liikuntakasvatukseen palvelukseen. Näin ollen saivat ennen pitkää useimmat lyseot nuoria, sängen päteviä ja tehtävänsä pystyväisesti innostuneita voimistelunopettajia. Näistä on [...] moni mies myöhemmin tehokkaasti ja arvokkaita tuloksia tuottaneella tavalla ottanut osaa työhön, joka on tarkoittanut Heikelin luoman voimistelujärjestelmän kehittämistä yhä täydellisempään ja tarkoituksenmukaisempaan muotoon ja suuntaan.”⁸⁷

---

⁸⁴ Vettenniemi 2006, 49-50, 121-122. Lainaukset Vettenniemi.

⁸⁵ Meinander 1994, 70; Vettenniemi 2008, 16. Lainaus Vettenniemi.

⁸⁶ Suomela 1953, 5-6. Lainaus Suomela.

⁸⁷ Wilskman 1929, 37.

II.3. Wilskman syttyy voimisteluun ja urheiluun

Kuten sanottua, Wilskman innostui voimistelusta aloitettuaan opintonsa Helsingin yliopistossa. Ruumiillisten harjoitusten pariin hänet ajoi voimakas halu tulla fyysisesti voimakkaaksi. Hänen harjoittelumotivaationsa vain kasvoi, kun hän huomasi edistyvänsä nopeasti:

”Ilokseni huomasin, että verraten lyhyen ajan kuluttua lihakseni alkoivat paisua, rintani kohota ja kapeat hartiani käydä täyteläisiksi. Kun vuosi oli kulunut, olin jo päässyt vallan odottamattomaan tulokseen. [...] Käytännöllisessä voimistelutaidossa olin tuntuvasti edistynyt, ja yleensä oli fyysillinen kuntoni siinä määrin kehittynyt, että entisten, mielestäni nyt heikoksi jääneiden koulutoverieni suusta sain ilokseni kuulla sanat: h ä n o n v o i m i s t e l i j a.”⁸⁸

Edistymisestä, innokkuudesta ja tavoitteellisuudesta kertoo myös Wilskmanin nimittäminen Viktor Heikelin esivoimistelijaksi, jälkimmäisen aloitettua voimistelulaitoksen yliopettajana. Esivoimistelijan tehtävänä oli näyttää muille voimistelijoille liikkeit ja korjata heidän suorituksiaan, joten tehtävään tuskin ketä tahansa aloittelevaa voimistelijaa nimitettiin. Wilskmanin sanoin: ”Tällaiseen toimeen pystyviä ylioppilaita ei siihen aikaan ollut monta.”⁸⁹

Heikeliä edeltävältä voimisteluajaltaan Wilskman muistelee lingiläisittäin suoritettujen harjoitusten käyneen jossakin määrin yksitoikkoisiksi, ”kun niissä ei milloinkaan tarjottu opittavaksi minkäänlaisia uusia harjoitusmuotoja”, mutta hän kuvailee niiden kuitenkin muodostuneen ”hauskoiksi, iloa ja virkistystä tuottaneiksi hetkiksi”, sillä niissä pääsi tekemään tuttavuutta muiden osakuntien ylioppilaiden kanssa. Monen tuttavuuden hän mainitsee myöhemmin muuttuneen ystävyudeksi.⁹⁰ Voimistelulaitoksella tapahtuneella ylioppilaiden sosiaalisella kanssakäymisellä – nykytermein verkostoitumisella – oli suomalaisen liikuntakulttuurin kannalta kauaskantoisia seurauksia, sillä monet näistä ylioppilaista tulivat myöhemmin perustamaan ja johtamaan liikunta- ja urheilutoiminnan keskeisimpiä seuroja ja järjestöjä. Jouko Kokkonen toteaa vuonna 1882 alkaneen voimistelunopettajakoulutuksen tuottaneen uusia toimijoita voimistelun ja urheilun kentille, ja alaa vuosina 1883-1939 opiskelleista 256 miehestä yli kahden kolmasosan osallistuneen alansa järjestötoimintaan.⁹¹

Heikelin aikana voimistelu yliopiston voimistelulaitoksella - ja sen myötä vähitellen muuallakin - muuttui selvästi aiemmasta, millä oli suotuisa vaikutus harrastuksen leviämiseen, ja mm.

---

⁸⁸ Wilskman 1929, 6-7.

⁸⁹ Ibid., 7.

⁹⁰ Ibid., 27.

⁹¹ Kokkonen 2008, 42.

Wilskmanin voimisteluinnotuksen syvenemiseen. Heikel teki ilmeisen lähtemättömän vaikutuksen ylioppilaisiin jo ensi esiintymisellään voimistelulaitoksella:

”Saliin oli kokoontunut tavallista suurempi luku nuorukaisia, ja jännityksellä odotettiin sitä hetkeä, jolloin uusi opettaja-ohjaajamme saapuisi. Ovi avautui, sisään astui mies. Caesarin tavalla hän olisi voinut lausua: tulin, näin, voitin. Toisin sanoen: me ylioppilaat, silmä kovana, häntä katselimme ja tarkastelimme; Heikel puolestaan heti voitti kunnioituksemme. Miehekkäältä mies tuntui, ja sellaisellehan henkilölle nuorukaiset aina antavat arvoa. [...] Kohta sitten alkoi harjoitus. Mikä tuntuva ero johdossa aikaisempaan verraten! Uusia, hauskoja, meille kerrassaan tuntemattomia harjoitusmuotoja saatiin suorittaa. Hyvä oli järjestys, miellyttävän rasittaviksi kävivät suoritettut liikkeet, ja reipas mieliala vallitsi salissa tunnin loppuun saakka. Selvästi huomattiin, että jyrkkä käänne oli nyt opetuksessa tapahtunut.”⁹²

Yksitoikkoisena ja tylsänäkin pidettyjen lingiläisten harjoitteiden vaihtuminen Heikelin vaihtelevampiin ja toiminnallisempiin saksalaisvaikutteisiin oli varmasti merkittävästi uutta intoa herättänyt muutos. Wilskmanin luonnehdinta opetuksen ”jyrkästä käänteestä” on silti syytä suhteuttaa hänen kisällin asemaansa Heikeliin nähden ja pitää mielessä, että hän muistelmiensa sivuilla noin kirjoittaessaan saattoi myös samalla korostaa omaa asemaansa suomalaisessa voimistelussa.

Seuraavina kuukausina ja vuosina voimistelevien ylioppilaiden määrä kasvoi Wilskmanin mukaan sillä seurauksella, että etenkin pukuhuoneessa tilanpuute kävi sietämättömäksi. Ongelman helpottamiseksi voimistelulle järjestettiin 1880-luvulla ”tuntuva määrä lisätunteja, jolloin harjoituksia johti aliopettaja käyttäen komentokielenä suomea”. Tarkempi ajankohta näille suomenkielisille lisätunneille oli syksy 1886, mihin asti opetus- ja komentokielenä voimistelulaitoksella käytettiin ruotsia, vaikka suomenkieliset ylioppilaat olivat olleet vuodesta 1880 alkaen selvänä enemmistönä voimisteluharjoituksissa. Wilskman oli itse tuo mainittu aliopettaja, joka suomenkielisiä voimisteluharjoituksia määrättiin hoitamaan. Heikel puolestaan keskittyi ruotsinkielisten voimisteluharjoituksiin.⁹³

Syksyllä 1875 Wilskman oli taloudellisista syistä ottanut vastaan matematiikan ja voimistelun apuopettajan tehtäviä Helsingin Alkeisopistossa, ja ”tällainen tärkeä pedagoginen toimi” sai hänet liittymään uuteen voimisteluseuraan Helsingfors Turnföreningiin taitojaan ja kokemustaan

---

⁹² Wilskman 1929, 30-31.

⁹³ Ibid., 31; Suomela 1953, 183-184; Suomela 1954, 28.

kartuttaakseen⁹⁴. Tässä vaiheessa Wilskmanilla ei kuitenkaan vielä ollut aikomustakaan ryhtyä lopullisesti voimistelunopettajan uralle, vaan hänellä oli tarkoituksena opiskella vielä matemaattisia aineita, ja ryhtyä niiden opettajaksi. Taustalla vaikuttivat taloudelliset syyt, sillä voimistelunopettajan palkkaedut olivat tuohon aikaan kehnommat kuin monen muun aineen opettajilla. Wilskmanin mieli kuitenkin muuttui, kun hänelle tarjottiin samasta koulusta vuonna 1877 voimistelunopettajan virkaa edellisen viranhaltijan äkillisesti kuoltua. ”Asiaa sen enempää harkitsematta” Wilskman päätti ”kokonaan antautua voimistelunopettajan alalle”, mitä päätöstä hän ei muistelmiensa mukaan koskaan katunut.⁹⁵

Yhtenäisen voimisteluterminologian vakiinnuttamisen tarve kasvoi 1880-luvulla suomenkielisen oppikoulusektorin, ja sen myötä voimistelunopetuksen, laajentuessa sekä voimisteluinnostuksen levitessä suomenkielisten ylioppilaiden keskuudessa. Ivar Wilskman vastasi tarpeeseen laatimalla vuonna 1887 julkaistun kaksikielisen sanakirjan. *Ruotsalais-suomalainen voimistelusanakirja* otettiin lämpimästi vastaan suurelta osaltaan ruotsinkielisen opettajakunnan keskuudessa. Syntyjään ruotsinkielisen Wilskmanin työ suomenkielisen voimistelusanaston standardisoimiseksi oli merkittävä, vaikkakin sanakirja sisälsi paljon käytännössä kankeita sanoja ja ilmaisuja, joita myöhempi suomenkielisten opettajien polvi nopeasti modernisoi ja muokkasi toimivammiksi.⁹⁶

1880-luvun lopulla Wilskman näyttää toden teolla aloittaneen kirjallisen toimintansa voimisteluaatetta levittääkseen. Edellä mainitun sanakirjan kanssa samana vuonna julkaistiin laajalle levinneessä *Kansanvalistusseuran kalenterissa* hänen artikkelinsa *Voimistelusta sananen*, ja niitä seurasi jo seuraavana vuonna opasvihkonen *Neuvoja kotivoimistelussa rautasauvalla*. Sen toinen painos, ruotsinkielinen versio sekä hänen ensimmäinen voimistelun oppikirjansa, *Voimistelun käsikirja kansa- ja alkeiskouluja varten*, julkaistiin vuonna 1891.⁹⁷ Wilskman kohdisti kotivoimistelukirjansa ”nuorille ja elinvoimaisille henkilöille”, sillä sellaisille ei ollut hänen mukaansa sopivaa opasta aiemmin kirjoitettu. Aiemmat teokset oli suunnattu etupäässä ”voimattomille ja kivulloisille”, tai sitten saatavilla oli ollut vain ulkomaisia oppaita, joita tavallinen kansa ei ymmärtänyt.⁹⁸ Voimistelukirjallisuudella oli kova kysyntä tuohon aikaan ja painokset myytiin loppuun nopeasti. Oppaiden ja kirjasten avulla voimistelu levisi eri puolille Suomea. Myös

---

⁹⁴ Kyseinen seura edusti voimistelussa maan korkeinta osaamista, sillä siinä olivat Wilskmanin sanoin ”miltei kaikki maamme vanhemmat voimistelunopettajat olleet jäseninä, ja siinä he ovat saaneet n. s. teknillisen taitonsa sekä tuntevan lisän voimisteluharrastuksiinsa”. Wilskman 1929, 39.

⁹⁵ Ibid., 7-8.

⁹⁶ Meinander 1994, 162-163; Ks. myös, Vettenniemi 2006, 124.

⁹⁷ Luettelo Wilskmanin kirjoista ja artikkeleista, ks. Suomela 1954, 127-129.

⁹⁸ Suomela 1954, 92.

voimistelunopettajien ja -johtajien koulutus edellytti kirjallisuutta, ja tämän seikan Wilskman sekä naisvoimisteluliikkeen perustaja Elin Kallio (1859-1927) ymmärsivät hyvin.⁹⁹ Wilskmanin tavoite levittää voimisteluinnostusta mahdollisimman laajoihin piireihin, ja monesta kollegastaan poiketen kansan syvimpiin riveihinkin, käy ilmi jo hänen runsaasta varhaisesta tuotannostaan.

Voimistelu ja urheilu alkoivat saada suomalaisten keskuudessa yhä enemmän suosiota 1880-luvulla. Voimistelunäytökset ja erilaiset kilpailut tulivat perinteisten kisailujen rinnalle ohjelmiin mm. Kansanvalistusseuran, Raittiuden Ystävien ja nuorisoseuraliikkeen tapahtumissa. Urheilusta tuli myös osa työväenliikkeen toimintaa. Suomen autonomisen ajan kansallisen asevelvollisen armeijan perustaminen 1880-luvulle tultaessa levitti osaltaan ruumiinkulttuuria, sillä armeijassa oli lisätty ruumiillisia harjoitteita ja erilaisia kilpailuja sen jälkeen, kun kutsunnoissa oli havaittu asevelvollisten olevan huonokuntoisia. Sotilasurheilijat alkoivatkin olla yleinen näky kansanjuhlien kilpailuissa.¹⁰⁰ Wilskman alkoi innostua urheilusta samoihin aikoihin urheiluharrastuksen leviämisen kanssa. Heikelin esimerkin mukaisesti hän oli liikuntatunneillaan Helsingin Alkeisopistossa järjestänyt oppilailleen erilaisia kilpailuja, esitellyt heille uusia lajeja, ja jopa hankkinut koulullensa ennen näkemättömiä urheiluvälineitä. Wilskman myös perusti oppilaidensa kanssa vuonna 1878 maan ensimmäisen suomenkielisen voimisteluseuran – ja samalla ensimmäisen koululaisseuran - Alkeisopiston Turnarit, joka hänen mukaansa ”ennen muita maassamme toimivia järjestöjä ohjelmaansa otti myöskin uudenaikaisen tai – oikeammin sanoen – antiikkisen urheilun”. Hän oli myös Heikelin apuna järjestämässä ja tuomaroimassa aiemmin mainittuja Akilles-kilpailuja, ja seurasi innokkaasti muitakin kilpailuja.¹⁰¹

Urheilun suosion kasvaessa ja eri lajien kilpailujen lisääntyessä alkoi voimisteluliikkeen parista kuulua yhä äänekkäämpiä soraääniä kehitystä vastaan. Oppi-isästään Heikelistä poiketen Wilskman ei lähtenyt tuomitsemaan yhtä jyrkästi uutta ”rekordiurheilua”. Hän oli monen aikalaisensa tavoin toki huolissaan joistakin kilpaurheiluun liitetyistä vaaroista, mutta hän myös näki urheilun tarjoamat mahdollisuudet kansan kehittämiseksi, ja lähti ajamaan sen asiaa. Kilpaurheilumyönteisyyden takana oli eittämättä myös ystävyys Ruotsin urheilun isähahmon Viktor Balckin kanssa, johon hän oli tutustunut osallistuessaan Helsingfors Gymnastikklubbin riveissä Tukholman vuoden 1882

---

⁹⁹ Sarje 2008, 70; Elin Kalliosta (o.s. Waenerberg), ks. Sarje 2008; myös, Koivusalo 1982, 58-59; Laine 1984, 129-139; Meinander 1992, 93, 94; Laine 2000, 19-20.

¹⁰⁰ Vasara 1997, 46-47; Vettenniemi 2006, 154-155; Kokkonen 2008, 41.

¹⁰¹ Suomela 1953, 184, 187; Salimäki 2000, 42. ”Turnareista” ja Wilskmanin esittelemistä uusista välineistä, ks. Wilskman 1929, 53-54.

voimistelujuhille¹⁰². Ensikohtaaminen Viktor Balckin kanssa vaikutti tehneen Wilskmaniin yhtä lähtemättömän vaikutelman kuin Heikel kuusi vuotta aiemmin:

”Perille päästyämme riensi rannalla eräs ryhdikäs ja harvinaisen tarmokkaan näköinen upseeri meitä vastaanottamaan. Sydämellisesti hän syleili johtajaamme ja mitä ystävällisimmällä tavalla hän lausui meidät kaikki tervetulleiksi. Vaikka mies ei nimeään lausunut, ymmärsi kuitenkin jokainen meistä, että tervehtijämme oli Ruotsin ansiokkain voimistelija, myöhemmin maansa urheilun kuuluisin luoja: Viktor Balck.”¹⁰³

Salimäen mukaan Wilskman kehitti ”puolikovan kilpailun ihanteen”, jossa voimistelu oli kaiken liikuntatoiminnan perusta, mutta vasta puhdas kilpaurheilu auttoi innostamaan poikia ja nuoria liikuntatoimintaan mukaan.¹⁰⁴ Puhtaasti kilpaurheilumieheksi Wilskman ei kuitenkaan koskaan muuttunut.

II.4. Wilskmanin voimisteluvaate

Vuonna 1891 julkaistiin Wilskmanin ensimmäinen voimistelun oppikirja *Voimistelun käsikirja kansa- ja alkeiskouluja varten*. Sen johdannossa kiteytyy Wilskmanin kasvatuksellisen toiminnan päämäärä, johon pääsemiseksi voimistelu on vain yksi, mutta merkittävä, keino:

”[...] koko ihmisolento on sopusuuntaisesti kehitettävä ja kaiken kasvatuksen tulee ohjata tehtävänsä onnellista ratkaisua siihen suuntaan, että terveessä, reippaassa ja työkykyisessä ruumiissa tulee asumaan raitis, siveellinen ja vapaa henki.”¹⁰⁵

Esteinä tälle ”ihmisolennon” täydellistymiselle Wilskman näki jo Uno Cygnaeuksen vuonna 1861 julistamia rodullisia ominaisuuksia – ”Suomen kansa on luonnostaan hidas ja saamaton” – sekä yksilöiden elämäntapaan, yksipuoliseen työntekoon tai liialliseen lukemiseen liittyviä haittavaikutuksia. Voimistelun avulla pystyttäisiin hänen mielestään vastustamaan ”sekä aivojen että aistinelimien yksipuolista rasittamista seuraavia vaaroja” ja ”kansa tottuisi suurempaan toimeliaisuuteen ja huomaavaisuuteen”, mikäli ”laajimpiin piireihin voitaisiin levittää intoa ja halua ruumiillisiin harjoituksiin”.¹⁰⁶ Cygnaeus uskoi kansan voimistelun avulla tulevan ”reippaammaksi” sekä kehittyvän ”rohkeammaksi ja päättäväisemmäksi”¹⁰⁷. Cygnaeuksen tavoin Wilskmanin

¹⁰² Niistä ja HGK:n muista ”opintomatkoista”, ks. Sjöblom 1997.

¹⁰³ Wilskman 1929, 45.

¹⁰⁴ Heikel edusti Salimäen mukaan ”pehmeän kilpailun ihannetta”, jossa kilpailun päämääränä oli hallitumpi ja kehittyneempi suoritus – ei ennätys tai voitto. 1900-luvun alussa, Suomen liittyttyä olympialiikkeeseen, sai ”kovan urheilun ihanne” vallan liikuntakulttuurissamme. Salimäki 2000, 109.

¹⁰⁵ Wilskman 1896, 1. K 3. IWA. SUA. Sama teksti päätyi myös painettuun versioon. Wilskman 1913, 7.

¹⁰⁶ Wilskman 1896, 2-3; Wilskman 1913, 9; ”Suomen kansa on luonnostaan hidas ja saamaton” -lauseen Wilskman lainasi sanatarkasti Cygnaeuksen vuonna 1861 julkaistusta kirjoituksesta *Ehdotus Suomen kansakoululaitokseksi*. Cygnaeuksen kirjoituksesta, ks. Sarje 2008, 67.

¹⁰⁷ Sarje 2008, 67. Lainaukset, Sarje.

voimistelu- ja kasvatuserittelu pohjautuu saksalaiseen filantropismiin ja J.V. Snellmanin tulkintaan¹⁰⁸ siitä, sekä rodullisiin ominaisuuksiin vaikuttamisen osalta myös ajalle tyypillisiin sosiaalidarvinistisiin näkemyksiin.

Edellä mainittujen näkemysten mukaisesti Wilskmanin luokitteli kansoja niiden kehittyneisyyden ja ”sivistyskannan” mukaan. Urheilun ja sivistyksen hän näki käyvän ”aina käsi kädessä”:

”Tiedämmehän kaikki, ettei alhaisimmalla sivistyskannalla oleva kansa milloinkaan urheile, ei edes nimeksikään, eikä sen koko kielessä löydy urheilukäsitettä vastaavaa sanaakaan. Senkin tiedämme, että sääntöperäinen voimistelu ja urheilu voittavat pysyvistä jalansijaa kansassa vasta silloin, kun tämä on kohonnut verrattain korkealle sivistysasteelle. Lopuksi tunnemme kaikki, että ruumiinharjoituksille annetaan suurin arvo niissä maissa, joiden asukkaat käyvät keskeisimmän sivistyksen saavuttaneiden kansojen eturivissä.”¹⁰⁹

”Voimistelun emämaan” Saksan hän arvostaa ensimmäiseksi ja esim. Englannissa hän mainitsee urheilevan ”jokikisen sivistyneen miehen [...] valtion ensimmäisestä ministeristä alkaen aina köyhimpään ylioppilaaseen saakka”. ”Ilolla ja harrastuksella harjoittelevalla” kansalla hän näkee olevan mahdollisuuksia kehittyä ja ”sillä on uusi päivä vielä tulossa”. Luonnonlain vääjäämättömyydellä sen sijaan ruumiillisten harjoitusten välttämistä seuraa ”taipumus velttouteen ja ylellisyyteen”, ja niiden ”voitolle päästessä on kansa tuomittu kuolemaan”.¹¹⁰ Alkuperäiskansat Wilskman sijoittaa ”alhaisimmalle sivistyskannalle”, ja länsimaisen ylimielisesti toteaa, että

”emmehän toki näihin kansoihin voi verratakaan kulttuurin korkeimman kehityskannan edustajia, eurooppalaisia ja amerikkalaisia. Tietäähän sen lapsikin, ettei kiinalainen sotilas kykene vertoja vetämään Saksan upeille sotureille, ja ettei hindulainen työmies voimakyksensä puolesta lainkaan vastaa Albionin reippaita poikia [...] eiväthän indiaanitkaan enää ole voimassa ja kestävyudessa uudenaikaisten urheilijoitten vertaisia.”¹¹¹

Wilskmanin usko kehitysopeihin näkyy siis selvästi hänen kirjoituksistaan. Ajoittain hän jopa vetoaa suoraan evoluutioteorian keksijään: ”Kuuluuhan eräs Darwinin keksimä ja luonnontutkijain hyväksymä laki näin: harjoituksesta jokainen jäsen varttuu, työttömyydestä se kuihtuu.”¹¹² Eräissä toisessa kirjoituksessaan hän mainitsee Darwinin ”pitkien ja tarkkojen tutkimusten” pohjalta tulleen

¹⁰⁸ Snellmanin tulkinnasta, ks. Tuomaala 2004, 162-163.

¹⁰⁹ Wilskman 1904, 1-2. K 1. IWA. SUA.

¹¹⁰ Wilskman 1904, 1-5. K 1. IWA. SUA. Samoilla linjoilla hän oli jo joitakin vuosia aiemmin SU: n kirjoituksissaan, ks. Wilskman SU 6/1900, 386-390 ja Wilskman SU 3/1902, 179-182.

¹¹¹ Wilskman 1901, 125. K 3. IWA. SUA.

¹¹² Wilskman SU 3/1901, 197-200.

”täydesti vakuutetuksi siitä, että harjoituksen kautta kehitetty ominaisuus menee sellaisenaan perintönä isästä poikaan.”¹¹³

Ruumiinharjoituksilla voitiin siis aktiivisesti vaikuttaa ihmisen terveyteen ja kehon suotuisaan kehitykseen – jopa jälkeläisiin. Wilskmanin ja muiden kansansivistäjien kielenkäyttöön alkoi yhä enemmän ilmestyä rotuhygieenisestä ajattelusta kieliviä sanoja, kuten ´degeneraatio´¹¹⁴ ja ´rodun jalostaminen´. Rotuhygieeninen ajattelu yleistyi Suomessa 1800-1900-luvun vaihteessa. Maahamme nämä aatevirtaukset rantautuivat Saksasta, Pohjoismaista ja Yhdysvalloista. Ideologian mukaan kansakunnan tulevaisuuden katsottiin riippuvan siitä, millainen kansan perintöaiheiden summa oli. Fyysinen heikkous ja henkinen kyvyttömyys liitettiin toisiinsa, ja degeneratiivinen taipumus saattoi näkyä yksilöissä mm. luonteen heikkoutena, hermostuneisuutena, mielisairautena, tylsämielisyytenä – ts. kehitysvammaisuutena - keuhkotautina, rikollisuutena, alkoholismina tai prostituutiona.¹¹⁵ Halmesvirran mukaan degeneraatiolla oli myös moraalinen merkitys; yksilön omaksumien pahojen tapojen ja moraalittoman elämän katsottiin vaikuttavan mahdollisesti tahraavasti perintöainekseen.¹¹⁶

Ruotsinkielisissä piireissä degeneraatiota löydettiin lähinnä sivistymättömistä ”mongolisuomalaisista”, ja kyseisten piirien radikaaleimmat edustajat ehdottelivat jopa tämän ”hylkiöjoukon” lisääntymisen estämistä ja suomalaisen rodun puhdistamista ”hyödyttömästä painolastista”. Suomenmieliset hygieenikot vastasivat, että lääketieteen tulee edistää rodun demokratisoituspyrkimystä, jossa terveydenhoidon kautta vahvistetaan ”heikkoja” takaisin ”toimintakykyyn”, jotta he voisivat torjua perityt ”huonot” taipumuksensa. Ivar Wilskman näki degeneraatiota etenkin yhteiskunnan lukevissa ja ajattelevissa kerroksissa, ruotsinkieliset mukaan luettuna. ”Kohtuuttomat” ja ylellisyydessä elävät ylemmät yhteiskuntaluokat olivat kaukana hänen jakamastaan keskiluokan sivistyneistön elämäntavasta, johon kuuluivat säästäväisyys, työteliäisyys, velvollisuusetiikka ja intohimoista pidättäytyminen.¹¹⁷

---

¹¹³ Wilskman SU 1/1902, 1-4.

¹¹⁴ Degeneraatiolla tarkoitettiin suvusta huonontumista l. rappeutumista. Degeneraatioteoriasta, ks. Mattila 1999, 27-34.

¹¹⁵ Markku Mattilan mukaan degeneraatioajatus tuli Suomeen jo 1800-luvun lopulla lääketieteeseen ja sitä lähellä oleville aloille. Minna Harjula taas kirjoittaa tuon ajattelun yleistymisestä 1900-luvun alussa. Mattila 1999, 34; Harjula 2007, 40-41. Perinnöllisyystieteen innoittamana syntyneen rotuhygienian perusteokset oli julkaistu 1800-luvun lopulla. Ensimmäinen suomalainen rotuhygieeninen valistuskirja, kotieläinopin professori Georg von Wendtin teos ”Velvollisuutemme tulevia sukupolvia kohtaan” julkaistiin vuonna 1912, ks. Harjula 2007, 40-41.

¹¹⁶ Halmesvirta 1998, 15.

¹¹⁷ Halmesvirta 1995, 16; Halmesvirta 1998, 13, 16-17. Sitaatit Halmesvirta.

Suomen väestöstä ja heimoista oli tehty havaintoja aiemminkin, mutta 1800-luvun lopulla alkoivat ruotsinkielisen lääkärikunnan edustajat tehdä tieteellistä tutkimusta aiheesta, välineinään esimerkiksi pituus- ja kallonmittaukset.¹¹⁸ Wilskman pyrki omilla antropologisilla mittauksillaan, toisin sanoen kerätessään ja tilastoidessaan suomalaisen nuorison fyysisiä mittoja, todistamaan, että suomalaiset on maailmalla tehdyissä tutkimuksissa sijoitettu väärin perustein ”lyhytkasvuisten eli yleiseurooppalaista keskipituutta lyhyempien kansojen joukkoon”. Vuosia kestäneen aineiston keräämisen ja tutkimisen jälkeen julkaisemansa *Tilastollisia tietoja Suomen koulunuorison ruumiillisesta kehityksestä* -kirjan toisessa osassa hän esittää, että ”maailman suurkasvuiseksi tunnettujen kulttuurikansojen naiset ovat ruumiinpituudeltaan kutakuinkin Suomen naisen vertaisia”. Tutkimuksissaan hän löytää myös eroja Suomen eri alueilla elävien ”rotujen” välillä, todeten ”että puhdasrotuinen suomalainen poika on lyhyempi ja leveämpi kuin samanikäinen, enemmän sekoitettua rotua oleva poika, mutta ruumiinsa vankkuuden sekä rintansa laajuuden ja liikkuvaisuuden puolesta edellinen ehdottomasti vie jälkimmäisestä voiton”.¹¹⁹

1900-luvun alun uudet tutkimustulokset olivat osoittaneet, ettei suomen- ja ruotsinkielisten suomalaisten välillä ollut suuria eroja. Aira Kemiläisen mukaan suomenruotsalaistenkin oli tulosten myötä tunnustettava, että ”germaaninen rotu” ja ”mongolinen”, eli suomalainen, rotu olivat sekoittuneet. Hän myös toteaa, että Wilskmanin ja pituusmittauksia myös tehneen ”antropologin”, lääkintäneuvos Fredrik Vilhelm Westerlundin, ”laajoihin aineistoihin pohjautuvilla tutkimuksilla” oli roolinsa vanhojen teorioiden kumoamisen kannalta. Väestön fyysisten ominaisuuksien mittaaminen tuli noihin aikoihin osaksi suomalaisten identiteetin etsintää.¹²⁰

Wilskmanille oli fyysisten ominaisuuksien mukaan kansoja ja ´rotuja´ luokittelevana aikana tärkeää saada osoitetuksi Suomen kuuluvan ´kulttuurikansojen´ joukkoon. Voimistelu oli hänelle ennen kaikkea tärkeä väline suomalaisen ´rodun´ parantamiseksi, sen degeneraation ehkäisemiseksi ja kansakunnan ´sivistyksen´ tilan osoittamiseksi. Kansan parissa suoritettut mittaukset antoivat Wilskmanille todisteita voimistelun suotuisasta vaikutuksesta ihmisen kehoon ja terveyteen. Kyseisiä tilastotietoja hän myös mielellään esitteli voimistelun ja urheilun hyödyistä ja merkityksestä kirjoittaessaan. Hänen kiinnostuksensa edellä mainittuihin mittauksiin ja tilastojen tekemiseen säilyi vanhuuden päiviin asti, mikä käy ilmi Urheiluarkiston kokoelmista löytyvistä suomalaisurheilijoiden hänelle lähettämistään postikorteista. Esimerkiksi Tampereelta syyskuussa

---

¹¹⁸ Kemiläinen 1993, 201-216.

¹¹⁹ Wilskman 1916, 3-4, 47; Wilskman 1920, 29.

¹²⁰ Kemiläinen 1993, 216-218.

vuonna 1930 lähettämässään kortissa kymmenottelun olympiamitalisti Akilles Järvinen ”saa täten kohteliaimmin” ilmoittaa mittansa vastauksena Wilskmanin ”arvoisaan tiedusteluun”.¹²¹

’Regeneraatioon’ ja ’rodun’ jalostamiseen tähtäävien metodien etsintä oli yleistä edistysuskaisen sivistyneistön parissa. Halmesvirran mukaan mm. suomalaisessa liikuntakirjallisuudessakin siteerattu 1800 -1900 -lukujen vaihteen johtava saksalainen yhteiskuntabiologi Ernst Haeckel ”näki urheilun ja voimistelun sivistyksen viime saavutuksina degeneroitumisen estämiseksi ja ihmiskunnan pelastamiseksi”.¹²² Lisäksi esimerkiksi Terveystieteiden lehdessä vastaava toimittaja Konrad Reijowaara¹²³ oli sitä mieltä, että yleistä rappeutumista voitiin vastustaa jäljittelemällä luonnonkansojen liikuntaa. Henkisen työn tekijöille hän tarjosi liikunnaksi ja ”karaisuksi” halkojen hakkaamista puolialastomana.¹²⁴ Halkojen hakkaaminen oli Wilskmanillekin mieluista kuntoilua, sillä Suomelan mukaan hänellä oli aina 75-vuotiaaksi asti tapana aina aamuisin pilkkoa tarvitsemansa halot ja kantaa ne toisessa kerroksessa sijainneeseen asuinhuoneistoonsa.¹²⁵

Wilskman näki ihmisen psykofyysisenä kokonaisuutena, jossa ruumiintoiminnoilla sekä fyysisellä harjoittelulla oli selvä yhteys paitsi toisiinsa, niin myös ihmisen terveyteen ja henkisiin ominaisuuksiin. Tässä kokonaisuudessa ”aineenuudistuksella” eli aineenvaihdunnalla oli keskeinen merkitys:

” [...] kuta wirkeämmin ja täydellisemmin aineenuudistus ruumiissamme tapahtuu, sitä paremmalla kannalla pysyy terweytemme tila ja sitä kykenewämmiksi tulemme kaikkeen sekä hengelliseen että ruumiilliseen toimintaan.”¹²⁶

Ruumiillisten harjoitusten avulla oli hänen mukaansa mahdollista ”suorastaan ja tehokkaasti jouduttaa tätä aineenuudistusta”, ja hän näkikin ne välikappaleina ruumiillisen ja henkisen terveyden saavuttamiseksi ja säilyttämiseksi.¹²⁷ ”Aineenuudistuksen” hän uskoi tapahtuvan pääasiassa ihmisen lihaksissa ja ”sitä vilkkaammin ja täydellisemmin, kuta kehittyneempi lihastomme on ja kuta ahkerammin ja monipuolisemmin sitä harjoitamme”.¹²⁸ Voimakkuutta

---

¹²¹ Akilles Järvisen postikortti Ivar Wilskmanille 20.9.1930. K 1. IWA. SUA.

¹²² Halmesvirta 1995, 15.

¹²³ Terveystieteiden lehti perustettiin lääketieteen tohtori Konrad Reijowaaran (vuoteen 1906 Relander) aloitteesta vuonna 1889. Markku Mattilan mukaan lehti oli valistuskanava, jonka avulla suomalaiset lääkärit sovelsivat lääketieteen uusinta tietoa ja välittivät sitä kansantajuisessa muodossa ”suurelle yleisölle”. Mattila 1999, 34-35.

¹²⁴ Halmesvirta 1998, 18.

¹²⁵ Suomela 1954, 116.

¹²⁶ Wilskman 1894, 7. K 3. IWA. SUA.

¹²⁷ Wilskman 1894, 7. K 3. IWA. SUA.

¹²⁸ Wilskman SU 4/1901, 282-285.

ihannoinut Wilskman näki lihaksien kehittämisen arvon olevankin voimien kasvun sijaan aineenvaihdunnan tehostumisessa.

Ruumiinharjoitukset vahvistivat myös ihmisen ”tahtowoimaa”. Wilskmanin logiikalla ”kuta suurempi ruumiillinen heikkous ja hengellinen welttos on ja kuta waikeampi suoritettava liike on, sitä innokkaamman ja lujemman täytyy tahtowoiman olla”. Jokainen fyysinen harjoitus harjoitti siis samalla tekijänsä tahtoa, ja auttoi häntä kehittämään muutenkin henkisiä ominaisuuksiaan, kuten malttia, rohkeutta ja uutteruutta. Harjoittelemalla ihmisen oli siis mahdollista saavuttaa ”hengen walta ruumiin yli”, jonka seurauksena hän ”tuntee terweessä ruumiissaan olewan wapaan, raittiin ja siweellisen hengen”.¹²⁹ Voimistelun tärkeimmäksi päämääräksi Wilskman asetti ”terveyden ja kaikenpuolisen kyvyn” saavuttamisen, mutta tähän ei hänen mukaansa pelkillä ruumiinharjoituksilla päästäisi, vaan vaadittiin myös ”kohtuutta ja puhtautta”. Jälkimmäinen vaati pyrkimään ”vapaaksi kaikesta, mikä saattaa saastuttaa henkeämme, myrkyttää ruumistamme”, eli kieltäytymään alkoholista ja tupakasta.¹³⁰

Voimistelun Wilskman näki urheiluun verrattuna ylivoimaisena fyysisen kehityksen kannalta. ”Urheilua harjoittaessa teemme aina lihaksillamme yksipuolista työtä, ja woimistelun tarkoituksenahan on kaikkien lihaksien monipuolinen harjoittaminen ja kehittäminen. Sitä paitsi joudumme urheiluharjoituksia tehdessämme paljon enemmän kaikenlaisiin waaroihin kuin woimistellessamme.”¹³¹ Voimistelu edesauttoi sopusuhtaisuuden pariaatteen varaan rakentuvaa elimistön normaalia kehitystä. Liiallisella ja yksipuolisella rasituksella oli mahdollista pilata terveytensä. ”Tässä, jos jossain, käy toteen lause: kohtuus kaikessa”, korostaa Wilskman *Neuvoja kotivoimistelussa rautasauvalla* -vihkosessaan.¹³² Samaa iskulausetta hän toistaa vuosia myöhemmin Suomen Urheilulehden sivuilla varoittaessaan lukijoitaan ”liiallisesta lihaksien kehityksestä”. Wilskmanin mukaan ”jonkun yksityisen orgaanin liiallinen kehitys tapahtuu aina muitten osien kustannuksella”, mistä esimerkkeinä hän mainitsee ”tiedemiehen kuihtuneet lihakset” ja käänteisesti ”lihallisessa suhteessa luonnottomasti kehittyneen henkilön supistuneen intelligenssin”.¹³³ Kohtuullisesta ja monipuolisesta ruumiillisesta harjoittelusta hän ei näe olevan kuitenkaan haittaa yksilön henkiselle kehitykselle. Tällaiset epäilykset hän kumoaa ja esittää niille koulunumeroihin pohjautuvat vastakkaiset todisteet Urheilulehden sivuilla vuonna 1904:

¹²⁹ Wilskman 1894, 12. K 3. IWA. SUA.

¹³⁰ Wilskman SU 3/1905, 131-133. Wilskmanin raittiusnäkemysistä enemmän luvussa IV.3.

¹³¹ Ibid., 15. K 3. IWA. SUA.

¹³² Suomela 1954, 93; Vettenniemi 2006, 125.

¹³³ Wilskman SU 4/1901, 282-285. On mielenkiintoista, että stereotyyppinen ilmaus ”tyhmä bodari” elää edelleen sitkeästi yhteiskunnassamme.

”[...] sillä kaikkihan tiedämme, että henkinen ylenrasitus tuottaa koko olenollemme paljon vaarallisempia ja pysyväisempiä seurauksia kuin konsanaan ruumiillinen ylenrasitus. [...] Jos ruumiinharjoitukset tylsyttäisivät ajatuskykyä, niin pitäisi kouluissa hyvien voimistelijain olla huonoja lukumiehiä ja päinvastoin.¹³⁴

Olisi mielenkiintoista tietää, missä meni Wilskmanin mielestä raja kohtuullisen ja liiallisen harjoittelun välillä – ilmeisesti siis ainakin täydellinen heittäytyminen urheilun harjoittamiseen, tai vaikkapa tieteen palvelukseen, oli hänen mielestään vaarallista ja tuomittavaa. Sivistyneistöön kuuluvana kansanvalistajana hän näki hyvän ja kansakunnalle hyödyllisen siveellisen elämän rakentuvan niin ruumiin kuin hengenkin monipuolisen kehittämisen varaan. Hänen mielestään ”parhaan voimistelijan tulisi olla paras lukumieskin”, kuten hän motivoi voimistelun ja urheilun harrastajia ”muille kansalaisille esikuvaksi” vuonna 1908¹³⁵.

Wilskman oli Heikelin ja monen muun aikalaisen kanssa huolissaan yksipuolisesta rasituksesta ja väsymyksestä – *fatigue* - jotka olivat osa tuon ajan keskustelua niin lääketieteessä kuin tekniikan alallakin,¹³⁶ jolla havaittiin esim. jatkuvan tärinän aiheuttavan metallin väsymistä ja lopulta sen murtumisen. Väsymyksen syitä pohdittiin ja etsittiin tiedemiesten toimesta ahkerasti, ja muun muassa urheilijoiden sydämen rasituksesta kannettiin huolta jo 1800-luvun lopulla; monet lääkärit katsoivat tiettyjen kilpailujen kuormittavan sydäntä kohtalokkaalla tavalla.¹³⁷ Viktor Heikelkin varoitti urheilijoita ”sydämen tarpeettomasta ja mahdollisesti hengenvaarallisesta kiihottamisesta”. Hän oli valmis rajoittamaan osanottoa esim. juoksu- ja pyöräilykilpailuihin vain niille urheilijoille, joilla oli terve sydän ja jotka olivat harjoitelleet riittävästi.¹³⁸ Väsymyksen lisäksi sivistyneistöä huolestuttivat ”moraaliset tautibakteerit” – siveettömyys, laiskuus ja alkoholismi – sekä kiihkeän elämänrytmin aiheuttamat hermostohäiriöt. Vuosisadan vaihteeseen tultaessa suomalaisten fyysis-moraalinen tila vaikutti huolestuttavalta.¹³⁹ Wilskmanin sanoin:

”Vuosisatamme loppuosa on hermoja kuluttava, terveyttä heikontava aikakausi. Sydämenhalvaus ja hourunhuoneisiin vievät hermotaudit tempaavat vuosittain ahkerimpien, lahjakkaimpien ja kehitysoloihimme tuntuvimmin vaikuttavien henkilöitten rivistä monen henkisessä toiminnassaan vielä täydesti työkykyisen harrastajan ennenajojaan pois. Moisin tappioihin meillä totta tosiaan ei ole liikoja varoja, ja sen pahemmin olisivat nämä tappiot useimmiten olleet vältettävissä, jos

¹³⁴ Wilskman SU 1/1904, 9-12.

¹³⁵ Wilskman SU 10/1908, 639-641.

¹³⁶ Väsymisen käsite kehittyi sekä fysiologian että tekniikan alueella, ja nämä saivatkin vaikutteita toisiltaan.

Fysiologisena ilmiönä väsyminen oli aluksi epämääräinen käsite, mutta sitä alettiin soveltaa tieteellisesti mm. työlääketieteessä sen jälkeen, kun se oli omaksuttu ja määritelty täsmällisesti tekniikan alalla kuvaamaan materiaalin uudenlaista olotilaa. Schivelbusch 1996, 112-113.

¹³⁷ Ibid., 110; Vettenniemi 2006, 255.

¹³⁸ Vettenniemi 2006, 256. Lainaus, Vettenniemi.

¹³⁹ Halmesvirta 1997, 175-176.

tarpeeksi ymmärrettäisiin arvoa antaa ruumiillisten harjoitusten sanomattoman tärkeälle merkitykselle.”¹⁴⁰

Wilskmanin suosittelema lääke ongelmaan oli yksilötasolla voimistelu ja laajemmin liikuntaharrastuksen levittäminen kansan pariin. Voimisteluaatteen päämäärän hän näki olevan yhteinen ”kaikilla kulttuurikansoilla: [...] koko kansan kehittäminen työvoimaiseksi, terveeksi ja koviakin koetuksia kestäväksi”¹⁴¹. Siitä hän löysi elämäntehtävänsä.

Wilskmanin voimisteluaate ei ollut naisten liikunnan vastainen, mutta siihen liittyi tiettyjä aikansa asenteita ja käsityksiä heijastavia piirteitä, jotka nykyisin luokiteltaisiin vähintäänkin paternalistisiksi ja naissukupuolta alentaviksi. Hänen mielestään miehen ja naisen ruumiinrakenteessa ja fyysisissä ominaisuuksissa, jopa luonteessa, on eroja, jotka on huomioitava voimistelussa. *Voimisteluolot Skandinaviassa* -kirjassaan hän kritisoi lingiläistä voimistelujärjestelmää juuri siitä, ”kun ei ole eri-ikäisten eikä eri sukupuoliin kuuluvien henkilöitten vaatimuksia ja edellytyksiä otettu tarpeeksi huomioon”. Hän korostaa kyseessä olevan ”pedagoginen – fysiologinen erehdys” ja jatkaa, että ”järjestelmä [...] joka sallii ja vaatii täsmällistä yhtäläisyyttä esim. molempien sukupuolien ruumiillisessa kasvatuksessa, on suoranaiseksi luonnottomuudeksi luettava”. Kirjassa luetellaankin lukuisia pohjoismaisia esimerkkejä naisten ”luonnottomista” voimisteluharjoitteista ja liikkeistä, joita edustaa mm. seuraava kuvaus:

”Ruotsissa harjoitellaan naisten voimistelussa merkillisen yleisesti lattialla tehtäviä liikkeitä, jolloin usein maataan joko selällä tahi vatsalla, välistä kädet ja sääret hajalla ollen, - tahi tehdään siellä muita epäesteettillisiä liikkeitä, esimerkiksi toisen henkilön kantamista, jolloin kannettavan jalat ovat kantajan hartioilla, ruumiin ollessa ylösalas käännettyssä asennossa.”¹⁴²

Wilskman jakoi naisten voimistelua – ja lingiläisyyttä – koskevat näkemyksensä oppi-isänsä Heikelin kanssa, mutta ei tämän tavoin ajautunut kiistelemään niistä julkisesti naisvoimistelun edustajien kanssa.¹⁴³ Wilskman oli kyllä sitä mieltä, että nuoremmalla ikäkaudellaan pojat ja tytöt saattoivat hyvin voimistella yhdessä, mutta telinevoimistelun kohdalla tuli suorittaa tiettyä valikointia tytöille sopivien liikkeiden löytämiseksi.¹⁴⁴ Wilskman myös antoi suuresti arvoa naisille heidän voimistelun eteen tekemänsä työn ja antamansa tuen vuoksi, mikä käy ilmi esim. hänen Suomen Urheilulehteen vuonna 1905 kirjoittamansa Elli Björksténin henkilökuvan yhteydessä:

---

¹⁴⁰ Wilskman SU 6/1899, 343.

¹⁴¹ Wilskman 1909, 16. K 3. IWA. SUA.

¹⁴² Ibid., 10-11.

¹⁴³ Heikel kävi Elin Kallion kanssa vuonna 1887 kiihkeän keskustelun voimistelujärjestelmistä *Sportenin* sivuilla. Ks. Suomela 1953, 192-193 ja Sarje 2008, 67-69.

¹⁴⁴ Wilskman 1896, 11.

”Voimisteluaatteen leviäminen, ja se arvo, jonka yleisö on ruumiinharjoituksille antava, ovat suuressa määrin riippuvat naisten tälle aatteelle antamasta kannatuksesta. Iloksenne voimme todistaa, että Suomen sivistyneet naiset tässä kohden paremmin täyttävät velvollisuutensa kuin heidän siskonsa monessa muussa kulttuurimaassa. He eivät ainoastaan anna aatteelle moraalista kannatustaan, vaan he lisäksi vielä perin innokkaasti ja sangen lukuisasti ottavat käytännöllisestikin harjoituksiin osaa.”¹⁴⁵

Wilskmanin arvostelun terävin kärki oli suunnattu suomalaisten naisvoimistelijoittenkin harjoittaman lingiläisen voimistelun yksipuolisuutta vastaan. Hänen mielestään:

”Pedagoginen voimistelu ei ole vain ruumiinharjoitusta, vaan se on harjoitusta myös ajatuksille ja tahdolle. Sen vuoksi eivät liikkeet saa olla liian yksinkertaisia, vaan niiden tulee olla yhdistettyjä, vaihtelevia liikesarjoja.”¹⁴⁶

Lingiläisessä voimistelussa liikkeet olivat ikään kuin eristettyjä liikesarjoista ja niitä harjoiteltiin pitkiä aikoja puhtaan ja oikean liikeradan saavuttamiseksi. Esimerkiksi Elin Kallio arvosti ja korosti liikesuorituksen yksinkertaisuutta ja puhtautta, sillä niin päästiin liikkeen kehoa korjaavaan vaikutukseen. Hänen mukaansa liikesarjoista piti poistaa kaikki turha kauneus ja tavoitella ”kaikinpuolista harjaantumista seuraavaa sulavuutta”. Lingiläisittäin tarkoituksenmukaisimmat liikkeet olivat myös niitä kauneimpia, eikä voimistelun välttämättä tarvinnut olla kaunista, kunhan tavoitteisiin päästiin. Heikelin ja Wilskmanin edustama saksalaisperäinen voimistelu ei väheksynyt fysiologiaa, mutta järjestelmän perustana oli didaktinen näkökulma, voimistelun tuli olla hauskaa. Suomalaisessa mies- ja naisvoimistelussa käytännöt tuntuivat olevan kaukana toisistaan, mutta tavoitteet olivat siitä huolimatta varsin yhtenevät. Kallionkin mielestä voimistelulla pyrittiin vaikuttamaan ruumiin välityksellä ihmisen sieluun ja sitä kautta lisäämään kansalaisten tahdonvoimaa, itseluottamusta, urhoollisuutta ja toimintahalua. Kallion muokkaama voimistelujärjestelmä oli kuitenkin monipuolisempi kuin aikansa miesvoimistelijat antavat ymmärtää. Hänen ohjelmissaan oli paljon järjestys- ja marssiharjoituksia, jotka saattoivat olla hyvinkin vaihtelevia ja monimuotoisia. Lisäksi niihin kuului juoksua, pallopelejä ja leikkejä, mikä poikkesi puhtaasta lingiläisestä järjestelmästä.¹⁴⁷

Halmesvirran mukaan Viktor Heikel oli Wilskmanin ohella ”tekemässä voimistelusta maallistettua massaliikettä” Suomessa,¹⁴⁸ mutta vaikuttaisi siltä, että Heikel keskitti tarmonsensa ”voimistelun tarkoitusta” ja vaikutuksia määriteltessään enemmän yksilötasolle, ja oli enemmänkin pohdiskeleva

---

¹⁴⁵ Wilskman SU 1905/3, 133. Tästä naisvoimistelijoitten arvostuksesta myös esim. Wilskman 1907, 18-23 ja Wilskman 1929, 42.

¹⁴⁶ Wilskman Suomen Kasvatustieteellisen Yhdistyksen Aikakauskirja (jatkossa SKYA) 1908, 308.

¹⁴⁷ Sarje 2008, 67-69. Lainausta Sarje.

¹⁴⁸ Halmesvirta 1995, 15.

idealisti kuin tarmokas kansanvalistaja. Hänen ajatuksensa liitelivät varsin korkeissa sfääreissä, kun hän kirjasi voimistelun päämääräksi ”ihmisarvoisen ryhdin edistämisen” ja ”ruumiinhallitsemiskyvyn saavuttamisen” ohella ”koko ihmisolennon, sekä hengen että ruumiin, yhteensulavaa yhtäikaista kehittymistä ja jalostumista mahdollisimman suureen täydellisyyteen”.¹⁴⁹

Tietty uskonnollisuus leimasi näistä kahdesta pappissuvun jälkeläisestä enemmän Heikelin ajattelua, matemaatikko ja rationalisti Wilskmanin liikkuesa ajattelussaan ja toiminnassaan lähempänä maanpintaa. Naisvoimistelun uranuurtajan Elin Kallion ja Heikelin voimistelunäkemyksen ristiriitaa tutkinut Aino Sarje esittää Heikelin ”kansan syvien rivien sijasta ensisijaisesti kasvattaneen lyseolaisia, jopa valiovoimistelijoina”.¹⁵⁰ Yliopiston voimistelulaitoksen yliopettajana ja johtajana Heikel luonnollisesti oli tekemisissä lähinnä ylioppilaiden kanssa, joten hänen konkreettinen vaikutuksensa voimisteluvaatteen leviämislle oli tulevien voimistelunopettajien kouluttamisessa, ja näiden kautta oman järjestelmänsä levittämisessä maan koulujen voimistelutunneille. Voimistelunopettajina ja seurajohtajina laajemmissa piireissä toimineilla Wilskmanilla ja Kalliolla konkreettinen työ voimistelun hyväksi oli luonnollisesti helpompaa, mutta täytyy huomioida, että he myös enemmän korostivat tavallisen kansan kiinnostuksen ja innostuksen herättämisen merkitystä.

Voimisteluvaatteella oli myös vastustajansa. Wilskman näki uhkaksi ennen kaikkea ruumiinharjoituksia vierastavat ja moraalisiin paheisiin sortuneet sivistyneistön ja ”säätyluokan” edustajat. Potentiaalisesti vahingollisimmaksi hänen ajattelussaan nousi sivistyneistön jälkikasvu, ja siitä lahjakkain osa:

”Voimistelun vastustajia ovat ensinnäkin kaikki hemmotellut, velttoudessa ja ylellisyydessä kasvatetut ja kasvaneet lapset, semminkin sellaiset, jotka salaisella, saastaisella tavalla ovat tarmoonsa tylsyttäneet ja terveyttänsä pilanneet. Jos he ovat henkisestikin kykenemättömiä, niin heidän käsityksensä ruumiillisista harjoituksista ja heidän vastenmielisyytensä näitä kohti ei huomattavimpia häiriöitä aikaansaa. Mutta jos he kumppaniensa piirissä ovat älynä puolesta johtavia henkilöitä, niin he voivat reippaissakin tovereissaan herättää välinpitämättömyyttä, vieläpä vastenmielisyyttäkin voimisteluun ja urheiluun nähden.”¹⁵¹

Näitä vastustajia ja heidän muodostamaansa uhkaa vastaan Wilskman propagoi ahkerasti etenkin kirjoituksissaan Suomen Urheilulehden sivuilla, joilla tuli esiintymään erinäisiä opettavaisia tarinoita, joissa vertailtiin mm. ”hyvästä” kodista tulevia ”hemmoteltuja”, ”kalpeita”,

---

¹⁴⁹ Heikel SU 5/1900, 326-330.

¹⁵⁰ Sarje 2008, 67-68.

¹⁵¹ Wilskman SU 5/1903, 397-399.

”kapeaharteisia” ja ”velttousisia” poikia työväenluokkasiin nuhruiisiin, mutta ”vankkaharteisiin”, uljasryhtisiin ja reippaisiin poikiin. Lukijoilleen tutuiksi tulivat niiden yhteydessä Wilskmanin julkilausumat ajatukset: ”Onneton se kansa, jossa ’hienoja’ poikia on kosolta tavattavissa!” ja ”Onneton se kansa, jonka nuorukaiset ovat ’hienosti’ sivistyneitä!”¹⁵² Luokka-asemalla tuntui voimistelumiehen mielestä olleen hyvin suuri merkitys paitsi ihmisen henkilökohtaisen terveyden, myös koko kansakunnan kannalta. Raskasta ruumiillista työtä tekevät säästyivät jopa ”sydämenhalvauksilta”, mikä Wilskmanin mukaan johtui yksinkertaisesti siitä, että he työllään voimistivat sydäntä, joka lihaksena ”tarkasti noudattaa kaikkien lihaksien kehitystä ja toimintaa koskevia fysiologisia lakeja”. Sen sijaan työssään ”alallaanistuvat” ja ”ruumiillisesti toimettomat” säätyluokan edustajat olivat suuressa vaarassa ”sydämensä väsähtymisestä ennenaikaisesti kompastumaan”.¹⁵³

Wilskman ei varsinaisesti ollut opiskelua ja sivistystä vastaan, mutta hän näki ylioppilailta olevan suuren vastuun kansakunnan tulevaisuuden kannalta sen ”degeneratsioonin” estämiseksi ja elinvoimaisuuden säilyttämiseksi. Ylioppilaiden tuli varoa, sillä sivistyksen mukana tuli helposti ”sen vaarallinen loiskasvi, elintapojen hentous, kaikkien kansojen vihollinen”. Jos nuorisoo ”välttää vaivaa ja kauhulla karttaa ruumiillisia ponnistuksia”, se joutuu ”velttouteen” ja se, kuten aiemminkin on huomattu Wilskmanin päätelleen, johtaa kansan kuolemantuomioon. Ruumiinharjoituksia väheksyvän ja perinteisempiä kulttuurin muotoja suosivan sivistyneistön suuntaan lähti edellisen kohtalokkaan uhkakuvan seuraksi ironinen toteamus: ”ei siinä enää kirjat eikä kanteleet suuresti auta”. Ylioppilasnuorukaisten tuli Wilskmanin mielestä ”esimerkillään intoa luoda tietojensa puolesta köyhempään veljeensä”. Näitä nuorisoon kohdistuvia huoliaan ja odotuksiaan hän toi esiin useissa kirjoituksissaan.¹⁵⁴

Wilskmanin voimisteluopit pohjautuivat pitkälti hänen tärkeimmän vaikuttajansa Viktor Heikelin muokkaamaan lähinnä saksalaistyyppiseen voimisteluun, mutta hän otti niihin runsaasti vaikutteita muiltakin alan toimijoilta. Hän piti mielensä avoimena myös uusille virtauksille ja ymmärsi myös lasten ja nuorten tarvitsevan monipuolista ja vaihtelevaa toimintaa. Wilskmanin mukaan

”järjestelmämme ei sisällä minkäänlaisia, ei kuolleitten eikä elävien henkilöitten tekemiä dogmeja, jotka vaatisivat sokeata uskoa: sillä ei ole minkäänlaisia rajoja, joidenka ylitse kehitys ei saisi kulkea, ja se ei tahdo yhteydestään sulkea pois muuta

---

¹⁵² Wilskman SU 5/1905, 288-289.

¹⁵³ Wilskman SU 1/1907, 1-4.

¹⁵⁴ Wilskman SU 1901/2, 101-102; Wilskman SU 1901/6, 437-440; Wilskman SU 1902/3, 179-182; Wilskman 1903/3, 190-193.

kuin sen, minkä punnitseva järki ja luotettava kokemus tuomitsevat kelpaamattomiksi.”¹⁵⁵

Niinpä hän ei tyytynyt ainoastaan siirtämään Heikelin oppeja eteenpäin ja kansantajuistamaan niitä, vaan hän myös vaikutti aktiivisena kirjoittajana koko suomalaiseen voimistelujärjestelmään ja yliopiston voimistelunopettajana sekä myöhemmin voimistelunopetuksen tarkastajana sai tehokkaasti levitettyä omaan ideologiaansa laajoille piireille. Oman kansallisen voimistelujärjestelmän hän näki ylevän ja monipuolisen tehtävänsä vuoksi eroavan etenkin ruotsalaisesta, mutta myös mielestään liaksi fyysiseen puoleen keskittyvästä saksalaisesta järjestelmästä. Takana oli varmasti nationalismin siivittämään kansojen väliseen kilpailuunkin liittyviä ajatuksia, kun hän totesi, että ”suomalainen voimistelujärjestelmä tahtoo kaikenpuolisesti kehittää koko ihmistä ruumiillisessa, henkisessä, siveellisessä ja esteettisessä suhteessa.”¹⁵⁶

---

¹⁵⁵ Wilskman 1907, 5.

¹⁵⁶ Wilskman 1907, 5.

III ”SUOMEN URHEILUN ISÄ”

III.1. Liikuntakulttuurin murros – urheilun esiinmarssi

Nykyaikaisen urheilutoiminnan juuret ovat löydettävissä 1800-luvun alkupuolelta kolmelta taholta: saksalaisen Friedrich Jahnin luomasta seuravoimistelusta, Per Henrik Lingiin henkilöityneestä ruotsalaisesta voimistelujärjestelmästä sekä anglosaksisesta kilpaurheilusta.¹⁵⁷ Kilpa- ja huippu-urheilun kehitys ja suosio Britanniassa ja Yhdysvalloissa perustui siihen, että se toimi välineenä oman kansallisen, kulttuurisen, poliittisen ja rodullisen ylivertauisuuden osoittamiseksi. Urheilu edellä mainituissa maissa ja voimistelu Saksassa otettiin välineeksi, jolla kansalaiset tehtiin tietoisiksi oman rodun pystyvyydestä, miehuullisuudesta ja elinvoimasta. Nationalistisella ja sosiaalidarvinistisella ajattelulla oli keskeinen osansa tässä kehityksessä. Teollisen läpimurron seurauksena valtiot alkoivat 1800-luvun puolivälissä kilpailla myös taloudessa ja monilla muilla aloilla.¹⁵⁸

Yksilöllisen ennätys- ja saavutusurheilun – ts. huippu-urheilun - todelliseksi kotimaaksi muodostui Yhdysvallat, jossa Darwinin ja Spencerin käsitykset otettiin nopeasti vastaan 1800-luvun lopulla. Kilpaurheilun läpilyönti tapahtui pohjoisvaltioiden suurkaupungeista alkaen, mikä on liitetty teollistumiseen ja kaupungistumiseen. Lisääntynyt kaupunkilaisväki tarvitsi uusia vapaa-ajan muotoja ja urheiluja, kuten hevosajot, golfin ja baseballin. Sosiaalisten ja ammatillisten muutosten kanssa syntyi modernisaation myötä huoli miehen roolista ja käyttäytymisestä. Alettiin kantaa huolta kansakunnan tulevaisuudesta, jos miehet menettäisivät perinteisen miehekkyytensä. Urheilu nähtiin tärkeäksi keinoksi uhkakuvan torjumisessa ja sen edustama miehisyyden kultti levisi laajasti ylä- ja keskiluokassa sekä nopeasti myös työläisluokan sosiaaliseen elämään. Urheilussa keskiöön nousi voittaminen ja kilpailusta tuli amerikkalaisen urheilun ja sosiaalisen elämän kulmakivi.¹⁵⁹

Harri Salimäen mukaan teollistumisen mukanaan tuoma lisääntynyt vapaa-aika ei selitä sitä, miksi tuota aikaa ryhdyttiin käyttämään juuri voimistelun ja urheilun harjoittamiseen. Hän näkee taustalla mentaliteetin muutoksen, jossa modernin ihmisen oli kristinuskon antamista arvoista ja asenteista luopuessaan löydettävä jotain uutta syntyneeseen tyhjiöön. Yhteiskuntien maallistuminen – sekularisoituminen – oli seurausta 1700-1800 -lukujen luonnontieteellisestä ja aatteellisesta

¹⁵⁷ Björkman & Martiskainen 2006, 22-25.

¹⁵⁸ Salimäki 2000, 85-86.

¹⁵⁹ Ibid., 91-92. Urheilusta osana ”länsimaista miehistä eetosta”, ks. myös Laine 1992, 118.

kehityksestä. Etenkin kehitysoopin synnyttämä sosiaalidarvinismi sekä sosialismi tulivat kaivamaan maata uskonnollisen maailmankäsityksen alta. Suomessa sekularisoitumisprosessi näkyi voimakkaana kirkon- ja uskonnonvastaisena kritiikkinä etenkin 1900-luvun alussa. Se oli leimallista vanhasuomalaisia lukuun ottamatta kaikissa muissa poliittisissa puolueissa. Salimäen mukaan tosin vanhasuomalaisen puolueen puheenjohtaja Danielsson-Kalmarikin perusti maailmankatsomuksensa ja historiakäsityksensä darvinismiin. Työväenliike ajautui ateistiseen sosialismiin ja ruotsalainen älymystö oli jo vuosikymmeniä ollut kirkonvastaisen liberalismiin ja humanismiin kannalla. Kilpaurheilun suosion kasvu ei olisi ollut mahdollista sitä turhana ja kristillisten arvojen kannalta arveluttavana pitäneen perinteisen kristinuskon vallitessa. Sosiaalidarvinismin ytimenä oli ajatus siitä, että ihmiskunta kehittyi kilpailuvietin kautta paremmaksi ja täydellisemmäksi kaikilla elämänaloilla, mikä edes auttoi kilpaurheilun kehitystä ja leviämistä.¹⁶⁰

Modernin kilpaurheilun juurtuminen nopeasti Suomeen puhuu sen puolesta että kansakunnan henkiset juuret ja perusta olivat länsieurooppalaisessa ideologiassa ja aatemaailmassa. Voimistelu ja urheilu kehittyivät alkuun osana muita kansanliikkeitä nationalismista innoitusta ammentaen. Kansanvalistusseuran ja nuorisoseurojen kaltaisten kansaliikkeiden pyrkimyksenä oli niiden avulla houkutella ennen kaikkea nuorisoa ja alempiin luokkiin kuulunutta väestöä pois tanssin kaltaisista aatteellisesti ja siveellisesti huonoina pidetyistä harrastuksista. Kansanliikkeiden aatteelliseksi kulmakiviksi kehittyivät raittius, sivistys ja urheilu. Kansanliikkeiden myötävaikutuksella varsinainen urheilu alkoi levitä 1880-luvulla myös maaseudulle muun muassa kesä- ja muiden juhlien kautta. Urheilumuotoja, kuten hiihtoa ja juoksua, ryhdyttiin harrastamaan myös vuonna 1878 perustetussa kansallisessa armeijassa, mikä osaltaan lisäsi asevelvollisten nuorten miesten ruumiinkulttuurin kohottamisen edellytyksiä.¹⁶¹ Nuorisoseurojen parissa alkoi 1890-luvulta alkaen viritä voimistelun lisäksi vilkasta kilpailutoimintaa esimerkiksi hiihdossa ja erinäisissä myöhemmin yleisurheilulajeihin¹⁶² luokiteltavissa urheilumuodoissa. Samaan aikaan liikuntatoiminta alkoi houkutella myös työväestöä piiriinsä.¹⁶³ Salimäen mukaan puhtaasti kilpailun ja voittamisen arvoon ja mielekkyyteen pohjautunut kilpaurheilu alkoi 1900-luvun taitteessa nopeasti vallata alaa etenkin työväestöön kuuluvien nuorukaisten ja miesten keskuudessa. Kansa innostui pakosta ja

---

¹⁶⁰ Salimäki 2000, 73-74, 111, 117; Launonen 2000, 112.

¹⁶¹ Palvelukseen astuvien fysiikassa todettiin suuria puutteita ja moni jouduttiinkin lähettämään saman tien kotiinsa. Tämän vuoksi ruumiillisia harjoituksia eri muodoissaan oli lisättävä armeijassa. Ks. Vettenniemi 2006, 154-155.

¹⁶² Termi yleisurheilu käyttöön vasta 1920-luvulla. Vettenniemi 2006, 376.

¹⁶³ Hentilä Seppo 1982, 31; Vasara 1997, 46-47; Salimäki 2000, 112; Viita 2003, 306; Kokkonen 2008, 41.

yläluokkaisesta piiskurista vapaasta urheilusta. Sen kautta oli myös mahdollista konkreettisesti osoittaa sivistyneistölle oma kyvykkyys.¹⁶⁴

Urheiluharrastuksen lisääntyminen johti myös varsinaisen urheiluliikkeen syntymiseen. Ensimmäiset suomalaiset urheilun yleisseurat perustettiin 1890-luvulla,¹⁶⁵ ja vuosisadan vaihteeseen tultaessa niitä oli jo 300. Yleisseurojen lisäksi toiminnassa oli noin 140 kansanliikkeiden paikallisten yhdistysten alaista alaosastoseuraa, jotka olivat erityisesti suomalaiselle urheiluliikkeelle tyypillinen ilmiö.¹⁶⁶ 1900-luvun alkuun tultaessa urheiluliike oli saavuttanut vankan aseman ja liikuntakulttuuriin liitettiin seikkoja, jotka varsinkin myöhemmin tulivat nousemaan suureen rooliin, kuten urheilun yhteys sotilaskoulutukseen. Urheiluliike joutui myös mukaan poliittisten tapahtumien pyörteisiin. Sortovuosien aikana urheilusta tuli luterilaisen kristillisyyden ohella merkittävä venäläisyydestä – sen aatemaailmasta, kulttuurista ja niitä edustaneista despooteista - pesäeroa osoittava tekijä.¹⁶⁷

Kansainvälisen kilpaurheilun kehityksen myötä urheilun merkitys suomalaisessa kansakunnan rakennustyössä alkoi kasvaa. Suomalaiset liittyivät mukaan kansainväliseen kilpailutoimintaan etenkin olympialaisten kautta.¹⁶⁸ Suomen ensikosketukset olympiakisoihin tapahtuivat Ateenassa vuonna 1906 ja Lontoossa vuonna 1908, mutta Tukholman vuoden 1912 kisat merkitsivät ratkaisevaa läpimurtoa kilpa- ja huippu-urheilun nousulle suomalaisen liikuntakulttuurin keskeiseksi ja näkyväksi voimaksi. Nationalistisen ajattelun läpikäynnissä Suomessa urheiluun sitoutumiseen kytkeytyi halu osoittaa muille valtioille, luonnonoikeusteoriaan viitaten, oma rotu elinvoimaiseksi ja joiltakin ominaisuuksiltaan maailman parhaaksi. Kansallisen identiteetin rakennusaineena urheilusankarit olivatkin mitä parhainta materiaalia. Kilpaurheilun ja kansallistunnon pyhä yhteys kanonisoitui olympialiikkeen kautta.¹⁶⁹

Kilpalajina vanhin ja myös virallista leimaa saanut urheilumuoto Suomessa oli raviurheilu. Hevospiireistä tulivat tutuiksi termit ´träänätä´, ´konditsiooni´ sekä kilpailusäännöt ja

---

¹⁶⁴ Salimäki 2000, 110-112.

¹⁶⁵ Esim. Tampereen Pyrintö vuonna 1896.

¹⁶⁶ Liikuntakulttuurin muutosta tutkineen Hannu Itkosen mukaan liikuntaharrastuksen organisoiminen eteni kansanliikkeissä omiksi alaosastoiksi ja toiminnan kasvaessa itsenäisiksi voimistelun- ja urheiluseuroiksi. Ks. Itkonen 1996, 47-48.

¹⁶⁷ Hentilä Seppo 1982, 31; Laine 1989, 63-68; Vasara 1997, 46-47; Salimäki 2000, 112, 186, 327.

¹⁶⁸ Ensimmäiset nykyaikaiset olympialaiset pidettiin Ateenassa vuonna 1896 ja niitä seurasi Pariisin vuoden 1900 sekä St. Louisin vuoden 1904 kisat. Em. olympialaisiin Suomi ei vielä ehtinyt mukaan. Ks. Laine 1989, 63.

¹⁶⁹ Hentilä Seppo 1982, 31; Laine 1989, 63-68; Vasara 1997, 46-47; Virtapohja 1998, 43-44; Salimäki 2000, 112, 186, 327; Kokkonen 2008, 19.

aikaennätykset. Erkki Vettenniemi ajoittaa suomalaisen urheilun syntymisen talveen 1865, jolloin käynnistyivät valtion tukemat kilpa-ajot, joille ei ollut vastinetta muiden urheilulajien parissa ennen 1880-lukua. Raviurheilusta kilpailun idea siirtyi ihmiskilpailuihin. Antti O. Arposen mukaan Akilles-kilpailuita¹⁷⁰ pidetään yleisesti Suomen ensimmäisinä yleisurheilukilpailuina. Vettenniemi on kuitenkin eri linjoilla, nostaten esiin jo Martti Jukolan kokoamassa *Urheilun pikkujättiläisessä* (1945) mainitun Laukaan jääjuoksun keväällä 1878: ”Laukaa tultiin hyväksymään kotimaisen ihmisjuoksun - tai jopa ihmisurheilun – kantakilpailuksi”. Erona Kaivopuiston kisailulle juoksi Laukaassa sivistyneistön sijasta maalaisrahvas, ja sanomalehti Keski-Suomi kirjoittikin kisailuiden olleen ”kenties ensimmäiset yhteisen kansan toimittamat”. Laukaan tapahtuman kaltaisia rahvaan omatoimisia kisailuja pidettiin seuraavina vuosina eri puolilla Suomea, ja niissä jaettiin jopa rahapalkintoja. Vaikutteita tapahtumille saatiin nimenomaan ravikilpailuista.¹⁷¹

III.2. Painettu sana aatteen levittäjänä – Suomen Urheilulehti ja kirjaset

Ivar Wilskman ymmärsi urheilun tarjoamat mahdollisuudet ja lähti aktiivisesti mukaan levittämään uutta ruumiinkulttuuria. Kuten todettua, hän oli Viktor Heikelin apuna järjestämässä Akilles-kilpailuja jo 1880-luvulla ja esitteli uusia urheilumuotoja omille oppilailleen Helsingin Alkeisopistossa. Hän oli kyllä huolissaan joistakin kilpaurheiluun liitetyistä vaaroista, lähinnä yksipuoliseen lihasten ja muun elimistön harjoittamiseen liittyen. Ehkäpä oman, monipuolisuuteen ja kansan kehittämiseen perustuvan, urheilun idean korostamisen tarve oli syynä siihen, että Wilskman ryhtyi puhumaan ja kirjoittamaan voimistelun lisäksi innokkaasti myös urheilun puolesta. Tätä tarkoitusta varten oli perustettava myös kanava omien ajatusten sekä voimistelu- ja urheilutietouden levittämiseksi.

Klaus U. Suomela pohtii Wilskman -elämäkerrassaan vaikuttiko ”Suomen urheilun isä” voimistelu- ja urheiluaatteen leviämiseen enemmän ”välittömällä vaikutuksellaan ympäristöönsä” – toisin sanoen opetustyönsä kautta – vai kirjallisen toimintansa kautta. Suomela toteaa: ”[...] jos hänen kirjalliseen toimintaansa luetaan myös Suomen Urheilulehden perustaminen ja sen kymmenen vuotta kestänyt toimittaminen, niin hänen kirjallinen vaikutuksensa tuli olemaan monin verroin laajempi kuin välitön opetuksensa.”¹⁷² Kun kirjalliseen toimintaan luetaan vielä mukaan hänen

¹⁷⁰ Akilles-kilpailuja järjestettiin vuosina 1882-1884.

¹⁷¹ Laine 1992, 110, 118; Arponen 2006, 113; Vettenniemi 2006, 51, 135; Vettenniemi 2008, 169, 209. Lainaus, Vettenniemi.

¹⁷² Suomela 1954, 90.

kaikki 30 voimistelua ja urheilua käsittelevää tai sivuvaavaa kirjaa ja opaskirjasta sekä hyvin lukuisat artikkelit ja muut lehtikirjoitukset,¹⁷³ niin on vaikea olla yhtymättä edellä mainittuun Suomelan arvioon.

Voimistelu- ja urheiluharrastuksen ja kilpailutoiminnan lisääntyessä 1800 -1900-lukujen taitteessa alkoi myös niistä tiedottamisen tarve Suomessa kasvaa. Lehdistön osalta ensimmäiset askeleet varsinaisessa urheilua koskevassa kirjoittamisessa otettiin vuonna 1882 *Sporten* -lehdessä. Ruotsinkielisessä lehdistössä, muun muassa *Sportenissa*, oli jo sitä aiemminkin kirjoiteltu yläluokkaisista harrastuksista, kuten metsästyksestä ja purjehduksesta. Ensimmäinen suomenkielinen urheiluaiheinen lehti, *Uljäs*, ilmestyi 20:n numeron verran vuosina 1886 -1887. Suomenkielisessä sanomalehdistössä voimistelun ja urheilun käsittely jäi 1800-luvun puolella vielä kovin vähäiseksi. Esimerkiksi vuoden 1896 ensimmäisistä nykyaikaisista olympialaisista esiintyi Vettenniemen mukaan hyvin niukasti uutisia. Ruotsinkieliset liikuntamiehet, kuten Heikel ja Wilskman, saivat tietoa kyseisistä Ateenan tapahtumista Ruotsista tilatuista Viktor Balckin *Tidning för Idrott* -lehdistä, joissa ilmestyi perusteellisia reportaaseja Olympian kilpailuista. Suomalainen lehdistö tuntui innostuvan olympialaisista, ja ylipäänsä liikuntakulttuurista, toden teolla vasta kymmenisen vuotta myöhemmin ensimmäisten olympiaedustajiemme myötä.¹⁷⁴

Lehdistön kiinnostus olympialaisiin heräsi vähitellen. Kenth Sjöblomin mukaan Pariisin vuoden 1900 maailmannäyttelyn ohessa järjestetyistä kisoista raportoitiin jo jonkin verran, mutta edes Urheilulehti ei mainittavasti seurannut niitä. Pitkän merimatkan takana olleet ja ilman yhtäkään Pohjoismaiden edustajaa käydyt St. Louisin vuoden 1904 olympialaiset tulivat tutuiksi lähinnä vasta perustetun *Finskt Idrottsbladin* lukijoille. Samainen lehti kirjoitteli myös vuoden 1906 Ateenan ns. välikisoihin liittyvistä uutisista. Ruotsinkielisen lehdistön panosta lisäsi kisoista innostunut *Hufvudstadsbladet*, jolla oli jopa eräänlainen urheilukirjeenvaihtaja paikan päällä, kun ensimmäinen suomalainen kultamitalisti Verner Weckman raportoi sille omasta painimenestyksestään.¹⁷⁵ Salimäen mukaan urheilukirjoitusten määrä sanomalehdissä viisinkertaistui vuosien 1906 ja 1908 välisenä aikana, ja ne alkoivat julkaista myös urheiluosastoja säännöllisesti. Pääpaino sanomalehtien urheilukirjoituksissa oli suomalaisten urheilutuloksilla ja menestyksillä. Urheilu tuli siis lehdistönkin toimesta varhain valjastetuksi nationalistisiin

---

¹⁷³ Luettelo Wilskmanin kirjoituksista, ks. Suomela 1954, 127-128.

¹⁷⁴ Suomela 1954, 96; Salimäki 2000, 137; Björkman & Martiskainen 2006, 285; Vettenniemi 2006, 168-169; Vettenniemi 2007, 114-115.

¹⁷⁵ Sjöblom, 2007, 13-20. Vuoden 1906 kisoilla ei ollut Kansainvälisen Olympiakomitean virallista tunnustusta, koska se vastusti kreikkalaisten vaatimusta olympialaisten pysyvää järjestämisestä Ateenassa.

tarkoituksiin. Olympialaisista tuli Kokkosen sanoin suomalaisuuden tuottamisen tärkeä ja toistuva näyttämö. Tukholman vuoden 1912 kisat saivat tässä mielessä suurimman – liioitellunkin – merkityksen. Länsinaapurimme olympialaiset herättivät ensimmäisen kerran laajaa huomiota koko maassa, mikä johtui epäilemättä venäläisten pyrkimyksistä estää Suomen osanotto niihin. Merkitykseltään Tukholman kisoihin verrattavia tulivat myöhemmin olemaan itsenäisen Suomen ensimmäiset olympialaiset Antwerpenissa vuonna 1920 sekä kotikisamme Helsingissä vuonna 1952.¹⁷⁶

Voimistelua ja urheilua laajasti kaikelle kansalle markkinoineelle Wilskmanille suomenkielisen urheilulehden olemassaolo oli välttämätöntä. Hän oli vuonna 1897 mukana perustamassa *Urheilija* -nimistä lehteä ja toimi sen avustajana. Urheilijan ensimmäisessä numerossa hän toivotti lehdelle ”suomalaista sisua ja sitkeyttä”, mutta suuri yleisö ei tulokasta ilmeisesti kokenut tarpeelliseksi ja niinpä sen taival katkesi jo kuudenteen numeroon vielä saman vuoden puolella. Wilskman ei tästä masentunut, vaan ryhtyi heti seuraavana vuonna puuhaamaan uutta lehteä, ja näin sai alkunsa *Suomen Urheilulehti* vuonna 1898, jonka päätoimittajana hän oli sen ensimmäiset kymmenen vuotta sekä pääomistajana vuodesta 1906 vuoteen 1908.¹⁷⁷

Suomen Urheilulehtikin oli alkuvuosinaan taloudellisesti ahtaalla ja joitakin kertoja jopa lähellä lopettamista, mutta Ivar Wilskman onnistui lehden toimitussihteerinä toimineen poikansa Atlen avustuksella vakiinnuttamaan sen aseman.¹⁷⁸ Henrik Meinander kirjoittaa Wilskmanin perustaneen maan ensimmäisen suomenkielisen urheilulehden vuonna 1898, mutta kuten edellä on todettu, asia ei ollut niin.¹⁷⁹ Urheilulehden merkitys tuli kuitenkin olemaan hyvin suuri maan urheiluelämän tärkeimpänä tiedottajana ja propagandavälineenä sekä ladunavaajana urheilukirjoittamisen osalta muulle suomenkieliselle lehdistölle. Urheilulehden asemaa vahvisti myöhemmin sen rooli vuonna 1906 perustetun Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton äänenkannattajana.¹⁸⁰ Wilskmanin päätoimittajakaudella, vuosina 1898-1908, Urheilulehteä julkaistiin viidestä kymmeneen numeroa vuodessa. Numerot olivat laajoja monipuolisia ja käsittelivät lähes kaikkia urheilun muotoja sekä ”reippailun” alle luokiteltavia metsästystä, kalastusta, ampumista, soutua ja retkeilyä. Voimistelu oli

---

¹⁷⁶ Salimäki 2000, 137; Kokkonen 2008, 67-68.

¹⁷⁷ Suomela 1954, 96-97; Björkman & Martiskainen 2006, 286. Lainaus, Suomela.

¹⁷⁸ Suomela 1954, 97.

¹⁷⁹ Vrt. Meinander 1994, 192.

¹⁸⁰ Suomen Urheilulehti oli SVUL:n virallisena äänenkannattajana vuosina 1912-1914. Suomela 1954, 96-97; Halila & Sirmeikkö 1960, 288-289; Björkman & Martiskainen 2006, 285. SVUL:sta lisää seuraavassa alaluvussa.

keskeisessä roolissa ja siitä, kuten useimmista liikuntakasvatusta käsitelleistä kirjoituksista, vastasi Ivar Wilskman itse.¹⁸¹

Urheilulehden kautta Wilskman sai vapaasti tuotua julki näkemyksiään voimistelusta, urheilusta ja niiden kasvattavasta ja jalostavasta vaikutuksesta sekä levitettyä hyvin tärkeäksi kokemaansa aatetta. Lehtensä palstoilla hän pystyi esittelemään ja arvioimaan uusia voimistelun ja urheilun muotoja, tekniikoita ja välineitä sekä propagoimaan ”järjellisen urheiluharrastuksen” lisäksi esim. kasvavan seura- ja yhdistystoiminnan järjestäytymisen puolesta¹⁸². Etenkin vääriksi ja haitallisiksi katsomiensa voimistelu- ja urheilumuotojen suoranaista arvostelua esiintyi lehden alkuvuosina runsaasti. Osansa sai niin lingiläinen voimistelujärjestelmä, kuin voittoihin ja ennätyksiin tähdännyt ”rekordi”- tai ”1/5-sekunti” -urheilukin.¹⁸³

Uraa uurtaneen lehtensä ensimmäisessä numerossa, aprillipäivänä 1898, Wilskman määrittelee sen tarkoituksen ja tavoitteet:

”Urheilulehti pitää päämaalinansa edistää järjellistä urheiluharjoitusta, josta on tosi hyötyä ihmiselämässä, joka reipastuttaa ruumista ja virkistää mieltä. [...] innostuttaa sekä vanhoja että nuoria harjoittamaan kaikkea reipasta urheilua, josta kansalle karttuu sekä ruumiillista että siveellistä voimaa.”¹⁸⁴

Voimistelumies Wilskman lähti aluksi lehtensä kautta hillitsemään lukijoitaan aikana, jolloin urheiluharrastus levisi vauhdilla ja ”ruumiin kehitys” sai ”henkisen etevyyden” ohella enemmän arvoa. Vaarana oli ”urheilun vääristely”, eli ”yksipuolinen ja ammattimaisuuteen taipuva urheiluharjoitus”, jonka tavoitteena oli vain saavuttaa palkintoja kilpailuissa. Tällaisen toiminnan estämiseksi Urheilulehti lupasi tehdä kaikkensa ja pyrki tarjoamaan ”etenkin omintakeisesti urheilua harjoitteleville tilaisuutta tutustua niihin yleisiin urheilutapoihin ja muotoihin”, joiden avulla oli mahdollista edistää ”ruumiin ja reippauden sopusuhtaista kehitystä”.¹⁸⁵

Avauskirjoituksessa luvatuilta ylevien ihanteiden pöntevalta puolustamiselta ja urheilun ”vääristelyn” vastustukselta vie hieman pohjaa se seikka, että Wilskman kirjoitti samassa numerossa pikaluistelijoista varsin arvostavaan sävyyn: ”[...] ne jotka luistelussa menestyivät,

---

¹⁸¹ Vuodesta 1909 SU ilmestyi aikakauslehtityyppisenä kaksi kertaa kuukaudessa ja vuonna 1914 jo viikottain. Suomela 1954, 96-97; Björkman & Martiskainen 2006, 285.

¹⁸² Kirjoituksia voimistelun ja urheilun keskusjärjestön perustamisen puolesta alkoi esiintyä runsaasti vuodesta 1899 lähtien. Ks. esim. SU 4/1899 ja 5/1899 sekä SU 1/1900.

¹⁸³ ”Rekordieurheilun” kritiikistä, ks. Wilskman SU 1/1898, 1-2; Wilskman SU 6/1900, 391-398; Wilskman SU 5/1902, 365-368; Wilskman SU 10/1908, 639-641. Lingiläisyyden kritiikistä, ks. esim. Wilskman SU 5-6/1911, 169-173.

¹⁸⁴ Wilskman SU 1/1898, 2.

¹⁸⁵ Ibid., 1-2.

olivat modernin urheilun etujoukkoa ruumiinkieltä myöten”. Tuosta historiallisesta numerosta löytyy luistelusta toistakymmentä sivua tekstiä, josta iso osa on varattu tuloksille sekunnin murto-osien tarkkuudella.¹⁸⁶ Urheilulehden vuoden 1904 päätösnumerossa julkaistaan jopa ensimmäinen ”Suomen rekordiluettelo” ”voimailun” – toisin sanoen yleisurheilun - piiriin kuuluvissa lajeissa.¹⁸⁷

Fyysisen voiman ja etevyyden ihailu oli ilmeisesti kehittynyt Wilskmanille hänen omien vaikuttavien kokemusien kautta niin sisäänrakennetuksi, että hän ei havainnut tätä ristiriitaa toiminnassaan. Tai sitten tarkoitus pyhitti keinot, eli lipsuminen ”järjellisestä urheiluharrastuksesta” ”rekordiurheilun” puolelle sallittiin kansallisen edun nimissä – uhkuivathan nämä ”vääristelijät” kuitenkin sitä ”ruumiillista voimaa”, jota kansakunta olemassa olonsa oikeutuksenkin vuoksi kipeästi tarvitsi. Wilskman tasapainoili omien – suurelta osin Viktor Heikeliltä omaksuttujen – monipuolisuuden kautta mahdollistuvien hengen ja ruumiin jalostumiseen kurkottavien ihanteiden sekä kilpaurheilun harrastuksen ja suosion kasvun kiistattomien hyötyjen välillä. Kaiken kansan liikkeelle saamiseen ja jalostamiseen tähänneen hän ei voinut, eikä hänen myöskään Urheilulehden päätoimittajana ja omistajana kannattanut, vastustaa kovin kiihkeästi kilpaurheilua. Tästä hyvästä hän sai myöhemmin kuulla kunniansa naisvoimistelun johtohenkilöihin kuuluneelta Elli Björksténiltä pyytäessään tätä palkintotuomariksi SVUL:n naisten voimistelukilpailuun. Björksténinkin mielestä kilpailutoiminta kyllä edisti liikuntakulttuuria, mutta sen seurauksena oli myös haitallinen ennätysten tavoittelu.¹⁸⁸

Helmikuun manifestista vuonna 1899 alkanut emämaa Venäjän tiukentama politiikka autonomisen Suomen suhteen johti ”oman” asevelvollisuusarmeijan lakkauttamiseen vuonna 1901, ja sitä seurasi Suomessa laittomina pidettyjen kutsuntojen aloittaminen seuraavana vuonna. Tapahtumat kiihdyttivät myös maan voimistelu- ja urheilumiehiä, johtuen kansalaisille suunnatun urheilupropagandan lisääntymiseen. Seppo Hentilän mukaan propagandan keskuksina toimivat raittius- ja nuorisoseurat sekä Ivar Wilskmanin Urheilulehti. Vastuu maanpuolustuksesta annettiin kansalaisjärjestöille ja sotilastaitojen kannalta hyödyllisinä pidettyjä urheilumuotoja pyrittiin edistämään. Ajan hengen mukaisesti esimerkiksi Kansanvalistusseura piti vuonna 1902 hyväksymässään kannanotossa tärkeänä, että rahvas saadaan voimistelemaan ja kilpailuillakin on oma merkityksensä, vaikkei seura kilpaurheilua hyväksyntykään. Kokkonen pitää yleisesti hyväksyttynä tulkintaa, jonka mukaan armeijan lakkauttamisen jälkeen urheilun tehtäväksi tuli

---

¹⁸⁶ Ibid., 60-73.

¹⁸⁷ Tikander & Viita & Vilen & Paavola 2007, 19.

¹⁸⁸ Björksténin vastauksesta, ks. Sjöblom 2007, 223.

lujittaa kansan moraalialia ja pidemmällä aikavälillä valmistaa sitä tulevaisuudessa odottavia suuria tehtäviä varten.¹⁸⁹

Wilskman reagoi venäläisten toimiin Urheilulehden vuoden 1902 ensimmäisessä numerossa esittäen huolensa koko kansakunnan tulevaisuuden puolesta, julistaen jokaisen velvollisuuksia ”ruumiimme ja terveytemme hoidon suhteen” ja korostaen ruumiinkulttuurin parissa toimineiden seurojen merkitystä:

”Suomesta on asevelvollisuuslaitoksemme hävitetty. Mikä suunnattoman suuri vahinko suomalaisen kansanrodun kehitykselle siitä on tullut [...] Vapaaehtoisilla voimisteluseuroilla on nyt tärkeä isänmaallinen tehtävä [...] perustakaa voimisteluseuroja ja levittäkää intoa kansamme syvimpiin riveihin.”¹⁹⁰

Urheilulehden alkuvuosina Wilskman perusteli voimistelun ja urheilun levittämisen merkitystä sillä, että ne kulkevat ”käsi kädessä sivistyksen kohoamisen kanssa” ja ”sivistymättömän kansan urheilusta ei voi olla puhuttakaan”.¹⁹¹ Voimistelu- ja urheilutoiminnan kasvu antoi hänelle todistusvoimaa suomalaisten kuulumisesta sivistyskansojen joukkoon. Venäläistämistoimien seurauksena ruumiinkuntoisuudesta huolehtimisesta tuli hänen silmissään kansallisen olemassaolon kannalta tärkeä velvollisuus, mikä näkyi hänen asevelvollisuuslaitoksen lakkauttamisen jälkeisissä kirjoituksissaan, joissa hän korosti urheilu- ja voimisteluinnostuksen merkitystä juuri tältä kannalta.¹⁹² Suurempien mielenkuohujen laannuttua Wilskmankin palasi propagandassaan argumentoimaan taas enemmän sivistyksen ja kansan jalostumisen sekä monipuolisen urheilun puolesta.¹⁹³ On tietenkin mahdollista, että Wilskman ei halunnut omilla kirjoituksillaan liiaksi herättää huomiota, sillä hänellä oli johdettavanaan venäläisviranomaisten kielteisen yhdistystoimintaan suhtautumisen vuoksi osittain salassa toimimaan joutunut voimistelun ja urheilun keskusjärjestö.¹⁹⁴

Suomen Urheilulehdellä oli toki tärkeä tehtävänsä voimistelu- ja urheilupropagandan tuottamisessa siksikin, että Wilskmanin ja muiden pioneerien aate ei ollut vielä 1900-luvun alussa heidän tavoitteidensa mukaisesti levinnyt Suomeen ja vallannut sijaa kansan mielissä. ”Vanha kansa pitää urheilua laiskuuden merkinä” totesi Wilskman vuonna 1899 ja hänen opettajakollegansa Ernst

---

¹⁸⁹ Hentilä 1992a, 136; Kokkonen 2008, 43.

¹⁹⁰ Wilskman SU 1/1902, 1-4.

¹⁹¹ Wilskman SU 6/1899, 341-342.

¹⁹² Tästä velvollisuudesta, ks. Wilskman SU 1/1902, 1-4; Wilskman SU 3/1902, 179-182.

¹⁹³ Loppuvuoden 1902 ja vuoden 1903 aikana Wilskman ei enää edes sivua kirjoituksissaan armeijan lakkauttamista.

¹⁹⁴ Hentilä 1982, 32; Vasara 1997, 48; Vettenniemi 2006, 230. Tämä keskusjärjestö oli vuonna 1900 perustettu Suomalainen Voimistelu- ja Urheiluliitto, josta lisää seuraavassa alaluvussa.

Lampén havaitsi saman seikan kirjoittaessaan Urheilulehden sivuilla viitisen vuotta myöhemmin, että ”meidän talonpoikaisissa oloissa voimistelu ja urheilu ovat vaan nuorison huvittelua”. Aikuisiän saavuttanut urheilija sai varautua kuulemaan olevansa ”lapsellinen yksilö” ja jopa ”kehityksessä ikään kuin seisattunut, noin niin kuin vähemmin lahjakas”.¹⁹⁵ Vanhemman väestön lisäksi asennemuutosta kaivattiin kaupunkien sivistyneistönkin piirissä. Muistelmissaan Wilskman valittelee ”Ylioppilaskunnan valtavan enemmistön” asettuneen ”ruumiinkulttuuriin nähden sangen välinpitämättömälle kannalle”. ”Punssilasien ääressä” istuvien joukossa moni ”Civis academicus” arvosti hänen mielestään ”urheilun uutterimmat harrastajat yleistä sivistystasoa alempaan arvoluokkaan kuuluviksi”. Urheilijoita pilkattiin jopa nimityksellä ”idrottsidioter”.¹⁹⁶ Ruotsinkielisen termin esiin tuominen lienee tarkoituksellista, sillä se kuvastaa sitä ryhmää sivistyneistöstä ja ylioppilaista, joka hänen ajamaansa aatetta väheksyi ja vastusti. Suomenkielisten ylioppilaiden joukossa intoa voimisteluun ja urheiluun oli runsain mitoin, ja siitä joukosta liike myös sai aktiivisia tulevia toimijoita.

Työsarkaa siis oli riittämiin. Tavallaan tilanne oli haastava ja herkullinen, koska kylvämättömään maaperään saattoi tietenkin kylvää juuri haluamiaan siemeniä. Tämä tekee ymmärrettäväksi myös Wilskmanin julistavan kohtalokkaan, jopa fatalistisenkin, kielenkäytön kirjoituksissaan. Vanha teologian opiskelija ja pappissuvun vesa tukeutui ja viittasi jopa Raamattuun sanomaansa tehostaakseen. Tämä oli kuitenkin harvinaista ja yleensä hän pyrki todistamaan ruumiinharjoitusten hyötyjä tieteellisellä otteella, mittauksiin ja tilastoihin tukeutuen.

Ivar Wilskmanin päätoimittajakaudella Urheilulehti piti yllä ”herraskaista ilmiä”, kuten Vettenniemi asian ilmaisee. Palstoja hallitsivat hänen mukaansa säätyläisten ajanvietteet, kuten metsästys, kalastus ja purjehdus, kun taas varsinaista urheilutietoa esimerkiksi kilpajuoksusta julkaistiin vain muutaman rivin pikku-uutisissa. Näillä ”kenties harmittomiksi koetuilla urheilutiedon sirpaleilla” hän jatkaa monen nuoren lukijan syttyneen urheilulle.¹⁹⁷ Vettenniemi kuitenkin vähättelee urheilun osuutta Urheilulehden sivuilla. Aiemmin kerrottu esimerkki pikaluistelulle uhratusta sivumäärästä lehden ensimmäisessä julkaisussa osoittaa monen muun numeron urheilutuloksien ja esittelyiden kanssa sen, ettei kyse ollut pelkistä sirpaleista. On kylläkin totta, ettei juoksu saanut Wilskmanin lehdessä alkuun kovinkaan näkyvää asemaa. Wilskmanille tärkeintä oli kuitenkin levittää monipuolisesti tietoa ruumiinharjoituksista eri muodoissaan ja

---

¹⁹⁵ Wilskman SU 6/1899, 341-342; Lampén SU 1/1905, 4.

¹⁹⁶ Wilskman 1929, 91-92.

¹⁹⁷ Vettenniemi 2006, 222-223.

samalla pyrkiä opastamaan lukijoitaan yksilöä ja kansaa mielestään parhaiten jalostavien lajien pariin. Vaikka säätyläisten suosimat perinteiset ajanvietemuodot eivät välttämättä olleet tässä mielessä niitä optimaalisimpia, niin niillä oli kuitenkin, etenkin metsästyksellä ja purjehduksella, merkitystä sodankäynnissä tarvittavien taitojen kannalta. Edellä mainittujen harrasteiden mukana pitäminen lehtien palstoilla oli lisäksi taloudellisesti merkittävää – yläluokkaisten lukijoiden tuomilla markoilla Wilskman saattoi julkaista myös kirjoituksia omalta kannalta merkittävämpänä pitämistään aiheista.

Syksyllä 1908 Wilskman myi Urheilulehden yhtymälle, jossa olivat mukana muun muassa Lauri ”Tahko” Pihkala ja Arvo Vartia. Suomela mainitsee syyksi suurta työtaakkaa, joka Wilskmanilla oli lukuisten virkojensa ja toimiensa vuoksi, sekä samana vuonna Lontoossa pidettyjä olympialaisia, jotka ”uhkasivat kuormittaa lehteä entistä enemmän”. Lontoon olympialaiset oli kuitenkin jo pidetty kesällä, joten niiden tuleva kuormittavuus ei voinut olla syynä siinä vaiheessa kun lehtikaupat tehtiin.¹⁹⁸ Suomela saattaa tietenkin olla siinä mielessä oikeilla jäljillä, että niiden aiheuttama lisä Wilskmanin työtaakkaan oli omalta osaltaan vaikuttamassa hänen varmasti raskaaseen päätökseensä luopua merkittävästä aikaansaannoksestaan. Hän jatkoi vielä kirjoittamistaan Urheilulehteen, mutta hänen kirjoitustensa määrä putosi merkittävästi: vuoden 1909 lehdissä julkaistiin enää kuusi Wilskmanin kirjoitusta, seuraavana vuonna ei yhtään ja vuonna 1911 yksi kirjoitus, joka jäi hänen viimeiseksi kyseisessä lehdessä. Kirjoitusten merkittävä väheneminen saattoi olla seurausta uuden ja nuoren toimittajapolven astumisesta lehden johtoon. Voimistelija-valistaja Wilskmanin näkemykset eivät sopineet täysin yksiin kiihkeästi kilpaurheiluaatetta ajaneen Tahko Pihkalan näkemysten kanssa.¹⁹⁹

Urheilulehdessä tapahtunut sukupolvenvaihdos merkitsi sen linjan muutosta, joka käsitti keskittymisen ihmisen aktiivisen toiminnan kautta tapahtuvaan kilpaurheiluun, voimisteluun ja liikuntaan. Yläluokan harrastemuotojen jättäminen pois merkitsi kuitenkin tilauskannan selvää putoamista, mikä teki uudistuneen Urheilulehden ensimmäisistä vuosista taloudellisesti vaikean ajanjakson. Pihkala, Vartia ja kumppanit joutuivatkin myymään lehden jo kolmen vuoden kuluttua, mutta jatkoivat siinä aktiivisina kirjoittajina. 1910-luvulla Urheilulehti koki vahvan nousun etenkin Tukholman vuoden 1912 olympialaisten huuman myötä.²⁰⁰

---

¹⁹⁸ Suomela 1954, 98; Salimäki 2000, 142.

¹⁹⁹ Näistä näkemyseroista ja Tahko Pihkalasta tarkemmin luvussa III.4.

²⁰⁰ Salimäki 2000, 129; Kokkonen 2008, 48. Suomen Urheilulehden myöhemmistä vaiheista, ks. esim. Björkman & Martiskainen 2006, 285.

Osasyynä Urheilulehdestä luopumiseen ja Wilskmanin kirjoittelun vähenemiseen siinä saattoi olla myös Tahko Pihkalan vuonna 1908 julkaistulla ”*Urheilijan oppaalla*” ja ennen kaikkea sen saamalla hyvin myönteisellä ja innostuneella vastaanotolla. Amerikan matkojensa kokemusten innoittamana kirjoittamassaan oppaassa Tahko kertoi yleisurheilun säännöt ja historian sekä antoi valmennus- ja ravinto-ohjeita. Wilskmankin kehui tämän kirjan myötä Tahkoa vuolaasti, mutta samalla hän varmasti koki sen saaman suosion ja suitsutuksen tappioksi itselleen ja kilpaurheiluun nihkeämmin suhtautuneille näkemyksilleen. Hän yritti vielä vuoden 1908 viimeisen Urheilulehden numeron ”testamentissaan” ilmeisesti viimeisenä vetonaan herättää uutta keskustelua ”muukalaisten esimerkin noudattamista” seuraavan ”urheiluhulluuden” vastustamiseksi. Kirjoituksen teho jäi ilmeisen heikoksi. Salimäki havaitsee Klaus U. Suomelan kirjoittaneen vuonna 1928, että ”Pihkalan kirja oli Urheilulehteä ja Wilskmaniakin väkevämpi vipusin urheiluharrastuksen ja valmennustiedon ja -tahdon salaisuuksiin”, ja jatkaa ettei tätä tunnustusta voi väheksyä, sillä Suomela oli voimistelunopettajana ja olympiavoimistelijana omakohtaista tietoa tuon ajan voimistelusta ja urheilusta.²⁰¹

Myöhemmässä Wilskman -elämäkerrassaan Suomela ei kuitenkaan moista päähenkilönsä vaikutusta vähättelevää todistusta anna, mikä kertonee kirjan tarkoituksesta – eihän se olisi ollut hyväksi Wilskmanin glorifioinnin ja ”Suomen urheilun isä” -myytin rakentamisen kannalta. Vaikka Wilskman tuli vaikuttamaan liikuntakulttuurin parissa vielä pitkään ja isossa roolissa, niin Urheilijan oppaansa myötä Tahko Pihkala nousi kuitenkin urheilunharrastajien suurimmaksi auktoriteetiksi. Wilskmanin väistyminen Urheilulehdestä vielä vankisti tuota asemaa.

Urheilulehden päätoimittajakautensa jälkeen Wilskman näyttää keskittyneen kirjallisen toimintansa osalta muihin lehtiin, ennen kaikkea vuonna Suomen Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirjaan sekä Kasvatus ja koulu -lehteen.²⁰² Vaikuttaa siltä, että hän suuntasi kirjallista tarmoansa tuossa vaiheessa voimistelun ja urheilun propagandasta kasvatusopillisiin ja kouluoloja koskeviin kysymyksiin sekä raittiusasiaan. Kilpaurheiluasiaan hän palasi vielä vuonna 1910 julkaistussa kirjassaan *Terveiden opas nuorille voimailijoille*. Koululaisurheilijoille suunnatussa oppaassaan hän edelleen korostaa monipuolisuuden merkitystä kokonaisen luvun verran otsikolla: ”Voimistelun ja urheilun tarkoituksenmukaisesta käyttämisestä”. Sen aluksi hän hyökkää itsetarkoituksellista urheilua vastaan, todeten:

---

²⁰¹ Wilskman SU 10/1908, 639-641; Salimäki 2000, 141; Björkman & Martiskainen 2006, 207. Tahkon Amerikan kokemuksista ja *Urheilijan oppaasta* tarkemmin, ks. Salimäki 2000.

²⁰² Kyseisistä lehdistä ja Wilskmanin kirjoituksista niihin enemmän luvussa IV.

”Nuorukainen älköön milloinkaan unhottako, että meidän tulee voimistella ja urheilla pysyäksemme terveinä ja täysin työkykyisinä; emmehän elä voidaksemme voimailla. Sekin on jokaisen muistettava, että voimistelu on urheilun pohjaksi laskettava eikä päinvastoin. Lisäksi on tarkoin huomioonotettava, että niinhyvin voimistelua kuin urheiluakin on järkipäisesti harjoitettava, sillä muuten nämä erinomaiset terveyden lähteet eivät käykään tarkoitustaan vastaaviksi. Voimistelu edistää terveyttämme enemmän kuin voimaurheilu; mutta onhan voimailukin suuriarvoiseksi tunnustettava etenkin sentähden, että sitä aina harjoitetaan raittiissa ulkoilmassa.”²⁰³

Kyseisen luvun loput sivut Wilskman käyttää voimistelun erinomaisuuden sekä monipuolisen harjoituksen merkityksen korostamiseen käyden yksityiskohtaisesti läpi eri urheilumuotoja hyötyineen, ja ennen kaikkea, haittoineen. Esimerkiksi jalkapalloilua hän kehuu, koska se vaatii ja kehittää ”tervettä sydäntä ja terveitä keuhkoja”, mutta toisaalta moittii, että ”jalkapallopeli on kuitenkin omansa jonkun verran pilaamaan ruumiin ryhtiä”. Painijoita ja muita ylävartalon lihaksiaan liaksi ja yksipuolisesti harjoittaneita ”atleetteja” hän moittii runsain esimerkein ja päätyy vielä tuomioonsa:

”kyseessäolevan miestyypin ruumiinmuoto on mahtavan näköinen, mutta se ei ole harmooninen eikä siis kauniskaan. Ryhtikään ei täysin vastaa kauneuden vaatimuksia [...] yksipuolisesti harjaantunut henkilö ei edes ole tyydyttävän tervekään.”²⁰⁴

Wilskman ei tässä oppaassaan enää varsinaisesti hyökkää ”rekordiurheilua” vastaan, vaan käyttää jopa ennätystentavoittelijoita apunaan sanomansa perille menon varmistamiseksi:

”Kokeneimmat rekordien saavuttajat tunnustavat yksimielisesti, että puhdas voimistelu on paras treenaustapa sillekin, joka urheilua harrastaa yksipuolisesti. Urheilija, joka talven aikana säännöllisesti voimistelee, on aina kesän tullessa hyvässä treenauskunnossa.”²⁰⁵

Nimestään huolimatta tämäkin Wilskmanin opaskirja sisältää lähinnä voimistelun hyötyjä ja suotuisaa kehitystä korostavia näkemyksiä. Edellä mainittujen urheilulajien terveydellisiä hyötyjä ja haittoja erittelevien muutamien sivujen lisäksi siinä ei urheilua – eikä juuri voimisteluakaan – käsitellä. Mainitun luvun lisäksi kirja sisältää lähinnä ruumiinhoidollisia aiheita käsitteleviä lukuja kuten, ”ilman puhtaudesta ja säännöllisen hengityksen tärkeydestä”, ”myrkkyaineiden vaarallisuudesta” sekä ”hermostomme terveyttä käsittävästä hoidosta”. Sitä ei siis voi laskea varsinaisesti urheiluoppaiden joukkoon, kuten ei myöskään Wilskmanin vuonna 1903 kirjoittamaa *Palloleikkejä* -kirjasta, joka esittelee kymmenen pallopeliä sääntöineen ja keskittyy korostamaan pelien ja leikkien kasvatuksellista merkitystä. Näin ollen Wilskmanin anti

²⁰³ Wilskman 1917, 81. Vuoden 1910 ensimmäistä painosta ei ollut saatavilla.

²⁰⁴ Ibid., 82-84, 90.

²⁰⁵ Ibid., 87.

urheilukirjallisuudenalalla jää lähinnä eri urheilumuotojen esittelyyn teoksissa *Suomen urheilut XX:n vuosisadan alkupuolella ja Muistelmiani voimistelu- ja voimailuelämämme alkuajoilta*.²⁰⁶

III.3. Urheilun organisaattori ja johtaja

Ivar Wilskmanin rooli voimistelun ja urheilun järjestötoiminnan synnyssä ja seuratoiminnassa oli merkittävä. Aktiivisena ja asialleen omistautuneena persoonana hän vaikutti ratkaisevasti Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton (SVUL), Suomen Lyseoiden Urheilijoiden (SLU)²⁰⁷ ja muutaman yksittäisen seuran syntyyn. Lisäksi hän oli johtajana kehittämässä monen edellä mainitun toimintaa niiden alkuvuosina. Hän ehti tekemään työtä myös suomalaisen olympiaurheilun puolesta.

Wilskman perusti vuonna 1878 voimisteluseuran Alkeisopiston Turnarit, joka vuodesta 1887 koulun nimenmuutoksen jälkeen tunnettiin nimellä Suomalaisen Normaalityseon Turnarit. Hän vähättelee muistelmissaan omaa osuuttaan siinä kirjoittamalla: ”[...] perustettiin opiston yläluokkien oppilaiden keskuudessa erikoinen voimisteluseura”. Suomela mainitsee Wilskmanin perustaneen tuon ”ensimmäisen oman voimisteluseuransa”, mutta maalailee hetkeä myöhemmin, että ”se oli lisäksi ensimmäinen koululaisseura, joka tosin Wilskmanin johdolla, mutta itse asiassa sittenkin spontaanisesti syntyi sen innostuksen herättämänä, joka tähän aikaan orastavan voimistelumme ja urheilumme vainiolla nousi”.²⁰⁸ Ilman voimistelunopettaja Wilskmanin aloitetta ja ohjausta tuota seuraa olisi tuskin kuitenkaan perustettu. Suomelan agraaristen kielikuvien hengessä Wilskman raivasi pellon, lannoitti maan ja kylvi siemenen tälle ”spontaaniselle syntymälle”.

”Turnarit” oli ensimmäinen suomenkielinen voimistelu- sekä koululaisseura, mutta lisäksi pioneeri muussakin suhteessa. Wilskman hieman liioittelee kirjoittaessaan sen ennen muita aloittaneen ”säännöstellyn ja tarkoituksenmukaisesti harjoitetun voimailun”. Mistään systemaattisesta yleisurheilun harjoittelusta ei turnareiden kohdalla voida puhua, vaikka esimerkiksi keihäitä ja kiekkoja heidän harjoituksissaan Alkeisopiston kivikkoisella pihamaalla ensimmäistä kertaa Suomessa nähtiinkin. Wilskman tilasi keihäät Ruotsista ja ”diskuslevynsä” Saksasta. Kun Wilskmanillakaan ei näiden urheilumuotojen tekniikasta ollut omakohtaista kokemusta, niin sitä

²⁰⁶ Ibid., passim.; Wilskman 1903, passim.; Wilskman 1907, passim.; Wilskman 1929, passim.; Wilskman kirjoittaa voimistelun hyödyistä sekä yksipuolisen urheilun ja lihasten harjoittamisen haitoista samaan henkeen myös Arne Palménin kanssa kirjoittamassaan *Terveysoppi kouluja varten* -oppikirjassaan, ks. Palmén & Wilskman 1921, 33-43.

²⁰⁷ Suomen Lyseoiden Urheilijat -liiton lyhennettä SLU ei pidä sekoittaa vuonna 1993 perustettuun monen keskusjärjestön yhteenliittymään Suomen Liikunta ja Urheilu ry:hyn, jolla on käytössään sama lyhenne.

²⁰⁸ Wilskman 1929, 53; Suomela 1954, 61.

pyrittiin selvittämään välineiden mukana tulleista ohjeista. Lisäksi innokkaat koulupojat alkoivat työntää vanhoja kanuunankuulia. Kuulantyönnön osalta Wilskman myöntää tekniikan pysyneen kauan ”alkeellisella asteella” ja toteaa Tahkon myöhemmälle vaikutukselle yleisurheilun alalla kunniaa tehden, että ”ei ollut P i h k a l a vielä syntynyt”.²⁰⁹

Voimistelu- ja urheilumuotojen ja harjoitteiden uutuuksiin innokkaasti suhtautuneen Wilskmanin johdolla turnarit tutustuivat harjoituksissaan eri lajeihin, mutta seuran ydintoimintaa oli kuitenkin johtajansa ihanteellisena näkemä voimistelu. Vuonna 1907 Wilskman tiivistä tämän toiminnan ja tarkoituksen kirjoittamalla, että ”pitkän olemassaolonsa aikana on se pannut toimeen monta kymmentä näytöstä, ottanut osaa suurempiin ja pienempiin voimistelujuhliin [...] sekä kasvattanut suuren määrän voimistelijoin, joista myöhemmin monet ovat edelleen levittäneet halua ja taitoa ruumiinharjoituksiin.”²¹⁰ Suomela käyttää nationalismiin sävyttämää korostuskynää todetessaan monen, myöhemmin ”huomattaviin yhteiskunnallisiin aseisiin kohonneen”, ”suomalaisista kodeista opin tielle lähteneen nuorukaisen” saaneen Turnareiden joukossa ”voimistelullisen herätyksen ja myöhemmin urheiluinnostuksenkin”.²¹¹ Esimerkinomaisesta merkityksestään ja innostavasta vaikutuksestaan huolimatta ei Wilskmanin Turnareista saa urheiluseuraa maalailtua kuitenkaan minkäänlaisella pensselillä.

Lyseolaisten lisäksi Wilskman sai aikaan voimisteluseuran myös yliopiston opiskelijoiden parissa, kun Ylioppilas-Voimistelijat (YV) perustettiin vuonna 1892. Wilskmanin mukaan se oli Turnareiden, Helsingin Ponnistuksen (1887) ja Viipurin Reippaan (1891) jälkeen maan neljäs suomenkielinen seura. ”Odottamattoman suuri määrä voimisteluun innostuneita ylioppilaita liittyi heti seuraan”, Wilskman muistelee noin neljännesvuosisata myöhemmin. Innokkaiden suuri määrä johtui varmasti siitä, että hän oli itse tehnyt hyvää valmistavaa pohjatyötä, johdettuaan vuodesta 1886 alkaen ensin ”kokeeksi” ja vuodesta 1891 alkaen vakituisesti ylioppilaiden yleisiä voimisteluharjoituksia suomenkielellä. Tässäkin yhteydessä hän osoittaa vaatimattomuuttaan kehumalla yhä useamman hänen voimistelutunneilleen kerääntyneen ylioppilaan olleen ”voimistelullisesti kehittyneitä”, mistä kiitos kuului valtion oppikouluissa yleisemmiksi käyneille ”päteville voimistelunopettajille”. Näitä yhä taitavammiksi mieliviä nuorukaisia varten oli ”erikoisen seuran perustaminen suotavaa”.²¹²

---

²⁰⁹ Wilskman 1929, 53, 101-107.

²¹⁰ Wilskman 1907, 37. Samoilla linjoilla Wilskman on myös muistelmissaan, ks. Wilskman 1929, 53-54.

²¹¹ Suomela 1954, 62-63.

²¹² Wilskman 1929, 54-59; Suomela 1954, 64.

Ylioppilas-Voimistelijat esittelivät Wilskmanin koulimia taitojaan järjestämässään voimistelunäytöksissä ja osallistumalla muiden järjestämiin Suomessa ja ulkomailla. Suomelan mukaan suurinta huomiota saivat vuosina 1904-1905 yhdessä Helsingin Atleettiklubin kanssa järjestetyt miesten kauneuskilpailut.²¹³ Wilskmanin muistelmista saa kuitenkin sen käsityksen, että kyseiset poikkeukselliset kilpailut, tai hänen mukaansa ”voimistelunäytös”, järjestettiin vain kerran:

”Niistä monista voimistelunäytöksistä [...] ansaitsee erikoista mainintaa se, jonka seura kerran järjesti yksinomaan miespuolisia opettajia, lääkäreitä ja taiteilijoita varten. Naisten ei sallittu tähän tilaisuuteen saapua, syystä että voimistelijat esiintyivät alastomina. Nuorison kasvattajille, terveydenhoidon vaalijoille, kuvanveistäjille ja taidemaalareille tahdottiin havainnollisesti näyttää, miten voimistelu – ja ainoastaan voimistelu – voi nuorukaisen ruumiinmuodon kehittää harmoniseksi ja miten n. s. ’lihaspeli’ eri asennoissa ja liikkeissä tulee näkyviin. [...] Yleisö oli näkemäänsä ilmeisesti tyytyväinen.”²¹⁴

Wilskman ei muista tai halua mainita Atleettiklubin osallisuutta mainittuun erikoiseen näytökseen. Hänen ja Suomelan kirjoitusten kyseisten näytösten lukumäärää koskevasta ristiriidasta päätellen kyse saattaa olla jo vanhaksi käyneen miehen turhat mutkat suorivasta muistista. Ristiriita löytyy jo myös tapahtumien erilaisista nimityksistä - kauneuskilpailut ja voimistelunäytös – sekä niiden saaman vastaanoton kuvailusta. Yllä olevassa Wilskmanin sitaatissa ollaan koko lailla eri linjalla Suomelan kanssa, joka ilmaisee, että ”syystä tai toisesta eivät nämä kilpailut saavuttaneet erikoista harrastusta enempää kilpailijoiden kuin yleisönkään taholta”, minkä hän arvelee olleen syynä niiden lopettamiseen parin kerran jälkeen. ”Ensimmäiset ja viimeiset maassamme” oli häneltä kuitenkin turhan optimistinen toteamus miesten kauneuskilpailujen kohdalla – tosin, 1960-luvulla kuolleena hän ei ehtinyt todistamaan niiden jälleensyntymää.²¹⁵

Ylioppilas-Voimistelijoiden merkityksestä kyseiset herrat olivat kuitenkin samoilla linjoilla, kuten opettajan ja hänen oppilaansa – Suomela opiskeli Helsingin Yliopistossa voimistelunopettajaksi 1900-luvun alussa Wilskmanin opettaessa siellä silloin - on ymmärrettävääkin olla. Molemmat kertovat YV: n nousseen nopeasti maan etevimmäksi voimisteluseuraksi ja kehuvat sen voimistelijoiden saamaa ylistävää palautetta ulkomaiden voimistelunäytöksissä. Niin ikään mainituksi tulee ylioppilasvoimistelijoiden suuri osuus vuoden 1908 Lontoon ja vuoden 1912 Tukholman olympialaisten voimistelujoukkueissa. Molemmat myös korostavat seuran koulineen monia tulevia voimistelunopettajia ja heidän kautta levittäneen ”jaloa ja kasvattavaa

---

²¹³ Suomela 1954, 64-65.

²¹⁴ Wilskman 1929, 61-62.

²¹⁵ Ibid.; Suomela 1954, 64-65.

voimisteluharrastusta” ylioppilaspiirien ulkopuolellekin.²¹⁶ Wilskmanin näkemys ”oikeista” ruumiinharjoituksen muodoista sekä ylpeys hänen sanomansa levittäjistä käy kirkkaasti ilmi hänen perustelustaan YV: n merkityksestä ”koko voimisteluelämämme tulevaiselle kehitykselle”:

”[...] tämä seura vuosien kuluessa on maamme virkamieskuntaan, siis vaikutusvaltaisiin piireihin ’levereerannut’ 241 todellista voimistelijaa, jotka kaikki mitä hartaimmin kannattavat järkiperaisten ruumiinharjoitusten suurta aatetta.”²¹⁷

Ylioppilas-Voimistelijat oli voimisteluseura, joka Wilskmanin johdolla esitti ”uusinta mitä voimistelumme alalla on ollut tarjottavana”, eikä sille ”voimaurheilukaan” ollut vierasta. On todennäköistä, että Wilskman esitteli myös tämän seuran harjoituksissa uusia urheiluvälineitä ja -muotoja. Osa ylioppilasvoimisteliijoista tuli Turnareiden riveistä, joten heille uutuudet olivat mahdollisesti tuttuja jo Normaalilyseon ajoilta. Wilskman kehuu muistelmissaan YV: n ”tuntuvasti vaikuttaneen myöskin urheiluelämämme kehitykseen” juuri uusien ”voimailumuotojen käytäntöön ottamisen” vuoksi. Hän näkee seuraltaan aloitteen lähteneen ainakin viestijuoksun, seiväshypyn, kolmiloikan, kapulapainin ja hirrensyöksyn harrastamiseen. Yksittäisissä urheilulajeissa ylioppilasvoimistelijat kuitenkin osallistuivat kilpailuihin yleensä muiden seurojen riveissä, minkä Wilskmanin surullisena seikkana mainitsee. Tämä lienee johtuneen hänestä itsestään ja kielteisestä suhtautumisestaan kilpaurheiluun palkintojen ja ennätysten tavoittelemiseksi.²¹⁸ YV: n ohjelmaan urheilukilpailut kuuluivat moniotteluna – yleensä viisiotteluna antiikin Kreikan lajein – ja niiden tarkoituksena oli Suomelan mukaan pyrkiä samaan harmoniaan kuin voimistelussakin.²¹⁹ Tämäkään seura ei siis ollut urheilu- vaan voimisteluseura, joka heijasteli Wilskmanin urheilun ja voimistelun aatemaailmaa – monipuolisuutta, harmoniaa ja sopusuhtaisuutta, joita vain voimistelu voi oikealla tavalla jalostaa.

Halila ja Sirmeikkö tuovat SVUL-teoksessaan esiin Suomelan ja monen muun sivuuttaman seikan, joka kertoo Ivar Wilskmanin olleen mukana myös talvisten ruumiinharjoitusten parissa. He mainitsevat nimittäin hänet vuonna 1893 perustetun Helsingin Hiihtoseuran puheenjohtajaksi. Wilskmanin rooli seuran perustamisessa ei käy ilmi, mutta sen sijaan hänen mainitaan tehneen aloitteen Helsingissä talvella 1886 järjestettyihin hiihtokilpailuihin. Hän myös ehdotti Suomen Hiihtoliiton perustamista vuonna 1901, mutta kyseinen liitto saatiin syntymään vasta vuonna 1907.²²⁰

²¹⁶ Wilskman 1907, 95; Wilskman 1929, 62-63; Suomela 1954, 65-67.

²¹⁷ Wilskman 1907, 95.

²¹⁸ Ibid.; Wilskman 1929, 63.

²¹⁹ Suomela 1954, 67.

²²⁰ Halila & Sirmeikkö 1960, 178-181; Ks. myös, Suomen Hiihtoliiton internet-sivut (<http://www.hiihtoliitto.fi/historiaa/>). Hiihtoon keskittyneiden erikoisseurojen ja niiden liiton toiminta oli etenkin

Vuonna 1899 perustetun Suomen Lyseoiden Urheilijoiden (SLU) tehtäväksi tuli luoda yhteistoimintaa Turnareiden esikuvan myötä eri puolille maata syntyneiden koululaisseurojen välille. Aloite perustamisesta tuli Wilskmanilta ja hänet myös valittiin tämän liiton puheenjohtajaksi. Suomelan mukaan liiton ”alaosastot”, toisin sanoen eri paikkakuntien seurat, toimivat oman koulunsa voimistelunopettajan johdolla. Nämä puolestaan olivat saaneet ”kasvatuksensa ja innostuksensa” Wilskmanilta yliopiston voimistelulaitoksella ja Ylioppilas-Voimistelijoissa. Ei siis ole ihme, että SLU: n jäsenseurojen ohjelma oli, jokaisella lukukaudella järjestettyine voimistelunäytöksineen, samanlaista YV: n ja Turnareiden kanssa.²²¹

Lähekkäin sijainneiden oppikoulujen välillä ryhdyttiin myös järjestämään kilpailuita, mikä johti myös ”moniin suomalaisiin ennätyksiin”, kuten Wilskman vuonna 1907 Suomen urheilut -kirjassaan varsin myönteiseen sävyyn kirjoittaa ja luettelee niitä yksityiskohtaisesti. Hän myös kertoo liiton jakavan vuosittain mitaleja ”jossakin urheilulajissa parhaimman ennätyksen” saavuttaneille jäsenilleen. Tämä on ristiriidassa hänen esimerkiksi Suomen Urheilulehdessä julkaisemiinsa ”rekordiurheilua” vastustaneisiin kirjoituksiin nähden. Miksi hän toisaalla hyökkää ennätysten tavoittelua vastaan ja toisaalla on kuitenkin palkitsemassa urheiluennätyksistä? Olisiko selityksenä ennätysten tekijöiden erilaiset taustat – palkitut ja ylistetyt ennätystenhaltijat ovat hänen voimistelupohjaisen järjestelmänsä monipuolisia edustajia, jotka urheilussa ennätyksiin pystyessään samalla osoittavat voimistelijaurheilijoiden ylivertaisuuden, tai ainakin etevyyden, kritiikin kohteina olevien yksipuolisiin kilpaurheilijoihin nähden. Tätä tukevat SLU: n säännöt, joiden mukaan liiton jäseniksi pääsivät vain voimistelussa kiitettävän arvosanan saaneet oppilaat. Tämä tarkoitti Wilskmanin päättelyn mukaan sitä, että ”kaikki S.L.U:n jäsenet ovat siis voimistelijoina.”²²² Wilskman saattoi olla myös mainitussa suhteessa inhimillinen persoona – joissakin asioissa looginen ja johdonmukainen, mutta toisissa taas mielipide vaihteli – mikä selittäisi toisistaan poikkeavaa suhtautumista tietyissä asioissa eri kirjoituksissa.

Edellä kuvatun lisäksi tällainen esimerkki on hänen suhtautumisensa painiin ja painijoihin. Hänen kielteisestä suhtautumisestaan näihin on tämän tutkimuksen edellisessä luvussa kuvaus, jossa hän arvostelee ylävartaloaan liiaksi voimistaneita ”atletteja”. Toisaalta hän ylistää Suomen urheilut -

---

taloudellisten ongelmien vuoksi vaikeaa. Hiihto kuului myös monien yleisseurojen sekä SVUL: n ohjelmaan, mikä osaltaan vaikeutti Hiihtoliiton toimintaa ja niinpä se joutui vuonna 1912 sulautumaan osaksi SVUL: a, tulematta kuitenkaan virallisesti lakkautetuksi.

²²¹ Wilskman 1907, 41-42; Suomela 1954, 69-70; Halila & Sirmeikkö 1960, 210. Wilskman jätti SLU: n puheenjohtajan tehtävät vuonna 1913. Halila ja Sirmeikkö maalailivat liiton joutuneen tämän seurauksena kriisiin, josta SVUL sen pelasti ottamalla koulupoikaurheilun suojiinsa.

²²² Wilskman 1907, 41-42; Suomela 1954, 69-70. Wilskmanin ”rekordiurheilua” koskevista kirjoituksista, ks. edellinen luku.

teoksessaan ”painiskelua”, jonka hän näkee parhaaksi harjoitukseksi ”ruumiin kehittämiseksi kauniiksi, voimakkaaksi, kestäväksi ja työkelpoiseksi”. Anssi Halmesvirta niputtaa Wilskmanin Viktor Heikelin kanssa tuomitsemaan painijat ja ”vihjailemaan painiatleettien aivojen degeneroituneen” liiallisen lihasten kehittämisen vuoksi. Osoittaakseen Wilskmanin osallisuuden painijoiden panetteluun, hän viittaa tämän kirjoitukseen Suomen Urheilulehden vuoden 1901 neljännessä numerossa, mutta siinä Wilskman ei nimeä ”supistuneen intelligenssin” omaavaa ”lihallsessa suhteessa liiaksi kehittynyttä henkilöä” juuri painijaksi. Halmesvirran paininvastustajaksi nimeämä Wilskman sen sijaan puolustaa muistelmissaan Helsingin Atleettiklubin painijoita ”maamme ruumiillisen kasvatuksen silloin huomattavimman henkilön” - Viktor Heikelin - hyökkäystä vastaan, tämän nimitellessä eräässä Urheilulehden kirjoituksessa näitä ”väärälle uralle” joutuneita ”gorilloiksi” ja ”sonneiksi”. Wilskman ei allekirjoita Heikelin ”tuomiota”, jonka mukaan Atleettiklubin toiminta oli ”turmiollista ja nuorison kehitystä vahingoittavaa”, vaan syyttää Heikelin ”ankaran arvostelun” saattaneen kyseisen seuran toiminnan moneksi vuodeksi ”lamaannustilaan”.²²³

Halmesvirta nimeää yhden lehtikirjoituksen rivien välien lukemisen sekä oppi-isänsä Heikelin kirjoitusten pohjalta Wilskmanin paininvastustajaksi. Jos Wilskman sellainen oli, niin hän ei sitä ainakaan ollut läpi koko elämänsä. Sen osoittavat hänen painia ja painijoita puolustavat ja ylistävät kirjoituksensa Urheilulehden, Suomen urheilut -kirjaan sekä muistelmiinsa. Halmesvirran tuomiota vastaan todistaa myös Wilskmanin toiminta vuonna 1903 perustetun, tavallaan Ylioppilas-Voimistelijoiden urheiluharrastusta vaalivan alaosaston, Akateemisen Urheiluseuran johdossa. Myöhemmin Helsingin Yliopiston Urheiluseurana tunnettu osakuntien välisten kilpailujen järjestäjä ja kansainvälisissä ylioppilaskilpailuissa Suomea edustanut seura saavutti nimittäin Pohjoismaissa suurta mainetta nimenomaan painissa.²²⁴

Voimistelun ja urheilun alalla Wilskmanin suurimmaksi saavutukseksi tuli Klaus U. Suomelan mukaan Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton (SVUL) perustaminen ”tai ainakin ratkaiseva osuus sen syntyyn”. Usean eri lajin yleisliittona asemansa maan johtavana liikuntaorganisaationa nopeasti sinetöineen SVUL:n perustaminen oli itse asiassa kahdessa osassa toteutunut tapahtuma, jonka ensimmäisessä vaiheessa aloite tuli muualta kuin Wilskmanin suunnalta. Suurmieshistoriaa

---

²²³ Heikel SU 5/1900, 327-328; Wilskman 1907, 92; Wilskman 1929, 136; Halmesvirta 1997, 181.

²²⁴ Wilskman SU 4/1901, 282-285; Wilskman SU 10/1905, 673-676; Wilskman 1907, 92-93; Wilskman 1929, 134-142; Suomela 1954, 76-77.

kirjoittanut Suomelakin tämän Wilskman -elämäkerrassaan tunnustaa, kun mainitsee ”ensimmäisen aloitteen” asiassa lähteneen työväestön suunnalta vuonna 1897.²²⁵

Aloitteen tekijänä oli työväestön ensimmäisen urheiluseuran Helsingin Ponnistuksen johtaja Viktor Damm, mutta se ei johtanut vielä toivottuun tulokseen.²²⁶ Syynä saattoi olla työväestön silloista politisoitumista vieroksuneiden voimistelu- ja urheiluseurojen johtomiesten jarrutus, kuten Suomela epäilee. Tai sitten kiihkeämmäksi käynyt kielikysymys, joka näkyi Ponnistuksen kaksi vuotta myöhemmin tekemän niin ikään tuloksettoman aloitteen kohdalla. Tuon aloitteen taakse lähtivät ”kaikkien” Helsingin suomenkielisten voimistelu- ja urheiluseurojen edustajat, mutta ”ruotsin- tai kaksikieliset” voimistelunopettajat olivat ryhtyneet suunnittelemaan liittoa, joka kokoisi piiriinsä kaikki seurat kieleen katsomatta ja olisi virallisesti kaksikielinen. Wilskman jakoi tavoitteen koko voimistelu- ja urheiluliikkeen yhdistämisestä samaan keskusliittoon, mutta Seppo Hentilän mukaan esteenä olivat sekä kielipoliittiset että Venäjän-poliittiset syyt. Ruotsalaisten, perustuslaillisten ja suomettarelaiten mahtuminen samaan liittoon näytti mahdottomalta.²²⁷

Ivar Wilskman alkoi propagoida keskusliiton perustamisen puolesta Suomen Urheilulehdessä. Vuonna 1899, Viktor Dammin toisen aloitteen jälkeen, hän vaati näkyvästi kahdessa lehtensä numerossa ”suomalaista voimisteluliittoa” perustettavaksi kokien asian ”velvollisuudeksemme tulevia sukupolvia kohtaan”. Saman vuoden joulukuussa asia nytkähti viimein eteenpäin, kun ”erään asianharrastajan” kutsumana kokous ”Suomalaisen voimistelu- ja urheiluseurain liiton” perustamisesta saatiin aikaiseksi.²²⁸ Kaksikielisen liiton hanke oli kaatunut mahdottomuuteensa ja niinpä kokous pidettiinkin suomalaisseurojen voimin. Tuloksena oli yksimielinen päätös keskusliiton perustamisesta. Suomalaisen urheilun nationalismia tutkinut Jouko Kokkonen korostaa maan järjestötoiminnan nationalistista sävyä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Suomenkieliset järjestöt pyrkivät edistämään suomalaista kulttuuria ja ruotsinkieliset järjestöt puolustivat oman kieliryhmänsä asemia. Poliittisen järjestelmän rajoitettu toimintakyky korosti nationalismin kehitystä kansanliikkeiden parissa.²²⁹ Suomalaisen Voimistelu- ja Urheiluliiton

---

²²⁵ Suomela 1954, 70-71; Laine 1989, 56-57.

²²⁶ Vettenniemi sijoittaa Ponnistuksen ”luontevimmin fennomanian eli suomalaisuusliikkeen kehyksiin, vaikka se on haluttu ymmärtää myös työväenurheilun tienraivaajaksi”. Vettenniemi 2006, 127; Seppo Hentilän mukaan seuran vuonna 1887 perustanut vahtimestari Damm tarkoitti seuran nimenomaan ”työkansalle”, mutta myöhemmin, kun seuralle Työväen Urheiluliitossa myönnettiin liiton kunnianosoituksena seuranumero 1, oli sen luonne Dammin ajoista ”perusteellisesti muuttunut”. Hentilä korostaa, että ”Dammin vaikutus työväestön liikuntakulttuuriin oli samansuuntainen kuin wrightiläisen työväenliikkeen”. Hentilä 1992, 137.

²²⁷ Suomela 1954, 71-72; Hentilä 1992, 138; Björkman & Martiskainen 2006, 30.

²²⁸ Wilskman SU 4/1899 ja 5/1899, passim. Wilskmanin muistelmissaan käyttämä ilmaus kokouksen koolle kutsujasta viittaa häneen itseensä. Ks. Wilskman 1929, 71.

²²⁹ Kokkonen 2008, 42.

varsinainen perustamiskokous pidettiin kesäkuussa 1900, mutta sen sääntöjä ei routavuosien poliittisen tilanteen vuoksi vahvistettu, ja niinpä se joutui toimimaan salaisesti vuoden 1905 suurlakkoon asti. Liiton puheenjohtajaksi valittiin Ivar Wilskman ja Viktor Damm rahastonhoitajaksi.²³⁰

Ruotsinkielinen urheiluväki perusti maaliskuussa 1903 Helsingin voimistelu- ja urheiluseurojen keskushallituksen. Wilskman toimi myös tuon järjestön johdossa, vaikka se olikin luettavissa SVUL: n kilpailijaksi.²³¹ Äkkiseltään Wilskmanin toiminta kahden kilpailevan järjestön johdossa näyttää vähintäänkin kummalliselta, mutta selitys on lopulta yksinkertainen. Kuten todettua, hänen tavoitteenaan oli saada koko voimistelu- ja urheiluväki saman katon alle, ja tästä tavoitteesta hän ei luopunut ensimmäisen vastoinkäymisen tullen. Ruotsinkieliseen perheeseen syntyneenä ja Helsingin ruotsinkielisen sivistyneistön parissa toimineena, mutta valtaväestön kielen opetelleena ja suomenkielisten opiskelijoiden parissa työskennelleenä hänellä oli ilmeinen kyky toimia sovittelijana näiden kieliryhmien erimielisyyksissä. Tämä tuli näkymään myöhemmin SVUL: n virallisen perustamisen yhteydessä.

Wilskman ehti julkaisemaan ehdotetut säännöt sekä uutisen liiton perustamisesta lehdessään, ennen kuin Suomalaisen Voimistelu- ja Urheiluliiton sääntöjen, siis valtiovallan hyväksymän toiminnan, vahvistamatta jättäminen kävi hankkeen puuhamiehille selväksi. SVUL sai samoihin aikoihin perustetun toisen liiton, SLU: n, kanssa yhteisen toivotuksen. johon hän uskoi ”jokaisen voimistelun, urheilun ja ruumiillisen kasvatuksen ystävän” yhtyvän: ”Kauvan toimikoot ne kasvavien sukupolvien hyväksi. Tuhansittain, kymmentuhansittain kehittäkoot ne työkykyisiä, lujatahtoisia miehiä ja naisia rakkaalle isänmaalle!” Nationalistisesti sävyttynyt liikuntakasvatus oli selvästi hänen mielestään tuoreen liiton keskeisin tehtävä. Ilmeisesti hän myös katsoi tuon tehtävän ainakin osittain täyttyneen, kun hän seitsemän vuotta myöhemmin totesi sen vuosisadan alkuvuosina saaneen aikaan ”suuret määrät uusia seuroja ja että voimistelu- ja urheiluharrastukset saivat kaikkialla Suomen suomenkielisissä seuduissa yhä suurempaa ja innokkaampaa kannatusta”.²³²

---

²³⁰ Suomela 1954, 72-73; Hentilä 1982, 32. Myös esim. Vasara 1997, 48; Vettenniemi 2006, 230. Wilskman itse toteaa, ettei liitto virallisesti voinut toimia, ”mutta tavallansa oli se kuitenkin olemassa”. Ks. Wilskman 1907, 121.

20.7.1899 annettu uusi järjestöasetus siirsi kaikkien uusien järjestöjen sääntöjen vahvistamisen Suomen senaatilta keisarille, mikä vaikeutti urheiluseurojen ja -järjestöjen perustamista huomattavasti. Vasta 30.10.1902 tuli tietoon keisarin päätös jättää kenraalikuvernööri Bobrikovin esityksestä vahvistamatta SVUL:n säännöt. Ks. tietolaatikko, teoksessa Tikander & Viita & Vilen & Paavola (toim.) 2007, 17-18.

²³¹ Tikander & Viita & Vilen & Paavola (toim.) 2007, 18.

²³² Wilskman SU 1/1900, 1-9; Wilskman 1907, 121-122.

Aimo Halilan ja Paul Sirmeikön mukaan liiton perustamisen perusmotiivi käy ilmi sääntöehdotuksen ensimmäisen pykälän ensimmäisessä virkkeessä, jonka mukaan liiton ”tarkoituksena on olla suomenkielisten voimistelu- ja urheiluseurojen yhdyssiteenä sekä herättää ja ylläpitää kansan nuorisossa harrastusta suomalaisen kansanrodun jalostamiseen”.²³³ Salimäki päätelee tämän lauseen olleen huipentuma Wilskmanin, ja samalla useimpien suomalaisten urheiluseurojen johtomiesten, uskossa urheilun kansaa jalostavaan voimaan ja näkee, että liiton tarkoituksena ei ollut toimia vain itse tuossa jalostustehtävässä, vaan tavoitteena oli saada kaikki voimistelijat ja urheilijat omaksuma saman tehtävän ja ”jalostusfilosofian”.²³⁴ Kyse saattaisi kuitenkin olla ennemminkin tavoitteesta vaikuttaa koko kansan jalostuttamiseen nimenomaan jokaisen yksittäisen voimistelun- ja urheilunharrastajan oman suotuisan kehityksen kautta, kuin mistään taivaita syleilevästä filosofian omaksumisesta. SVUL:n johtomiehistä etenkin Wilskman ja Damm luottivat konkreettisen toiminnan voimaan ja pyrkivät lisäämään voimistelun ja urheilun harjoittamista kaiken kansan pariin, eivätkä tekemään jokaisesta liikunnanharrastajasta syvällistä pohdiskelijaa.

Ilman virallistamista toimineen SVUL:n toiminnan päämuotona oli alkuun vuosittain eri puolella Suomea järjestetyt liittojuhlat, joiden välityksellä ruumiinkulttuuria pyrittiin esittelemään ja levittämään siihen vielä vihkiytymättömillekin. Senaatti ja poliisi kielsivät juhlien yhteydessä puheidenpidon ja ”muun henkisen ohjelman”, joten voimistelunäytökset ja voimistelu- ja urheilukilpailut olivat niiden ainoat julkisesti sallitut ohjelma- ja kilpailumerot. Kilpailujen järjestämisen yhteydessä havaittiin yhteisten kilpailusääntöjen merkitys ja puute, minkä seurauksena vuonna 1903 liitto asetti keskusneuvoston yhtenäistämään kirjavaa sääntökenttää ja kouluttamaan toimitsijoita kilpailuja varten. Viktor Heikelin, Ivar Wilskmanin ja Viktor Damminkin yksilön harmoniseen ja monipuoliseen kehittämiseen tähdänneet ajatukset ja tavoitteet tulivat esiin uusissa kandidaatti-, maisteri- ja kuninkuusluokan urheilukilpailuissa, joissa kuninkuuslajina oli kymmenottelu.²³⁵

Vuosien 1904 -1905 Venäjän-Japanin sodan sekä vuoden 1905 Suomeenkin laajentuneen suurlakon jälkeen Venäjän keisarin oli tehtävä myönnytyksiä ja uudistuksia myös läntisessä osassa valtakuntaa. Tämä johti eduskuntauudistuksen lisäksi esimerkiksi yhdistystoiminnan vapautumiseen. Suurlakko myös yhdisti kansakuntaa ja siirsi niin kielikysymyksen kuin Venäjän-politiikkaa koskevat ristiriidatkin taka-alalle. Suomela kertoo Wilskmanin käyttäneen tilaisuuden

---

²³³ Halila & Sirmeikkö 1960, 49-50.

²³⁴ Salimäki 2000, 106.

²³⁵ Suomela 1954, 73-74.

riipeästi hyväkseen SVUL: n toiminnan virallistamiseksi. Maaliskuussa 1906 SVUL perustettiin virallisesti, ja voimakkaista kielipoliittisista riidoista huolimatta mukaan liittyi myös osa ruotsinkielisestä urheiluväestä. Liiton uusien sääntöjen mukaan siitä tuli kaksikielinen, virallisilta nimiltään Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto (SVUL) sekä Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund (FGIF). Wilskman valittiin edelleen liiton puheenjohtajaksi.²³⁶

Monet SVUL: n vaiheita omissa tutkimuksissaan läpi käyneet voimistelu- ja urheiluliikkeen tutkijat ovat todenneet edellä mainittujen uusien sääntöjen myötä liiton muuttuneen puhtaasti kilpaurheilua edistäväksi järjestöksi ja sen myötä Ivar Wilskmanin kääntyneen kilpaurheilua ajavaksi henkilöksi. Laine jopa näkee Wilskmanin tavoitteena olleen jo heti keskusjärjestöhankkeiden alkuvaiheessa ”koota urheiluliike yhteen kilpaurheilua edistävään järjestöön” ja jatkaa, että ”aluksi hän joutui tyytymään vuonna 1900 aikaansaatuun suomenkieliseen liittoon, jonka kilpailuohjelma oli rajoitettu ja painopiste vielä voimistelussa”. SVUL: n virallisen perustamisen Laine puolestaan näkee olleen Wilskmanin ja hänen tukijoidensa suorittama ”järjestökaappaus”, jossa vanha voimistelupainotteinen liitto lakkautettiin uuden kilpaurheiluliiton tieltä. Kyseisessä tekstissä ei ole lähdeviitteitä, joten Laineen argumenteille on vaikea löytää pohjaa.²³⁷

Halilan ja Sirmeikön SVUL-historiikin tekstistä voisi päätellä, etteivät SVUL ja Wilskman hylänneet vuoden 1900 päämääriänsä. Uusien sääntöjen ensimmäisen pykälän mukaan ”liiton tarkoituksena on kehittää seurojen välistä yhteistoimintaa ruumiillisten harjoitusten ja harrastusten edistämiseksi kansan keskuudessa.”²³⁸ Muutos kuusi vuotta aiemmissä säännöissä ilmaistuun tarkoitukseen on lähinnä siinä, että nyt jätettiin ”kansanrodun jalostaminen” pois. Seurojen välinen yhteistyö ja liikuntaharrastusten edistäminen eivät ilmennä kilpaurheilun painottamista.

Myös Wilskmanin tuotantoon ja teksteihin tutustumalla hänen toiminnastaan, niiden tarkoituspelistä sekä voimistelua ja urheilua koskevasta aatemaailmasta saa hyvin erilaisen kuvan, kuin esimerkiksi Laineella on. Se, että SVUL virallistamisensa jälkeen alkoi enemmän suuntautua kilpaurheiluun, saattoi johtua muista kilpailuhenkisemmistä liiton johtomiehistä ja heidän tavoitteistaan. Jouko Kokkosen mukaan Pihkalan ja Vartian nuori polvi haastoi 1900-luvun alussa vanhemman polven voimistelukeskeisyyden ja teki kilpaurheilusta tärkeimmän nationalistisia

²³⁶ Ibid., 74-75; Hentilä 1992a, 138-139; Vasara 1997, 48.

²³⁷ Näistä tulkinnoista, ks. esim. Hentilä 1992a, 138-139; Laine 1992, 121. Salimäki pohjaa Wilskmanin kilpaurheilumieheksi luokittelunsa lähdeviitteiden mukaan Halmesvirran Wilskman -artikkeliin, jossa ei kuitenkaan tuolle luokittelulle perusteluita löydy. Ks. Halmesvirta 1995, 29-34; Salimäki 2000, 104-107. Erkki Vasarakin toteaa SVUL: n linjanmuutoksen, mutta ei liitä sitä Wilskmaniin. Ks. Vasara 1997, 48.

²³⁸ Halila & Sirmeikkö 1960, 72.

tuntemuksia luovan ja suuntaavan tekijän.²³⁹ Kompromisseihin taipuvaisena ja kentän yhtenäisyyttä ajavana henkilönä Wilskman tuskin asettui poikkiteloin kilpaurheilua edistävän päätöksenteon ja kehityksen edessä, vaikka ”rekordiurheilua” kritisoikin. Urheiluharrastuksen leviäminen oli kuitenkin hänelle tärkein asia, ja kilpaurheilun kyky saada massat kiinnostumaan ruumiinkulttuurista teki siitä, jos ei nyt kaikilta osin täysin hyväksyttävän, niin ainakin siedettävän.

SVUL onnistui hyvin Wilskmanin tavoitteena olleessa urheiluharrastuksen levittämisessä. Sen aloittaessa virallistetun toimintansa siihen liittyi noin 70 seuraa ja niiden mukana runsaat 3000 jäsentä. Viisi vuotta myöhemmin liittoon kuului jo lähes 300 seuraa ja noin 11000 jäsentä. 1910-luku teki SVUL:sta merkittävän kansanliikkeen, sillä vuonna 1917 seuroja oli jo 637 ja jäseniä 43000. Työväen urheiluseurojen ja urheilijoiden osuus SVUL:n jäsenistöstä oli noin neljännes. Urheiluliikkeeseen oli liittynyt myös joukko innostuneita ja kiivassieluisia henkilöitä, joista nousi liiton johtoon ahkerasti kirjoittavia ja toimivia vaikuttajia. Merkittävimmit heistä kohosivat Lauri ”Tahko” Pihkala, K. E. Levälahti ja Arvo Vartia.²⁴⁰

Hentilän mukaan Wilskman tuli varsin hyvin toimeen poliittisten intressien ja liikuntakulttuurin sisältöä koskeneiden erimielisyyksien ristiaallokossa. Kielipoliittiset kompromissit eivät varmasti miellyttäneet suomalaisuusliikkeen ääriryhmää, ja perustuslailliset puolestaan olivat närkästyneitä hänen johtamansa SVUL:n varovaisesta myöntyväisyyspolitiikasta. SVUL ei halunnut joutua sotketuksi Venäjän vastaiseen aktivismiin, kuten vuosina 1905 -1906 toimineen Voima-liiton toimintaan. Se oli järjestö, jossa yhdistyivät urheilu, politiikka ja sotilaallinen toiminta. Muodollisesti se oli urheilujärjestö, jonka tavoitteena oli ”kehittää kansalaisten ruumiillista voimaa ja siveellistä tarmoa sekä samalla kansan yhteistuntoa kansanvapauden turvaamiseksi ja yhteiskuntaa hajoittavien voimien vastustamiseksi”. Liiton tavoitteet olivat lähellä Wilskmanin ruumiinharjoituksille näkemiä tehtäviä ja tavoitteita, mutta toiminnan luonne oli hänelle liian radikaalia. Voima-liiton toiminnassa oli kuitenkin mukana urheiluväkeä, vaikka SVUL ei siihen liittona osallistunutkaan.²⁴¹

Wilskmanin unelmana ja tavoitteena oli yhtenäinen voimistelu- ja urheiluliike, joka jakaisi hänen tärkeiksi kokemansa aatteet ruumiinharjoitusten yksilöä ja kansakuntaa jalostavasta vaikutuksesta. Poliittinen liikehdintä ja sen aiheuttamat erimielisyydet ja ristiriidat eivät sopineet hänen

---

²³⁹ Kokkonen 2008, 310.

²⁴⁰ Hentilä 1982, 59-60; Vasara 1997, 51.

²⁴¹ Hentilä 1992a, 140; Vasara 1997, 49-50. Lainaus, Vasara.

ihanteeseensa, jossa urheiluväen tuli pysytellä moisen ”dekadenssin” yläpuolella. Hän joutui kuitenkin pettymään ja näkemään ”samalla paikkakunnalla työskentelevien seurojen eleskelevän usein sangen sotaisassa tilassa toisiinsa nähden”.²⁴² Huolestunut Wilskman vetosi turhaan Urheilulehdessä lukijoihinsa:

”[...] meidän täytyykin kaikin voimin työskennellä sen asian hyväksi, että on edes yksi tanner, jossa suomettarelainen, sosialisti ja perustuslaillinen voivat sovinnossa yhtyä hautomatta mielessään: ajatteleekohan tuo oikealla tavalla isänmaan onnesta? Tämä rauhan tanner on urheilukenttä oleva. Ei voimakas mies kehtaa leppymätöntä vihaa kantaa, ei iloinen ihminen jaksaa kiukkua viljellä, ja kuka on voimakas ja iloinen, joll’ ei urheilija.”²⁴³

Urheiluelämän järjestäytyminen kuvasi hyvin niitä jännitteitä, jotka ilmensivät yleisemminkin organisoitumista Suomessa. Kamppailu yhteisen keskusjärjestön johtoasemista, sekä kiistat kilpailujen järjestämisoikeuksista ja työläisurheilijoiden syrjimisestä työpaikoilla johtivat 1910-luvulle tultaessa työläisurheilun eriytymiseen omiksi seuroikseen omine kilpailuineen. Liikuntasosiologi Hannu Ikonen katsoo työläisurheilun eriytymisen osaksi työväenliikkeen järjestökulttuuria johtuneen siitä, että sääty-yhteiskunnan jako ”herroihin” ja ”rahvaaseen” säilyi myös moderniin luokkayhteiskuntaan siirryttäessä. Kielipolitiikan ristiriidat kärjistyivät lopulta kysymykseen kansainvälisestä edustuksesta, ja johtivat keväällä 1912 Finlands Svenska Gymnastik- och Idrottsförbundin²⁴⁴ perustamiseen. Työläisseurojen enemmistö oli jo vuonna 1913 valmis oman urheiluliiton perustamiseen, mutta hanke siirtyi poliittisen tilanteen kiristymisen myötä sisällissodan jälkeiseen aikaan.²⁴⁵

Urheiluliikettäkin repiviin ristiriitoihin väsynyt Wilskman aloitti Halmesvirran mukaan vetäytymisen SVUL: n johdosta vuonna 1911, jolloin hän anoi kouluhallitukselta tarkastajan virkaa. Suomela kirjoittaa hänen harkintansa ”liiton perämellan jättämistä toisiin käsiin” sisäpoliittisen tilanteen alettua haittaamaan vakavasti SVUL: n toimintaa, mutta suostuneen kuitenkin pyyntöihin jatkaa 60-vuotiaaksi asti. Vuonna 1913 Wilskman sai kouluvoimistelun apulaistarkastajan viran, mikä ilmeisesti vahvisti hänen päätöksensä. Maaliskuussa 1914, 60 vuotta täytettyään, Wilskman luopui puheenjohtajan toimestaan. Hänen teksteistään ei ilmene syytä liiton johdosta vetäytymiseen, mutta Halila ja Sirmeikkö esittävät hänen vedonneen kiireihinsä, kasvaviin johtotehtäviinsä ja alituisen matkoilla oloon. He pitävät mahdollisena, että laajentunut järjestötoiminta alkoi käydä

²⁴² Wilskman SU 9/1905, 601-603.

²⁴³ Wilskman SU 10/1907, 629-631.

²⁴⁴ Järjestön tavoitteena oli päästä suunnitteilla olleeseen kansainväliseen yleisurheiluliittoon Suomen edustajana, tai vähintään SVUL:sta erillisenä.

²⁴⁵ Laine 1992, 122 -133; Hentilä 1992a, 139, 148-149; Ikonen 1996, 217. Työväen Urheiluliitto (TUL) perustettiin lopulta vuonna 1919. TUL: sta ja sen suhteista SVUL: oon, ks. Hentilä 1992b, 235-281.

hänen voimillensa ja kärsivällisyydellensä. SVUL-historiikki antaa myös vihjeen hänen sekä liiton nuoren johtajiston välisistä vastakohtaisuuksista. Kunniapuheenjohtajaksi nimitetyn Wilskmanin siirryttyä syrjään SVUL:n käytännön johtomiehiksi tulivat nuoret urheilijat, kuten Pihkala ja Vartia, jotka pääsääntöisesti kuuluivat Suomen Urheilulehden toimituskuntaan. SVUL:n ja Urheilulehden välillä oli eräänlainen personaaliunioni, sillä samoja henkilöitä kuului kummankin tahon vaikuttajiin. Vuosina 1912 -1914 Urheilulehti olikin SVUL:n virallinen äänenkannattaja – epävirallisesti se oli sitä toki ollut jo aiemmin.²⁴⁶

Lauri Pihkalan ”elämäntyötä ja filosofiaa” tutkinut Harri Salimäki näkee ”Tahkon” Ivar Wilskmanin oppipoikana, jonka intohimo urheiluun syttyi koulupoikana Suomen Urheilulehden lukemisen kautta. Oppipoika-ajattelun perusteluksi Salimäki arvelee, että ”Pihkala omaksui mitä todennäköisimmin juuri Wilskmanilta välillisesti punttihulluuden, paini-innon ja ulkomuotomittojen tärkeyden”. Ajankohtana tuolle ajatusmaailman periytymiselle oli vuosi 1904 ja ”oppipojan” syntymän tarkka hetki oli kaikesta päätellen Urheilulehden tuon vuoden ensimmäisen numeron ilmestyminen. Siinä julkaistusta Wilskmanin sirkuspainia sekä voimistelijan ja atleetin ulkomuotojen mittoja koskevasta kirjoituksesta Salimäki näkee Pihkalan urheiluhulluuden alkaneen – sen syvemmin perustelematta mikä tuota väitettä tukee.²⁴⁷ Wilskman ei ollut ”punttihullu”, vaikka fyysistä voimaa ihailikin. Jo aiemmin tässä tutkimuksessa on osoitettu hänen ajatuksensa ihmistä parhaalla tavalla kehittävästä ruumiillisen harjoituksen muodoista ja näkemyksensä lihasten liiallisen kehittämisen vaaroista. Perustelut atleettien ulkomuodon kuvailuun ja mittojen esittelyyn löytyvät myös hänen lehdestään:

”Kun tässä nyt julkaisemme Suomen ’mestareista’ muutamia piirteitä ja kuvia [...] julkaisemme siitä syystä, että inhimillinen voima, tarmo ja kestävyys, ilmestykööt ne missä muodossa tahansa, aina mielestämme huomiota ansaitsevat.”²⁴⁸

Painijoiden ja muiden ”voimaurhojen” mittoja esitellessään hän muisti kuitenkin mainita puutteet, joita näillä oli esimerkiksi rintakehän liikkuvuudessa ja vartalon sopusuhtaisessa kauneudessa – joita vain voimistelu parhaiten edisti. Tunnuslauseensa ”kohtuus kaikessa” ei oikein sovi urheilukiihkoilijana tunnettuun Tahko Pihkalaan.

Oppipoika-ajattelua tukee toki Pihkalan kulkeminen Wilskmanin jalanjäljillä ja vaikutuspiirissä. Tahko liittyi syksyllä 1905 Helsinkiin opiskelemaan lähdettyään Ylioppilas-Voimistelijoihin, jota johti silloin Wilskman. Tämä on voimisteluharjoituksiensa kautta varmasti innostanut Pihkalaa ja

²⁴⁶ Suomela 1954, 76; Halila & Sirmeikkö 1960, 89; Halmesvirta 1995, 31; Salimäki 2000, 174-175.

²⁴⁷ Salimäki 2000, 97, 122. Vrt. Wilskman SU 1/1904, 15-18.

²⁴⁸ Wilskman SU 6/1900, 391-398.

saattanut siirtää ajatteluaan harjoituksella saatujen ominaisuuksien periytymisestä ja kansaa jalostavasta vaikutuksesta, mutta kilpaurheiluaatteen on nähtävä tulleen ammennetuksi jostakin muusta lähteestä. Wilskmanin sivuroolia tukee se, että Pihkala vetäytyi syksyllä 1906 Ylioppilas-Voimistelijoista ja alkoi Salimäenkin mukaan ”kehittää urheilutaitojaan” Helsingin Reippaan ja Unitaksen riveissä. Hän myös korostaa kilpailumatkan Tukholmaan syksyllä 1906 merkinneen ratkaisevaa muutosta Tahkon liikuntakäsityksissä: ”Keskinertainen voimistelija oli löytänyt lopultakin oman alueensa, jolta saattoi odottaa menestystä [...] Pihkala alkoi kallistua erikoisurheilun kannalle”. Myös Tahkon Amerikan opintomatka kesällä 1907 oli merkittävässä roolissa hänen kilpaurheiluaatteen muovautumisessa.²⁴⁹

Se, että Tahko Pihkala luki koulupoikana Wilskmanin lehteä, voimisteli vuoden verran tämän johdolla ja oli yhtenä miehenä jatkamassa vuoden 1908 omistajanvaihdoksen yhteydessä Suomen Urheilulehden toimittamista, ei vielä tee Wilskmanista kilpaurheilumiestä. Salimäki näkee hänet kuitenkin suomalaisen urheilun ”kovan linjan kehittäjänä”, jonka työtä, ”ennätyksiin, saavutuksiin ja todellisiin maailmantason menestyksiin pyrkimistä”, Tahko oli jatkamassa ja kehittämässä ”tosikovalle linjalle”. Wilskman kyllä arvosti Pihkalaa ja kehuikin tätä Lontoon olympialaisten jälkeen lukijoilleen ”sanan laajimmassa merkityksessä allround-atleetiksi” ja ”ainoaksi suomalaiseksi, joka persoonassaan yhdistää alaansa syventyneen teoreetikon ja etevän käytännöllisen voimailijan”. Hän myös oikein ennusti, että Pihkalan ”vaikutus Suomen voimaurheilun vastaiseen kehitykseen tulee olemaan suuren suuri”.²⁵⁰

Ivar Wilskman oli SVUL:n edustajana mukana joulukuussa 1907 perustetussa, tai oikeastaan ensimmäistä kertaa muodostetussa, Suomen Olympialaisessa Komiteassa – aluksi Finlands Olympiska Kommitté. Komitea nimittäin lopetti toimintansa Lontoon vuoden 1908 kisojen jälkeen. Olympiakomitean puheenjohtaja kutsui urheilujärjestöjen edustajista koolle aina uuden kokoonpanon seuraavien kisojen lähestyessä. Vasta 1920-luvulla toiminta laajeni jatkuvammaksi, kun käytännöksi tuli jättää sisäpiirijäsenistä koostuva ”suppea komitea” hoitamaan juoksevia asioita välivuosinakin.²⁵¹

Ensimmäisen kerran suomalaisurheilijoita esiintyi olympialaisissa Ateenan vuoden 1906 niin sanotuissa välikisoissa, joissa neljän miehen joukkue urheili ilman kansallisia tunnuksia. Lontoon

---

²⁴⁹ Salimäki 2000, 122-135.

²⁵⁰ Ibid., 122; Wilskman SU 9/1908, 523.

²⁵¹ Salimäki 2000, 171; Tikander & Viita & Vilen & Paavola (toim.) 2007, Lukijalle.

kisoihin Suomi osallistui jo virallisena osanottajana. Kansainvälisen Olympiakomitean (KOK) Haagin kongressissa vuonna 1907 vahvistaman oman ”urheilumaantieteensä” mukaisesti osallistuminen sallittiin tietyille ei-itsenäisille valtioillekin ”urheilukansakuntina”. Niinpä Suomen edustaja Reinhard von Willebrand istui KOK:n kokouksissa tasaveroisena emämaa Venäjän edustajan kanssa. Vuoden 1908 olympialaisten avajaisissa Suomen jo 76-jäseninen joukkue marssi Venäjän joukkueesta Finland-kyltillä erotettuna. Palkintojenjaoissa Suomen mitaliurheilijoiden kunniaksi nostettiin Venäjän lippu pienellä Finland-kyltillä varustettuna.²⁵²

Tukholman vuoden 1912 olympialaisten kohdalla emämaa yritti ensin saada Suomen erillistä osallistumista rajoitettua, ja sitten sidottua sen kisoissa tiukemmin näyttäytymään osana Venäjää. Samankaltaista toimintaa oli havaittavissa kisojen alla myös Itävallan suhtautumisessa alusmaidensa Unkarin ja Böömin osallistumiseen. Ruotsin harjoittaman diplomatian seurauksena mainitut urheilukansakunnat saivat kuitenkin osallistua kisoihin. Itse kisat tulivat olemaan suomalaisurheilijoille menestyksekkäät, ennen kaikkea Hannes Kolehmainen juoksujen myötä, ja niistä tuli myös ennen näkemättömän politisoitumisen ja nationalismin värittämät – Kokkosen sanoin, suomalaisuuden tuottamisen tärkeä näyttämö. ”Suomen juokseminen maailmankartalle” ja kisojen avajaisten lippuselkkaus ovat tästä ne kuuluisimmat esimerkit. Tahko Pihkala politisoi kisoja jo niiden alla kielikysymyksen hengessä: ”Tuokoot urheilijat Tukholmassa suomenkielisen Suomi-nimen kerrankin maailman huulille!”²⁵³

Wilskman ei suuremmin yksittäisiä olympialaisia muistele, mutta yleisellä tasolla tunnustaa niissä saavutettujen ”suurenmoisten tuloksien” merkityksen kiinnostuksen herättäjänä ”ruumiillisen kuntoisuuden kehittämiseen”. Lisäksi osallistuminen näihin ”kansojen välisiin kuuluisiin kilpailuihin” on hänen mukaansa ”monin verroin laajemmin ja perusteellisemmin kuin kansanaan henkisellä tai taiteellisella alalla työskentelevien suurmiestemme toiminta saattaneet maamme kaukaisempienkin kansojen huomiopiiriin”. Olympialaiset näyttäytyivät hänelle apuna voimistelun ja urheiluaatteen levittämiseen sekä välikappaleena Venäjän varjoon jääneen kansakunnan esittelyyn. Jokaisen yksittäisen suomalaisen olympiaedustajan hän näki olevan erinomaisen mannekiinin tuolla näyteikkunalla:

”Meikäläisten miesten kanssa tuttavuussuhteita solmiessaan ovat muukalaiset urheilijat oppineet tuntemaan suomalaiset kilpatoverinsa vakaviksi, suoraluonteisiksi

---

²⁵² Laine 1989, 63-65.

²⁵³ Laine 1989, 65-68; Sjöblom 1997, 115-117; Kokkonen 2008, 67-68. Lippuselkkauksesta, ks. esim. Sjöblom 2007, 34-37. Myytti ”Suomen juoksemisesta maailmankartalle”, ks. Viita 2003, 370-373. Hannes Kolehmaisesta tarkemmin, Viita 2003, passim.

ja täysin luotettaviksi miehiksi. Vilppiä tai luvattomia tekoja, suunnitelmia ja otteita ei meikäläisten kamppailutavoissa milloinkaan voitu todeta. [...] Siksi ovatkin muiden maiden urheilijat tunteneet ja tulevat toivottavasti vastedeskin tuntemaan kunnioitusta Suomen urheiluelämän edustajia ja välillisesti siis koko maatammekin kohtaan.”²⁵⁴

Suomen voimistelujoukkueita Lontoon ja Tukholman olympialaisissa johtanut Wilskman pyrki itse aktiivisesti vaikuttamaan edellä mainitun ihanteellisen kuvan syntymiseen. Ossi Viidan mukaan hän nimittäin halusi lähettää Tukholman kisoihin mahdollisimman korkeasti koulutetun joukkueen. Voimistelujoukkueen kohdalla hän pyrki tavoitteeseensa valitsemalla siihen, kuten Lontoon joukkueeseenkin, mahdollisimman paljon Ylioppilas-Voimistelijoiden edustajia. Lisäksi hän vaati, että muidenkin valintojen kohdalla piti pitää huoli siitä, että Tukholmaan lähtisi vain luotettavia herrasmiesurheilijoita. Halila ja Sirmeikkö näkevät SVUL:n kunniapuheenjohtajan arvoa korottaen, että ”pääasiassa Wilskman kaavoitti ne suuntaviivat, joiden mukaan SVUL ryhtyi valmistautumaan seuraaviin olympiakisoihin”. Viidan mukaan voimistelunjohtajan linja ei kuitenkaan saanut muilta johtajilta kannatusta, olisihan se sulkenut portit työläisurheilija Hannes Kolehmainen tapaisilta potentiaalisilta menestyjiltä.²⁵⁵

Ivar Wilskmanin panos suomalaiselle olympiaurheilulle näyttäisi äkkiseltään olevan lähinnä hänen toimintansa voimistelujoukkueen johtajana kaksissa olympialaisissa. Lisäksi näkyvänä osoituksena olivat hänen olympia-aiheiset kirjoituksensa Urheilulehdessä, joita esiintyi kuitenkin Kent Sjöblomin havaintojen mukaan yllättävän vähän siihen nähden, että Wilskman oli kuitenkin Suomen Olympialaisen Komitean jäsen, Urheilulehden päätoimittaja ja Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton keskeisimpiä puuhamiehiä. Hänen kirjoituksensa käsittelivät lähinnä sitä, minkä lajien edustajia ja millaisia edustajia kisoihin olisi lähetettävä. Kirjoituksissa sivuttiin myös kisaosallistumisen rahoitusta ja vaadittiin valtiovallalta tukea.²⁵⁶ Wilskmanin näkymättömämpää mutta merkittävää työtä oli toiminta kulissien takana sen mahdollistamiseksi, että Suomi ylipäänsä pääsi ennen itsenäistymistään olympialaisiin osallistumaan.

Tämä työ alkoi jo 1882 Tukholmassa järjestetyissä voimistelujuhliissa, joihin Helsingfors Gymnastikklubb (HGK) lähetti valioryhmän, johon kuului useita Olympiakomitean alkuvaiheessa vaikuttaneita henkilöitä, kuten Gösta Wasenius, Lars Krogius ja Ivar Wilskman. Tukholmassa he tutustuivat Ruotsin voimistelun johtohahmoon Viktor Balckiin. Wilskmanin ja muiden suomalaisten voimistelumiesten 1880-luvulla solmituilla ystävyysuhteilla tuli olemaan suuri

²⁵⁴ Wilskman 1929, 209-210.

²⁵⁵ Suomela 1954, 81-82; Halila & Sirmeikkö 1960, 281; Viita 2003, 127.

²⁵⁶ Wilskman SU 7/1908, 497-502; Salimäki 2000, 145; Sjöblom 2007, 14-15.

vaikutus olympiakutsujen saamiseen jo vuoden 1896 Ateenan ensimmäisiin olympialaisiin sekä suomalaisedustajan saamiseen Kansainvälisen Olympiakomitean jäseneksi. Aloite HGK: n ja Suomalaisen Olympiakomitean johtoon kuuluneen Paroni Reinhold von Willebrandin valinnasta KOK: n jäseneksi vuoden 1908 Lontoon kisojen yhteydessä lähti komitean ruotsalaisjäseniltä. Sen takana ollut Viktor Balck oli jo 1890-luvulla pyytännyt olympialiikkeen perustajaa paroni Pierre de Coubertinia kutsumaan silloisen HGK: n johtajan Mauritz Vaenerbergin mukaan KOK: n toimintaan. Lontoon aloitteen perusteluna hän vetosi Suomen liikuntakasvatuksen pitkään kulttuuritraditioon, joka muistutti muiden Pohjoismaisen vastaavaa järjestelmää.²⁵⁷

Suomen itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeiset vuodet 1918-1921 olivat maan liikuntakulttuurissa uudelleenjärjestelyiden aikaa. Tuolloin oikeistolainen, kristillis-siveellinen ja työväenliikkeen vastainen valkoinen Suomi pyrki järjestämään niin armeijan, suojeluskunnat, koululaitoksen kuin urheilujärjestötkin uutta järjestystä vastaaviksi. Konkreettisimmin uudelleenjärjestely näkyi SVUL: n toiminnassa. Marraskuussa 1918 pidetyssä vuosikokouksessa porvarillinen enemmistö päätti erottaa liitosta kevään sotaan punaisten puolella osallistuneet seurat ja yksittäiset jäsenensä. Tammikuussa 1919 perustettiin Työväen Urheiluliitto (TUL) jo vuosia kestäneen valmistelun seurauksena, mikä sinetöi vuosikymmeniksi urheiluliikkeen kahtiajaon.²⁵⁸

Tahko Pihkalan, Arvo Vartian ja Klaus U. Suomelan kaltaisille porvarillisille urheilumiehille TUL oli vastenmielinen. Heille itsenäistyminen oli ollut pyhä tehtävä ja sisällissota sen mahdollistava vapaussota, joten he omaksuivat erittäin kielteisen suhtautumisen maan pettäneeseen työväenliikkeeseen urheilijoineen.²⁵⁹ Voimistelu- ja urheiluliikkeen yhtenäisyyttä kaikissa tilanteissa ajanut ja korostanut vanha liittojohtaja Wilskman piti tilannetta valitettavana, mutta näki siinä jotakin hyvääkin:

”Kuten tiedetään, on Suomen urheiluväki sisällisen sotamme jälkeen jakautunut kahteen suunnilleen yhtä suureen ryhmään, jotka valitettavasti eivät ole minkäänlaisessa yhteistoiminnassa keskenään. Urheiluaatteelle ei kuitenkaan liene vahingoksi, että nämä [...] toimivat toisistaan erillään. [...] Asiain nykyisellä kannalla ollessa, syntyy näet järjestöjen kesken jonkinlainen kilpailu, joka on omansa houkuttelemaan yhä taajempia joukkoja riveihin ja siis suoranaisesti edistämään liikuntakasvatusaatteen asiaa.”²⁶⁰

²⁵⁷ Sjöblom 2007, 10-12, 21. Suomalaisen voimistelumiesten ystävyys-suhteista Viktor Balckiin ja heidän keskinäisestä kirjeenvaihdostaan ks., Sjöblom 1997, 93-122.

²⁵⁸ Hentilä 1982, 59-65; Salimäki 2000, 213-214; Vasara 2004, 12, 26-27.

²⁵⁹ Vasara 2004, 26.

²⁶⁰ Wilskman 1929, 210-211.

Wilskman korosti vielä olevan suotavaa, että edes ”jonkinlaista yhteistoimintaa” liittojen välillä olisi, etenkin kansainvälisen edustuksen suhteen. ”Voimain mittelyssä muukalaiskansojen kanssa [...] tulisi kaikkien urheilua harrastavien henkilöiden ja järjestöjen kesken vallita rauha”. Hänelle ”isänmaan kunnia” nousi yli kaikkien ”puolueriitojen”. Wilskmanin käyttämä nimitys vuoden 1918 sodasta kertoo paljon hänen luonteenpiirteistään ja tavoitteistaan. Sovittelevana ja kompromisseihin pyrkivänä henkilönä hän käytti ajalleen ja yhteiskunnalliselle asemalleen harvinaista ilmausta ”sisällinen sotamme”, joka ilmentää hänen pyrkimystään toimia sillanrakentajana urheiluliikkeen oikean ja vasemman laidan välillä. Tätä puoltavat helsinkiläistä suojeluskuntaakin johtaneen Klaus U. Suomelan kuvaukset hänen puolueettomuudestaan 1920-luvun komiteoiden toiminnassa. Kyseinen vuonna 1929 julkaistussa kirjassa käytetty sodan ilmaus on seurausta pahimman järkytyksen, pettymyksen ja katkeruuden lieventymisestä. Sodan jälkeisinä vuosina hänkin käytti siitä jyrkempää ja voittaneelle osapuolelle tyypillisempää ilmaisua ”vapausota”.²⁶¹ Wilskmanille tyypillisempää oli kuitenkin viitata vuoden 1918 tapahtumiin sodan eri nimitysten sijaan vihjailevilla kiertoilmaisuilla, joihin liittyi kansan siveellisen rappion korostaminen.

Hänen ajattelussaan näkyy sisällissodan jälkeen muutos, joka ilmenee kirjoituksissa sotilaallisten ja puolustuksellisten valmiuksien ja ominaisuuksien liittämistä ruumiinharjoituksiin. Voimistelun ja urheilun yhteyden asekuuntoisuuteen hän oli tuonut esiin jo vuosisadan alussa asevelvollisuusarmeijan lakkauttamisen yhteydessä, mutta nyt sävystä tuli militaristisempi. Nuoren itsenäisen valtion haavoittuvaisuuden monien aikalaistensa ohella tiedostanut Wilskman alkoi valmistella vuonna 1924 julkaistua opaskirjaansa *Miehen tarmo, sotilaskunto ja huumeet*, jossa hän jopa eritteli sotilaalta vaadittavia ominaisuuksia sekä ilmaisi huolensa asepalvelukseen kelpaamattomien ”kruununhylykjen” suuresta määrästä. Pettymys urheiluliikkeen ja koko kansakunnan kohtalokkaaseen epäyhtenäisyyteen näkyy puolestaan tiettyjen kirjoitusten pessimistisissä lauseissa:

”Kaikkialla vallitsevan rauhattomuuden ja hermostumisen turmeleva vaikutus on tuntuvasti ulottunut Suomen kansaan [...] kuitenkin varmasti tuntuvammin sen siveelliseen luonteeseen kuin fyysilliseen kuntoon”.²⁶²

Voimistelun ja urheilun johtotehtävissä pitkän uran tehnyt, mutta niistä jo vetäytynyt, Wilskman nimitettiin useaan komiteaan miettimään liikunnallisten olojen uudelleenjärjestelyä eri instituutioissa. Ensimmäinen niistä oli syksyllä 1918 perustettu Sotaväen voimistelu- ja

²⁶¹ Wilskman 1924, 5; Wilskman 1929, 210-211; Suomela 1954, 88-89.

²⁶² Wilskman SKYA 1920, 86-90; Wilskman 1924, 4-5, 73-74. Vrt. Wilskmanin huolta ”kruununhylyistä” 1880-luvun alun huolestuneisiin kirjoituksiin ”kruununraakeista”, ja nykyisinkin esillä olleeseen keskusteluun varusmiespalvelukseen kelpaamattomien nuorten miesten suuresta määrästä.

urheiluohjesääntöä valmistellut komitea, jonka johtajaksi hänet nimitettiin ja jossa vaikuttivat myös muun muassa Lauri Pihkala ja Klaus U. Suomela. Komitean perustamiseen johti kenraali Karl Wilkmanin (myöhemmin Vilkama) senaatille tekemä aloite voimistelutuntien lisäämisestä poikakouluissa ja opetuksen muuttamisesta sotilaallisia tavoitteita vastaavaksi. Wilkmanin komitea näki tärkeäksi luoda koululiikunnasta ja armeijan liikuntakasvatuksesta muodostuva yhdenmukainen järjestelmä kansan puolustusvalmiuden nostamiseksi, mutta kouluvoimistelua ei tullut suoraan muuttaa sotilasharjoituksiksi. Varsin Wilkman -henkisen perustelun mukaan koululiikunta sellaisenaan kasvattaa oppilaita kuriin ja järjestykseen sekä luo näin sotilaallisia valmiuksia. Sotaväen voimisteluohjesääntö valmistui vuonna 1919 ja urheiluohjesääntö vuotta myöhemmin.²⁶³ Wilkman esitteli komitean lausuntoa ja sen perusteluita Kasvatus ja koulu -lehdessä vuonna 1920. Kirjoituksessaan hän tuo esiin juuri edellä mainittuja näkökohtia. Voimistelun- ja urheilunopetuksen lisätunnit hän löytää ”venäjänkielen opetuksen vähentymisen johdosta vapaiksi tulleista opetustunneista”.²⁶⁴

Professori Wilkman nimitettiin myös sotaministeri Rudolf Waldenin aloitteesta tammikuussa 1919 asetettuun komiteaan, jonka tehtävänä oli valmistella valtion omistaman kansan voimistelu- ja urheiluopiston perustamista. Kyseisen laitoksen tavoitteena olisi ollut kouluttaa liikuntaelämän johtajia koulujen, kansanopistojen, nuorisoseurojen, suojeluskuntien ja jopa kesäsiirtoloiden palvelukseen. Tässäkin hankkeessa korostettiin maanpuolustuksellista merkitystä. Urheiluopistohanke ei kuitenkaan todennäköisesti liian suuren kustannusarvionsa vuoksi edennyt sen käytännön toteuttamiseen, mistä pettyneenä Lauri Pihkala päätyi vuonna 1921 esittämään sellaisen perustamista Suojeluskuntajärjestön yhteyteen. Sekin esitys kaatui valtioneuvostossa.²⁶⁵

Valtion liikuntahallinnon historiaa tutkinut Erkki Vasara nimeää sen syntymäpäiväksi 17. päivän kesäkuuta 1920, jolloin kirkollis- ja opetusministeriö perusti valtion urheilulautakunnan. Lautakunnan jäseniksi tuli kouluhallituksen ja urheilujärjestöjen edustajia, puheenjohtajanaan Ivar Wilkman. Sisällissotaa seuranneen urheiluliikkeen kahtiajaon vuoksi kokoonpanosta tuli selvästi epätasapainoinen, sillä työläisurheilijoita oli edustamassa vain yksi TUL:n edustaja kuutta porvarillisten urheilujärjestöjen edustajaa vastaan. Vasara laskee kouluhallituksen edustajat Wilkmanin ja Anni Collanin kuuluvaksi jälkimmäiseen ryhmään. Urheilulautakunnan tehtävänä oli

---

²⁶³ Laine 1989, 72-74; Vasara 1997, 114-115; Ks. myös, Suomela 1954, 84; Vasara 2004, 34-35. Sotaväen voimistelu- ja urheiluohjesäännön tarkastelu olisi ollut mielenkiintoista ja mahdollisesti tätäkin tutkimusta valaisevaa, mutta siihen ei tutkimusekonomisista syistä ryhdytty.

²⁶⁴ Wilkman Kasvatus ja koulu (jatkoksa KK) 1920, 93-98.

²⁶⁵ Laine 1989, 74; Vasara 1997, 115-117; Ks. myös Vasara 2004, 35.

laatia ehdotukset valtion vuosittaisista avustuksista voimistelu- ja urheilujärjestöille. Wilskman erosi lautakunnan johdosta ja toiminnasta vuonna 1927. Hänen roolinsa siinä oli lähtökohtaisesti ristiriitainen: hänen tuli valtion edustajana ja puheenjohtajana pyrkiä tasapuolisuuteen avustusten suhteen, mutta toisaalta hän oli itse pitkään vaikuttanut SVUL: n toiminnassa ja näki sen tukemisen varmasti hyvin tärkeäksi. Tiettyä ”kotiinpäinvetoa” olikin havaittavissa vuonna 1923 laadituissa avustusten jaon perusteissa, joiden mukaan muille kuin jo aiemmin avustusta saaneiden järjestöille voitiin rahaa myöntää vain lautakunnan omasta ”käyttörahaosuudesta”. Valtion järjestöjen tukemiseen varaamat summat menivät siis SVUL: n kaltaisten ”vanhojen” järjestöjen kassoihin ja uudemmat saivat tyytyä lautakunnan kulujen kattamiselta tähteeksi jääneisiin rippeisiin. Tästä huolimatta Wilskman Suomelan mukaan yritti puheenjohtajana olla mahdollisimman puolueeton ja kannatti myös TUL:n taholta tulleita ehdotuksia.²⁶⁶

Valtiollisista komiteoista merkittävimmäksi nousi sotaministeriön asettama heinäkuussa 1920 perustettu jääkärimajuri Karl Lennart Oeschin johtama komitea, jonka tehtävä oli laatia ehdotuksia liikuntakasvatuksen järjestelmällisestä edistämisestä. Tehtävään sisältyi myös eduskunnan toivomus urheilun ja maanpuolustuksen yhteyksien tiivistämisestä. Muina jäseninä olivat Ivar Wilskman, opettaja J. Autonen sekä SVUL: n ja suojeluskuntajärjestön aktiivit Tahko Pihkala ja K.E. Levälahti. Komitean mielestä koulujen ja järjestöjen liikuntatoiminnassa ei ollut syytä korostaa sotilaallisia tarkoituksia, sillä ”omia sisäisiä tarkoituksiaan toteuttava” liikuntatoiminta takaisi voimistelun, urheilu ja leikin kautta parhaiten ”sotilaallisesti suotavien lopputulosten” saavuttamisen. Tarvittiin vain lisää voimistelutunteja koulujen viikko-ohjelmiin ja kaikille luokkasteille. Leena Laine arvelee, että kaksi sisällissodan jälkeistä vuotta olivat ”selkiyttäneet tilannetta maassa”, ja pasifistisen linjan omaksunut työväestö olisi pystynyt torjumaan hankkeen kouluvoimistelun militarisoimiseksi.²⁶⁷

Virallisena kantanaan Oeschin komitea esitti sotaministeriön²⁶⁸ alaisen liikunta-asioista maassa urheilujärjestöjen yhteiselimenä vastaavan keskustoimiston perustamista. Pyrkimyksenä oli yhdistää hajanainen urheilun järjestökenttä ja alistaa se osaksi puolustushallintoa. Tähän sisältyi ajatus, että liikuntakasvatuksen eteen työtä tekevät järjestöt valtionapua saadakseen muodostaisivat yhteisen keskusliiton. Ivar Wilskman kirjautti mietinnön yhteyteen kuitenkin asiasta vastalauseensa. Omassa lausunnossaan hän kannatti liikunta-asioiden sijoittamista kirkollis- ja opetusministeriön

---

²⁶⁶ Suomela 1954, 85-89; Vasara 2004, 32-34. Valtion raha-avustuksista ja niiden perusteluista, ks. Suomela 1954.

²⁶⁷ Laine 1989, 76-79; Vasara 1997, 115-117; Salimäki 2000, 213-214; Vasara 2004, 38-40.

²⁶⁸ Vuodesta 1922 lähtien puolustusministeriö.

alaisuuteen. Hänen keskeisenä perustelunaan oli liikunnan merkitys kasvatustyönä, josta syystä sen tuli myös valtionhallinnossa olla osana muuta kasvatustoimintaa. Hän myönsi, että sotaministeriöstäkin varmasti löytyisi osaavaa väkeä liikunta-asioita hoitamaan, mutta hänen puoltamallansa ministeriöllä olisi kuitenkin parhaat ”voimavarat” tehtävään. Epäilemättä Wilskman myös pelkäsi, että sotaministeriön alaisena voimistelu- ja urheiluliikkeen hajaannus vain lisääntyisi ja urheilutoiminnan ”aatetta edistävä ja kansaa kasvattava vaikutus tulisi tuntuvasti kärsimään”.²⁶⁹

Vasara näkee kouluhallituksen tarkastajana toimineen Wilskmanin komitean kannan vastustamisen takana sen, että hän harkitsevana ja kokeneena ”ikämiehenä” hän asetti urheilun merkityksen laajempaan kontekstiin kuin komitean sotilasjäsenet. Liikuntakasvatus oli hänelle ennen kaikkea siviilielämän asia, toisin kuin esimerkiksi 32-vuotias ”intomielinen” Pihkala, joka katsoi asiaa kevään 1918 ”kirkastamasta sotilaallisesta näkökulmasta”. Sisällissodassa pahamaineisen Hans Kalmin pataljoonan ”neuvottelevana adjutanttina” toimineella Pihkalalla olikin varmasti tässä suhteessa hyvin erilaiset näkemykset urheilun ja maanpuolustuksen – tai sotilasvalmiuksien - yhteyksistä.²⁷⁰ Wilskman ei kuitenkaan täysin erotellut voimistelua ja urheilua maanpuolustuksesta. Hänen mielestään ne loivat ”fyysisessä, psyykkisessä ja osittain sotateknillisessäkin suhteessa riittävän pohjan myöhemmälle sotilaskasvatukselle”.²⁷¹ Sen lisäksi, että Wilskman ei halunnut toimia voimistelu- ja urheiluliikkeen yhtenäisyyttä enempää vaarantavalla tavalla, on hänen vastalauseeseensa nähtävissä myös toinen syy. Sotaministeriön alaisuudessa toimivan yhden yhteisen keskusliiton perustaminen olisi merkinnyt SVUL: n aseman kutistumista sen alaosastoksi ja varmasti kaventanut merkittävästi sen toiminnan mahdollisuuksia.

Suomen voimistelu- ja urheiluelämässä, ja varmasti niiden ulkopuolellakin, arvostetussa asemassa ollut Wilskman ei ollut yksin näkemystensä kanssa, vaikka hän Oeschin komiteassa oli oppositiossa. Tasavallan presidentti K. J. Ståhlberg sekä sisäministeri Heikki Ritavuori asettuivat vastustamaan urheiluasioiden sijoittamista sotaministeriön alaisuuteen, mikä liittyi osana kansallisiin eheyttämispyrkimyksiin. Luonnollisesti myös vasemmisto oli esitystä vastaan. Voimistelu- ja urheilutoiminnasta tulikin osa kirkollis- ja opetusministeriön toimialuetta.²⁷²

---

²⁶⁹ Laine 1989, 78-79; Vasara 1997, 116-117; Salimäki 2000, 214-215; Vasara 2004, 44-47. Lainaukset, Vasara 2004.

²⁷⁰ Vasara 2004, 47. Pihkala sisällissodassa, ks. Salimäki 2000, 197-199. SVUL: n vaarantuvasta asemasta huolimatta Pihkala oli uskollisesti komitean esityksen kannalla ja ajoi sitä kiihkeästi. Vasaran mukaan Tahkon tavoitteena oli saada toimivat suhteet armeijan, suojeluskuntien ja SVUL-johtoiselle urheilutoiminnalle. Ks. Vasara 1997, 117; Salimäki 2000, 214-215.

²⁷¹ Wilskman KK 1920, 93-98.

²⁷² Vasara 1997, 116-117; Vasara 2004, 47.

III.4. Wilskmanin urheiluaate

Tässä tutkimuksessa on aiemmin todettu monen 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suomalaista urheilua tarkastelleen tutkijan lokeroineen Wilskmanin kilpaurheilumieheksi ja osoitettu, ettei hän puhtaasti sellainen ollut. Hänelle urheilusta kirjoittaminen tuloksineen, ennätysineen ja mestareiden kuvineen oli keino ajaa suurempaa päämäärää: koko kansan saamista urheilemaan. Kaikki keinot, hänen omien voimisteluhanteidensa ja -käsitysten vastaisetkin, olivat sallittuja tässä tarkoituksessa, joka auttoi vähentämään ”kapakkamme ja vankilamme” täyttävää ”alhaisimmalla kannalla olevaa väestöä”. Hän näki urheilun voimistelua helpommin popularisoitavana ruumiinharjoituksen ja liikuntakasvatuksen muotona, joka myös pystyisi kilpailemaan paremmin muita houkutusia vastaan: ”Köyhille yksinkertaisille työntekijöille soveltuu paremmin kuin iltamat esitelmineen ja huvituksineen kovat ruumiilliset ponnistukset, kilpailu ja rehellinen mutta rauhallinen ottelu”.²⁷³

Wilskmanin kilpaurheilumyönteisyys ei ollut Tahko Pihkalan kaltaisten nuoremman polven edustajien kaltaista kiihkoa urheilua kohtaan, vaan ennen kaikkea kansanterveyden ja ”kansalaiskunnan” edistämistä. Tämä näkyy esimerkiksi Wilskmanin käsialaa olevassa valtion urheilu- ja voimistelulautakunnan vuonna 1924 laaditussa johtosäännössä, jossa määriteltiin perusteet liikuntajärjestöjen valtionavulle. Perusteissa korostetaan järjestöjen toiminnan merkitystä nimenomaan kansanterveyden edistäjänä. Lisäksi johtosääntö korostaa kurin ja järjestyksen edistämistä sekä Suomen tunnetuksi tekemistä ulkomailla. Jälkimmäinen perustelu sopii hyvin Wilskmanin ajatteluun voimistelun ja urheilun osuudesta sen osoittamiseen, että Suomi kuuluu sivistyskansojen joukkoon. Hänen urheiluaatteellaan oli varsin nationalistinen pohjavire.²⁷⁴

Wilskmanin lokeroiminen kilpaurheilumieheksi on usein liitetty SVUL:n toiseen, viralliseen, perustamiseen vuonna 1906, jolloin liiton on nähty ottaneen tehtäväkseen kilpaurheilun edistämisen maassa ja hylänneen aiemman voimistelupainotteisemman toimintansa.²⁷⁵ Harri Salimäen mukaan vuoden 1908 Lontoon olympialaiset olivat taitekohta suomalaisessa urheiluajattelussa. Kisoihin asti oli vallalla ollut voimisteluaatteen ja monipuolisen urheiluaatteen ihannointi, mutta niissä nähdyn tiettyyn lajiin erikoistuneiden urheilijoiden menestyksen myötä kansainväliseen menestykseen

²⁷³ Wilskman SU 6/1900, 386-390; Wilskman SU 6/1901, 437-440.

²⁷⁴ Urheilu- ja voimistelulautakunnan johtosäännöstä, ks. Vasara 2004, 56-57.

²⁷⁵ Ks. esim. Laine 1989, 56-57; Kokkonen 2008, 45-46.

tähtäävä ajattelutapa syrjäytti entisen ihanteen.²⁷⁶ Ajattelun muutos ja nuoremman polven urheilumiesten kallistuminen kilpaurheilun ja erikoistumisen kannalle oli alkanut jo ennen kyseisiä kisoja, mistä oli osoituksena vuosina 1907 -1908 Tahko Pihkalan ja vanhan näkemyksen edustajan Viktor Dammin kiivas julkinen väittely Urheilulehden sivuilla aiheesta ”kaikenpuolisuus- vaiko erikoisalaurheilu”.²⁷⁷ Ivar Wilskman ei kuitenkaan omia ihanteitaan SVUL:n linjanmuutoksen ja Lontoon aatteellisen ”taitekohdan” myötä muuttanut. Suomen Urheilulehden vuoden 1908 päätösnumerossa hän jätti jäähyväisensä lehden lukijoille, ja osoitti edelleen epäilevän kantansa kilpaurheilua kohtaan:

”[...] urheilulliset harrastuksemme saattavat menettää ja varmasti menettävätkin järkevään yleisön luottamuksen, jos muukalaisten esimerkkiä noudattamalla kohdistamme kaiken harrastuksemme yksinomaan rekordiennätyksien saavuttamiseen ja niiden parantamiseen, toisin sanoen: antaudumme urheiluhulluuden uhreiksi.”²⁷⁸

Kirjoituksen takana saattoi tietenkin olla myös huolta omistajanvaihdoksen myötä mahdollisesti muuttuvia lehden toimituslinjauksia kohtaan. Toisaalta, kaksikymmentä vuotta myöhemmin Wilskman vielä muistelmiensa johdannossakin palaa aiheeseen, ja perustelee kantansa voimistelun puolesta ”yksipuolisesti harjoitettua voimailua” vastaan. Urheilun hän näkee toissijaiseksi ”välikeinoksi” ”yksilön ja koko kansan fyysillisen kunnon tarkoituksenmukaisessa kehittämisessä”.²⁷⁹ Mainitussa Urheilulehden jäähyväiskirjoituksessaan Wilskman korostaa vielä ja urheilijoilla näkemäänsä ”etevyyden velvoitetta”, kirjoittaessaan: ”Kehittyköön voimailija muille kansalaisille esikuvaksi. Puhtaat olkoot hänen tapansa, puhdas hänen luonteensa.[...] Mutta ilman siveellistä luonnetta on voimailija arvoton, olkoonpa hän vaikka maailmanmestari.”²⁸⁰ Wilskmanille olisi epäilemättä ollut suuri järkytys seurata joidenkin nykyisten maailmanmestariemme voitonjuhlintaa.

Oppi-isänsä Viktor Heikelin huolta kilpaurheilun vaaroista harrastajilleen Wilskman ei jakanut. Hän totesi tuntevansa ison osan suomalaisista urheilijoista, ja todisti ”etteivät urheilukilpailut ole yhtäkään meikäläistä asianomaisesti harjaantunutta miestä vähintäkään vahingoittaneet”. Sen sijaan hänen mukaansa ”asianmukaisesti harjoitelleen kilpailijan terveys ainoastaan vankistuu urheillessa”. Kilpailun hän näki myös välttämättömäksi kaikkien suurten tuloksien saavuttamiseksi. Taistelu oli kehityksen elinehto ja tämä oli niin urheilukentillä kuin niiden ulkopuolellakin

---

²⁷⁶ Salimäki 2000, 137-138.

²⁷⁷ Tästä keskustelusta, ks. Pihkala SU 10/1907, 634-637; Damm SU 1/1908, 10-14; Pihkala SU 2/1908, 92-93.

²⁷⁸ Wilskman SU 10/1908, 639-641.

²⁷⁹ Wilskman 1929, 12.

²⁸⁰ Wilskman SU 10/1908, 639-641.

vallitseva elämän laki.²⁸¹ Nämäkin ajatukset liittyivät puhtaasti kilpaurheilumyönteisyyden sijasta ennemmin Wilskmanin urheilulle asettamaan suurempaan tehtävään: yksilön jalostuttamiseen ja kansan elinvoimaisuuden edistämiseen.

Wilskman sai vertailupohjaa eri maiden väliseen liikuntakulttuurin kehitykseen johtamiensa seurojen kilpailumatkojen kautta. Vuonna 1903 hän kävi voimistelijoineen Tukholmassa, ja kirjoitti sen jälkeen havainnoistaan *Urheilulehteen*. Hän totesi tuolloin ruotsalaisten olevan itänaapureitansa paljon edellä, ”ainakin mitä ennätysiin tulee”. Syyn hän näki olevan urheilijoiden laiskuudessa, jonka vuoksi nämä olivat omaksuneet hitaasti ”järkiperäisen harjoittelun”.²⁸² Erkki Vettenniemi tulkitsee edellä mainittujen lauseiden perusteella Wilskmanin onnistuneen yhdistämään ”totisen kilpaurheilun” voimistelutaustansa.²⁸³ Wilskmanin ajatukset ”järkiperäisestä harjoittelusta” on avattu aiemminkin tässä tutkimuksessa ja ne tulevat esiin myös edellä mainitusta kilpailumatkakokemusten esittelystä, jossa hän vielä toteaa, että ”spesialistien sijaan meillä arvostetaan monipuolisia urheilijoita”.²⁸⁴ Kirjoituksellaan Wilskman ei patista urheilijoita keskittymään yhteen lajiin ja lisäämään harjoitteluaan siinä, vaan hän nimenomaan pyrkii johdattelemaan lukijoitaan, siis lukuisia liikunnanharrastajia, arvostamaan ”tarkoituksenmukaista” eli monipuolista ruumiinharjoitusta.

Kansainvälisistä urheilukilpailuista tuli 1900-luvun alussa kansan kyvykkyyden ja elinvoimaisuuden osoittamisen foorumi. Tämä liittyy yleisemmin tuon ajan nationalistiseen ajatteluun, jossa kansoja pistettiin eri osa-alueilla paremmuusjärjestykseen ja kaikenpuolisen kilpailun kautta pyrittiin osoittamaan oman kansan paremmuutta muihin nähden. Esimerkiksi Wilskmanin ystävä, Ruotsin urheiluelämän vahva mies, Viktor Balck perusteli kilpaurheilun erinomaisuutta Darwinin kehitysteorialla ja jakoi suomalaiskollegansa kanssa ajatuksen kilpailusta edistyksen äitinä kaikilla aloilla. Tämän ajattelun omaksui Salimäen mukaan myös Tahko Pihkala, jonka toteamuksen mukaisesti ”kilpailu on elämää, elämän eliksiiriä”.²⁸⁵ Tahkosta poiketen Wilskmanille kilpaurheilu oli kuitenkin vain välikeino kansan kyvykkyyden osoittamiseen, eikä itsetarkoituksellinen asia elämässä. Itse asiassa, Wilskman olisi esimerkiksi olympialaisiin lähettänyt mieluummin voimistelijoita Suomen kansan sivistyksen ja kehityksen tilaa

---

²⁸¹ Wilskman SU 6/1903, 477-479.

²⁸² Wilskman SU 3/1904, 150.

²⁸³ Vettenniemi 2006, 261.

²⁸⁴ Wilskman SU 3/1904, 150.

²⁸⁵ Salimäki 2000, 382.

osoittamaan.²⁸⁶ Ei ihme, että Pihkala on todennut Wilskmanin ”urheiluaatteellisen kehityksen” pysähtyneen 1910-luvulla.²⁸⁷ Tämä Tahko Pihkalan lausahduskaan ei oikein puolla Wilskmanin näkemistä kilpaurheilumiehenä.

Wilskmanin nationalismi tulee esiin ensimmäisen kerran voimisteluaiheisen kirjoituksen yhteydessä hänen raportoidessaan suomalaisen näytösryhmän Kööpenhaminan voimistelujuhilla saamasta vastaanotosta:

”Kiitos, jonka suomalaiset voimistelijat ovat tähän saakka voittaneet, esiintyessään kansainvälisissä juhlissa, johtuu siis siitä, että he ovat muukalaisille tarjonneet jotakin aivan omituista, muitten sivistyskansain voimistelusta eroavaa, sanalla sanoen, suomalaista.”²⁸⁸

Jouko Kokkosen mukaan mainitusta kirjoituksesta välittyy kaksi nationalistista perusteemaa, jotka esiintyvät usein suomalaisessa urheilukirjoittelussa. Ensimmäinen liittyy suomalaisten lukemisesta ”sivistyskansojen” joukkoon, ja toinen eron tekemiseen muista kansoista omien kansallisten ominaispiirteiden pohjalta.²⁸⁹ Wilskman oli osaltaan rakentamassa kansallista identiteettiä määrittelemällä edellä mainittujen ominaispiirteiden kautta suomalaisia suhteessa muihin kansallisuuksiin. Stuart Hallin mukaan identiteetti muodostuu osittain kokonaisuuden puutteesta, joka täyttyy ulkopuoleltamme niiden tapojen kautta, joilla kuvittelemme toisten näkevän meidät.²⁹⁰ Tässä mielessäkin Wilskman teki tiedostamattaan kovasti töitä kansallisen identiteetin eteen. Hän esimerkiksi lähetti jatkuvasti Viktor Balckille Ruotsiin Suomen Urheilulehteä, vaikkei tämä suomea osannutkaan. Wilskmanin perustelut toiminnalleen löytyvät Kenth Sjöblomin suomalaisten ja ruotsalaisten voimistelu- ja urheilumiesten kirjeenvaihtoa käsittelevästä artikkelista:

”Sitä voidaan ehkä pitää hiukan naurettavana, että vuosi toisensa jälkeen itsepäisesti lähetän teille urheilulehteni, jonka sisällön tuskin kukaan ruotsalainen mies ymmärtää. Selitys on kuitenkin yksinkertainen. Varsinkin vallitsevina surkeina aikoina me suomalaiset haluamme näyttää sen vähän mihin pystymme näille miehille, jotka ymmärtävät ja haluavat ymmärtää meidän sivistyspyrkimyksiä, ja sellaisia miehiä tapaamme vain lännessä. Kieli merkitsee tässä vähemmän. Rehellinen työ urheilun ja kasvavan sukupolven fyysisen kehityksen hyväksi on pääasia. Siksi ruotsalainen urheilumies – ja ennen kaikkia muita Viktor Balck – ymmärtää suomalaista veljeään.”²⁹¹

---

²⁸⁶ Wilskman SU 7/1908, 497-502.

²⁸⁷ Salimäki 2000, 109.

²⁸⁸ Wilskman SU 3/1898.

²⁸⁹ Kokkonen 2008, 42-43.

²⁹⁰ Hall 2002, 39. Identiteetin muodostumisesta, ks. myös mts., 45-46, 153, 248.

²⁹¹ Sjöblom 1997, 109. Wilskmanin ruotsiksi kirjoittama kirje on päivätty 29.1.1902.

Kokkosen mukaan J.V. Snellmanin aatteellista perintöä tulkittaessa on korostunut suomalaiselle nationalismille ominainen ”kansan”, ”kansakunnan”, ”suomalaisuuden” ja ”isänmaan” käsitteiden ykseyden korostaminen. Samalla on hänen mukaansa vähätelty yhteiskunnallisten jakojen ja ristiriitojen merkitystä. Urheilun kautta oli mahdollista lieventää yhteiskunnallisia ristiriitoja, parantaa kansan moraalista ryhtiä ja vahvistaa kansallistunnetta. Myös esimerkiksi Yhdysvalloissa lehdistö ja urheilupiirit näkivät urheilun tasa-arvoisena toimintakenttänä.²⁹² Wilskman uskoi vuoden 1907 kolmannessa Urheilulehdessä voimistelun ja urheilun voimaan yhteiskunnallisten jakolinjojen poistajana:

”Se on suuri siihenkin nähden, että se voi tasoittaa kaikki haitalliset raja-aitaukset eri kansanluokkien välillä, sillä harjoituksissa, kilpailuissa ja näytöstilaisuuksissa kisailevat veljellisesti keskenään ylhäiset ja alhaiset, oppineet ja oppimattomat, varakkaat ja varattomat. Kaikki urheilua harrastavat esiintyvät tasa-arvoisina ja kun he rauhallisissa otteluissaan oppivat toinen toistaan tuntemaan, niin he alkavat myöskin toisiansa kunnioittaa, toisen toisellensa arvoa antamaan, joten on toivottavissa, että urheilun välityksellä saadaan vähenemään se kansamme kirous, joka tällä hetkellä vihan ja kateuden muodossa eroittaa veljen veljestä, kansalaisen kansalaisesta.”²⁹³

Kokkonen epäilee meneillään olleen ensimmäisten eduskuntavaalien kiihkeän kampanjoinnin vaikuttaneen tuohon Wilskmanin pohdiskeluun.²⁹⁴ Wilskman jatkaa samalla linjalla saman vuoden viimeisessä Urheilulehdessä korostaen urheilukentän olevan ”rauhan tanner”, ja kieltää ”syvälle juurtuneiden puoluejakojen” ulottaneen ”rikkirepivää vaikutustaan” lehden lukijapiiriin.²⁹⁵

Nationalismiin liittyy myös Wilskmanin huoli ”kruununhylyistä”: Jokaisen nuorukaisen tuli hänen mukaansa pystyä puolustamaan isänmaataan ja ruumiilliset harjoitukset sekä urheiluharrastuksen leviäminen varmistivat tämän. Pienelle kansalle hän näki elinehdoksi nuorison saamisen ”sekä henkisesti että ruumiillisesti tarkoituksenmukaisesti kehittymään hyvään suuntaan ja mahdollisimman korkealle tasolle”. Asepalveluksesta pois raakattujen ”kruununhylyiden” luku oli saatava häviämään. Tämän hän näki mahdolliseksi, mikäli vallinnut ”ruumiillisiin harjoituksiin kohdistuva innostus ei pääsisi laimentumaan, vaan urheiluharrastus saa yhä laajemman ja vakavamman jalansijan maassamme.” Tästä huolehtimisen hän sälytti urheiluliikkeen johtomiesten harteille, mutta teki siitä myös jokaista yksilöä koskevan kansalaisvelvollisuuden: ”tarkoituksen toteuttamiseksi tulee [...] jokaisen yksilönkin kantaa kortensa kekoon. Suomalainen nuorukainen on

---

²⁹² Kokkonen 2008, 51.

²⁹³ Wilskman SU 3/1907.

²⁹⁴ Kokkonen 2008, 51.

²⁹⁵ Wilskman 10/1907, 629-631.

saatava entistä voimakkaammaksi ja työkuntoisemmaksi sekä ruumiinmuotonsa puolesta jalommaksi.”²⁹⁶

Ivar Wilskman jakoi sosiaalidarvinistiset käsityksensä monien muiden aikalaistensa kanssa. Hän oli oppi-isänsä Viktor Heikelin sekä kollegansa Viktor Dammin kanssa täysin samoilla linjoilla siinä, että voimistelun ja urheilun tarkoituksena oli terveydenhoidon ohella ruumiin sopusuhtainen kehitys ja kansan jalostaminen.²⁹⁷ Edellä mainituista voimistelumiehistä poiketen Wilskman uskoi hankittujen ominaisuuksien periytyvän. Tämä tulee esiin muun muassa hänen asevelvollisten ruumiinharjoituksia koskevasta kirjoituksestaan vuodelta 1900, jossa hän näkee kausaliiteetin heidän ”ryhdin ja ruumiinmuodon parantumisesta” ”koko kansamme rodun jalostuttamiseen”.²⁹⁸ Myös Tahko Pihkala tunnusti ”ilolla” rodun jalostuksen ”yhdeksi urheilun tärkeimmistä tarkoituspäristä”, ja samaan joukkoon on laskettava mukaan Arvo Vartiakin, joka vertasi ”fyysillistä kasvatusta” muun muassa ”karja- ja hevosrodun parantamiseen”.²⁹⁹ Wilskman teki vastaavan vertailun jo pari vuotta aiemmin kirjoittaessaan Urheilulehteen juuri perustetun SVUL:n valtionavustuksen puolesta:

”Tähän pitäisi valtion sitä suuremmalla syyllä suostua, kun se nyt ja aina ennenkin on ollut hyvin avulias sellaisiin verrattain vähäarvoisiin toimiin nähden, jotka ovat tarkoittaneet hevosrotumme, karjanhoidon y.m. parantamista. [...] uskallamme vain väittää, että ihmisrodun ruumiillinen jalostaminen sittenkin on tärkeämpänä pidettävä, kuin sonnien ja oriitten. [...] luulisi toki nykyisen, isänmaallisia pyrintöjä ja tarkoituksia varmasti suosiollisesti kannattavan kotimaisen hallituksen ei voivan kieltää pienempää raha-apua sellaiselle seuralle, jonka työohjelmaan kuuluu koko Suomen kansan kasvattaminen ja kehittäminen ruumiilliseksi, harmooniseksi, työkykyiseksi ja tarmokkaaksi kansaksi.”³⁰⁰

1800- ja 1900-lukujen vaihteen johtava saksalainen yhteiskuntabiologi Ernst Haeckel toi esiin urheilun ja voimistelun sivistyksen uusina saavutuksina degeneraation estämiseksi. Erkki Vasaran mukaan Haeckelilla oli kannattajansa myös Suomessa.³⁰¹ Edellä mainitut liikuntakasvattajat kuuluivat epäilemättä tuohon kannattajakuntaan.

Vuoden 1918 sisällissodan jälkeen urheilun tehtävä laajentui Kokkosen mukaan rodullisesta näkökulmasta. Sen oli autettava sairasta yhteiskuntaa tervehtymään.³⁰² Wilskmanin sivuaa tuota näkökulmaa vain yhdessä vuodelta 1920 olevassa kirjoituksessaan Suomen kasvatusopillisen

---

²⁹⁶ Wilskman 1924, 72-75.

²⁹⁷ Damm SU 1/1908, 10-14. Heikelin ajatuksia on esitelty jo aiemmin tässä tutkimuksessa.

²⁹⁸ Wilskman SU 2/1900, 98-99.

²⁹⁹ Pihkala SU 2/1908, 92-93; Vartia SU 3/1908, 152-153.

³⁰⁰ Wilskman SU 1/1906, 3-4.

³⁰¹ Vasara 1997, 51.

³⁰² Kokkonen 2008, 138.

yhdistyksen aikakauskirjaan.³⁰³ Puheet rodunjalostuksesta hävisivät Vettenniemen mukaan ihmisurheilusta 1900-luvun puoliväliin mennessä Natsi-Saksan rodulliseen puhtauteen tähdänneiden epäinhimillisten toimien ja kokeiluiden sekä modernin perinnöllisyysopin myötä.³⁰⁴

Ivar Wilskman suhtautui naisten voimisteluun suopeasti, kritisoiden sitä ainoastaan väärän, lingiläisen, järjestelmän noudattamisesta sekä joistakin hänen mielestään naisille sopimattomista harjoitteista. Urheilun suhteen hän oli astetta tiukempi, eikä suositellut sitä ”nykyajan naisille”. Varsinkin naisten paini sai hänet kavahtamaan, mistä ovat osoituksena hänen kommenttinsa Wienissä järjestetystä naisten painiottelusta: ”Tukka pörrössä, kasvot hikisinä, asennot ja liikkeet rumia, - hyi!”³⁰⁵ Wilskmanin mielipiteistä huolimatta naisten kilpaurheilun nousukausi kuitenkin alkoi Vettenniemen mukaan vuonna 1906, jolloin muun muassa naisten juoksukilpailuiden ohjelmaan tuli 1500 metrin matka. 1920-luvulla vastustus naisurheilua kohtaan jälleen kasvoi, ja heitä alettiin Leena Laineen mukaan häätää pois kentiltä ja radoilta.³⁰⁶

---

³⁰³ Wilskman SKYA 1920, 86-90.

³⁰⁴ Vettenniemi 2008, 221-222.

³⁰⁵ Wilskman SU 2/1901, 94.

³⁰⁶ Laine 2000, 27-36; Vettenniemi 2006, 236. Naisten ”häätäjänä” vaikutti etenkin Tahko Pihkala.

IV LIIKUNTA- JA TERVEYSKASVATTAJA

IV.1. Koululaitoksen kehitys ja ajan kasvatuksellinen ilmapiiri

Vuoden 1866 kansakouluasetuksen myötä alkoi kansakoulujen perustaminen Suomen kaupunkeihin, mutta koulunkäynnin jääminen vapaaehtoiseksi tarkoitti käytännössä sitä, että maaseutu jäi vielä tuota opetusta vaille. Alkoi keskustelu oppivelvollisuudesta, jota käytiin 1870-luvulta alkaen useaan otteeseen myös valtiopäivillä. Sortovuosien aikaan suomalaisen sivistyksen ja kansanvalistuksen korostaminen venäläistämisen vastustamisen keinoina alkoi kääntymään koulupakon vastustajia sen kannalle. Oppivelvollisuudesta tuli ennen kaikkea työväenliikkeen ja nuorsuomalaisten tavoite. Vuosisadan vaihteessa kiihtynyt julkinen keskustelu konkretisoitui senaatin ja säätyjen ehdotuksina oppivelvollisuuden puolesta, mutta ennen sen säätämistä ehdittiin vuoden 1897 valtiopäivillä piirijakoasetuksessa hyväksyä kansakoulun perustamisvelvollisuus.³⁰⁷

Kansakouluasetuksen yhteydessä 1860-luvulla säädettiin myös oppiaineet, joita kouluissa tuli opettaa, mutta opetussuunnitelmat vaihtelivat koulujen välillä. Vuonna 1881 opetusta yhtenäistettiin kouluhallinnon niin sanottujen mallikurssien avulla, joita voidaan pitää ensimmäisenä suomalaisena opetussuunnitelmana. Paikallinen autonomia koulujen opetussuunnitelmien laatimisessa jatkui kuitenkin aina 1900-luvun alkuun asti. Opetussuunnitelman käsite tuli virallisesti käyttöön alan komiteoissa 1910-luvulla, mutta varsinaiset, valtakunnalliset ja yleisiä kasvatustavoitteita sisältäneet, opetussuunnitelmat otettiin käyttöön vasta oppivelvollisuuden säätämisen jälkeen 1920-luvulla.³⁰⁸ Tästä syystä erilaisilla pedagogisilla oppikirjoilla ja oppailla oli siihen asti suuri merkitys kaikessa kasvatustoiminnassa.

Vuosisadan vaihteen Suomessa kaupungit ja maaseutu muodostivat jyrkästi toisistaan poikkeavat kasvatukselliset puitteet. Kaupunkien etumatkaa koulutuksen suhteen lisäsivät kansakoululaitoksen varhaisempi juurtuminen niihin sekä niiden modernisoituvan työelämän vaatimusten aiheuttama vanhempien tarve ja halu kouluttaa lapsiaan. Maaseudulla kirkolliset kiertokoulut ja kotiopetus toimivat alkuopetuksena, ja säännöllisen koulumuodon muodostivat vain yhdeksän vuotta täyttäneille lapsille tarkoitetut nelivuotiset yläkansakoulut. Kaupungeissa sen sijaan oli jo järjestettynä vakituinen kunnallinen alkuopetus. Maaseudun kansanopetus oli muita Pohjoismaita

---

³⁰⁷ Tuomaala 2004, 66-69.

³⁰⁸ Launonen 2000, 57-58.

jäljessä, mutta kaupunkien ammatti- ja korkeakouluopetuskin seurasi pohjoismaista kehitystä. Suomi modernisoitui korkeakoulutuksen ja naisten koulutuksen osalta nopeasti, vaikka kouluhallinto säilyi vanhoillisena ja keskusjohtoisena.³⁰⁹

1900-luvun alussa vaatimukset oppivelvollisuudesta, yleisestä äänioikeudesta sekä muista demokraattisista kansalaisoikeuksista lisääntyivät. Saksasta levisi aatteita, joiden mukaisesti köyhäinhoidon tarvetta pyrittiin vähentämään työväestön elintason nostamisen kautta, mikä myös hillitsi kapinointia ja sosialismin leviämistä. Julkiset koulut ja kansanopetus nähtiin sosiaalipoliittisina toimenpiteinä tarpeellisiksi kansan elintason nostajina. Oppivelvollisuus ja perusopetus muotoutuivat osana sortovuosien yhteiskuntapolitiikkaa ja kansallista sivistyshanketta.³¹⁰ Henrik Meinanderin mukaan 1890-luvulta itsenäistymiseen ulottuneena ajanjaksona on vaikeaa erottaa, onko suomalaisen koululaitoksen kehityksen taustalla ollut tiettyjä kasvatusaatteita, vai ovatko uudistukset toteutuneet ketjureaktioina venäläistämistoimille.³¹¹

Koulujen tekemän kansalaisvalistuksen tuli muokata arvomaailma, maailmankuva sekä käytös- ja toimintatottumukset suomalaisen identiteetin mukaisiksi.³¹² Sivistyneistön kasvatustavoitteena oli Snellmanin muotoileman fennomanian hengessä isänmaallinen kansa, joka toimii yhteisten päämäärien mukaisesti. Kansallinen tietoisuus herätettäisiin nationalistisen ideologian avulla toteutettavan sivistämisen kautta, ja kansallishengen avulla parannettaisiin kansan elämänehtoja ja vaurautta. Suomalaisen sivistysnäkömyksen lähtökohta oli eri yhteiskuntaryhmiä yhdistävä työteliäisyys – paremman yhteisen tulevaisuuden eteen uurastavat suomalaiset miehet ja naiset. Sivistyneisyys sisälsi myös koko elämäntapaa ja arvomaailmaa koskevan ja ulkoisten käytöstapojen kautta ilmenevän moraalisen ulottuvuuden, siveellisyyden.³¹³ 1900-luvun alussa siveellisten totuuksien nähtiin säätelevän yleispätevästi inhimillistä elämää. Mikael Soininen määritteli vuonna 1908 kasvatuksen ja ”koko ihmiselämän korkeimman tarkoituksensa olevan siveellisten lakien noudattaminen.”³¹⁴

Oppivelvollisuuden kannatus laajeni kaikkiin puolueisiin ja yhteiskuntaryhmiin. Esimerkiksi sosialidemokraatit näkivät oppivelvollisuuden keskeisenä osana yhteiskunnan demokraattista

---

³⁰⁹ Tuomaala 2004, 66-69.

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Meinander 1994, 54.

³¹² Launonen 2000, 29.

³¹³ Tuomaala 2004, 63-64.

³¹⁴ Launonen 2000, 111. Lainaukset, Launonen.

kehitystä. Vuonna 1906 asetetun Mikael Johnssonin³¹⁵ johtaman oppivelvollisuuskomitean mietinnön pohjalta tehtiin eduskunnassa lukuisia lakiesityksiä, joiden pohjalta oppivelvollisuus hyväksyttiin vuoden 1910 valtiopäivillä. Lakia ei kuitenkaan venäläismielisessä senaatissa vahvistettu, ja sen toteuttaminen siirtyikin Suomen itsenäistymisen sekä sisällissodan yli.³¹⁶

Vuoden 1905 suurlakon tapahtumat olivat nakertaneet uskottavuutta kansakunnan rakentajien näkemykseltä rahvaan ja säätyläisten yhteisestä tehtävästä. Sisällissodan seurauksena sivistyneistön ja kansakouluväen sivistysihanteet sitten murentuivat, kun kansa ei ollut osoittautunut kypsäksi kansanvaltaisiin uudistuksiin. Valkoisessa Suomessa poliittinen oikeisto omaksuikin moraalikonservatiivisen ja kulttuuripessimistisen asenteen. Se koki kansanvalistuksen ja -sivistyksen kestäättömäksi idealismiksi. Hallitusvastuun saaneet poliittiseen keskustaan kuuluneet Edistyspuolue ja Maalaisliitto omaksuivat myönteisemmän asenteen, ja näkivät enemmistön sodassa punaisten puolella olleista nuorista miehistä kouluja käymättömiksi ja köyhiksi poliittisen kiihotuksen uhreiksi. Edistyspuolueen Mikael Soinisen mukaan alttius kiihotukselle johtui työväen henkisestä alaikäisyydestä ja sivistymättömyydestä, ei niinkään kehityskelvottomuudesta. Maalaisliiton Santeri Alkio yhtyi Soinisen kiihotusteoriaan, ja totesi pelkäävänsä raakaa ja sivistymätöntä kansanvaltaa.³¹⁷

Heidän puolueensa lähtivät käytännönläheisen kansallisen eheyttämisen linjalle, jossa ”sivistävä ja siveellinen” kansalaiskasvatus nähtiin yhdeksi keinoksi. Kaikkia koskeva yleinen ja yhtäläinen kansanopetus takaisi lasten ja nuorten kehityksen moraaliseksi ja demokratiaa kunnioittaviksi kansalaisiksi. Keskustan vuosien 1919 -1922 hallituskauden aikana päätettiin suurista kysymyksistä, kuten punavankien armahtamisesta, torpparien vapauttamisesta, uskonnonvapaudesta ja oppivelvollisuudesta. Mikael Soinisen sinnikkään työn seurauksena oppivelvollisuuslaki hyväksyttiin eduskunnassa marraskuussa 1920, ja se astui voimaan vuoden 1921 elokuussa. Oppivelvollisuus vaikutti ennen kaikkea maaseudun lasten koulunkäyntiin ja elämään.³¹⁸

Kasvatuksen päämääränä terveys tunnetaan jo Rousseauin luonnonevankeliumin sanomana, jonka mukaan terveys ilmenee henkisiä voimia tukevana fyysisesti vahvana organismina. Naturalistisen kasvatuksen ydinajatus omaksuttiin Suomessa 1860-luvulla, jolloin todettiin oppikoulujen oppilaiden järjen kehittämisen tapahtuneen terveyden kustannuksella, ja tunnustettiin yhteys

---

³¹⁵ Tunnetaan paremmin myöhemmällä sukunimellä Soininen.

³¹⁶ Tuomaala 2004, 69-71.

³¹⁷ Ibid., 64, 69-71.

³¹⁸ Ibid., 69-71. Oppivelvollisuuden vaikutuksista maalaislasten elämään, ks. Tuomaala 2004.

liikunnan ja terveyden välillä. Kasvatusopin professori Z. J. Cleve kiteytti yhteyden kirjoituksessaan seuraavasti: ”[...] opetustunnin ajatustyötä tehtyään oppilaat tuntevat vastustamatonta ruumiinliikkeen tarvetta ja sen seurauksena taas on iloinen ja ponteva oppiminen”. Voimistelunopetuksen ohella keskeinen rooli terveyden saavuttamiseen oli toisten mielestä kasvatuksellisilla toimenpiteillä, toisten korostaessa koululääkäriin johdolla toteutettavaa terveydenhoidon järjestämistä. Jälkimmäisen ryhmän terveydenhoitoajatuksen kehittäminen johti lopulta terveysopin ottamiseen oppiaineeksi valtion oppikoulujen opetusohjelmaan vuonna 1911. Kasvatusajatuksen kehittämisen myötä huomiota ryhdyttiin kiinnittämään muun muassa voimistelunopetuksen laatuun, pakollisuuteen, voimistelusta vapauttamisiin ja voimistelun tarkastajan viran perustamiseen.³¹⁹

Voimistelunopettajien pätevyyteen ja opetuksen laatuun panostaminen alkoi vuoden 1872 koulujärjestyksen myötä. Siinä määrättiin, oppikoulujärjestelmän selkeyttämisen – jako akateemisiin opintoihin valmistaviin lyseoihin ja ammatilliseen koulutukseen valmistaviin reaalikouluihin – lisäksi, opettajakandidaatit suorittamaan teoreettiset ja käytännölliset kokeet yliopiston voimistelulaitoksella. Seuraavana vuonna kahdeksanvuotisen oppikoulun jokaisella vuosiluokalla määrättiin järjestettäväksi kaksi tuntia viikossa ruumiillisia harjoituksia. Vuoden 1882 voimistelunopettajakoulutuksen perusteellinen uudelleenjärjestäminen oli seurausta laajasta kampanjasta, jonka tavoitteena oli parantaa nuorten miesten valmiuksia asevelvollisuusarmeijaa varten. Pätevien voimistelunopettajien vuoden mittainen koulutus järjestettiin Helsingin yliopiston kasvatusopillisen instituution aseman saaneella voimistelulaitoksella.³²⁰

Muista Pohjoismaista poiketen suomalaisten koulujen voimistelunopetuksella ei ollut säännöllistä valvontaa ensimmäistä maailmansotaa edeltävänä aikana. Viktor Heikel ja Ivar Wilskman tekivät ajoittain muiden toimiensa ohella tarkastusmatkoja,³²¹ mutta vakituinen kouluhallituksen voimisteluntarkastajan virka perustettiin vasta vuonna 1914, minkä jälkeen alkoivat vuosittaiset tarkastusmatkat maan eri kolkkien kouluihin.³²² Vuonna 1918 Wilskmanin hallussa ollut tarkastajan virka laajeni voimistelun, terveysopin ja kouluhygienian tarkastajaksi. Seuraavana vuonna

---

³¹⁹ Koivusalo 1982, 95-96. Lainaukset, Koivusalo. Jo 1860-luvulla esiin noussut koululääkärikysymys johti käytännön toimiin vasta vuonna 1899, kun Tampereella palkattiin ensimmäinen kunnallinen koululääkäri, ks. Wuolio & Jääskeläinen 1993, 41.

³²⁰ Meinander 1994, 99. Ks. myös, Wuolio & Jääskeläinen 1993, 44-45.

³²¹ Tarkastusmatkoista ennen vuotta 1914, ks. Suomela 1954, 32-33.

³²² Meinander 1994, 99.

perustettiin myös naispuolisen tarkastajan virka, johon valittiin naisvoimistelun ja tyttöjen koululiikunnan kehittäjä Anni Collan.³²³

Maalaiskoulujen liikunta oli 1900-luvun alussa pääasiassa voimistelua ja retkeilyä. Kaupungeissa voimistelutunnit vietettiin paremmissa tiloissa vaihtelevampien liikuntamuotojen parissa ja välineitäkin oli käytössä enemmän. Opetustilojen ahtaus ja sopivien välineiden puute haittasivat kuitenkin yleisesti voimistelunopetusta vielä pitkälle oppivelvollisuuden säätämisen jälkeiseen aikaan. Panostaminen tarkastajan virkoihin oli signaali koululaitoksen uusista pedagogisista ja hygieenisistä pyrkimyksistä, joissa liikunta- ja terveystieteiden kautta määriteltiin terveen kansalaisen ja elinvoimaisen kansakunnan ihannetta. Käytännön toimintaan kuului kasvatuksen kautta tapahtuva alkoholin, velttouden, keuhkotaudin ja likaisuuden vastustaminen. Terveys oli saavutettavissa oikeiden elämäntapojen ja moraalisen ryhdin muodostaman ennaltaehkäisyn kautta, jossa epäonnistuminen näkyi sairauksina ja niiden hoitona. Fyysinen kasvatus nähtiin kansalais- ja terveystieteiden merkittävänä linkkinä eri oppiaineiden välillä. Ruumiillinen toiminta edisti henkistä toimintaa ja tarkoituksenmukainen harjoittelu tuki paitsi lasten fyysistä kehitystä, myös oppimista sekä henkistä ja moraalista kasvua.³²⁴

Eettinen kasvatusajattelu perustui 1800-luvulta 1900-luvun alkuun hegeliläiseen sivistyskäsitykseen, jossa yksilö kasvaa osaksi yhteisönsä henkistä ja moraalista traditiota. Käsityksen mukaan yksilön itsetietoisuuden kasvu tähtää lopulta yhteisöllisyyteen ja koko kansakunnan siveellisen tason vaalimiseen. Lapsista voi kasvaa moraalisesti vastuullisia kansalaisia vain perheen, koulun ja koko yhteiskunnan toimiessa yhteisen siveellisen päämäärän mukaisesti. Ihmisen arvo on sidoksissa hänen eettisen kehityksensä tasoon. Ihmisen sivistyneisyyttä ei määrää ainoastaan kirjatieto, vaan hänen sydämensä sivistys: uskomuksensa, tahtonsa ja tekonsa.³²⁵ Hegeliläisyys vaikutti varmasti kasvatusajattelun taustalla vielä mainittua ajanjaksoa pitempäänkin, etenkin 1800-luvun puolella koulutuksensa ja oppinsa saaneen kasvattajakunnan keskuudessa.

Saksalaisen Johann Friedrich Herbartin (1776 -1841) ajatusten pohjalle syntynyt kasvatusopillinen realismi saapui Suomeen vähitellen 1880-luvulta alkaen, syrjäyttäen hiljalleen hegeliläisyyden 1900-luvun alkuun mennessä. Leevi Launosen mukaan herbartilaisuus edustaa siirtymävaihetta 1800-luvun uushumanismista 1900-luvun kasvatusajatteluun. Herbartilainen pedagogiikka toi 1900-

---

³²³ Tuomaala 2004, 235.

³²⁴ Ibid., 160, 234-235.

³²⁵ Launonen 2000, 115-121.

luvun alussa uuden painotuksen koulukasvatukseen, ja lapsen mielen kontrollointiin alettiin kiinnittää runsaasti huomiota. Tämän mukaisesti lapsen ajatusmaailmaa tuli suojella haitallisilta aineksilta ja estää siten moraalialueita heikentävien ihanteiden ja aatteiden leviäminen. Moraalisen tiedon jakamisen kautta oppilaissa pyrittiin herättämään siveellisiä ihanteita ja harrasteita virittäviä tunteita. Ihanteellisuus ja aatteellisuus tulivat kasvatuksessa keskeisiksi.³²⁶

IV.2. Pedagogi ja tarkastaja

Ivar Wilskmanin opettajan ura alkoi vuonna 1875 Helsingin Suomenkielisen Alkeisopiston matematiikan ja voimistelun apuopettajana. Hän ehti ajalleen tyypilliseen tapaan toimia vailla virallista pätevyyttä koulunsa vakinaisena voimistelunopettajana vuodesta 1877 aina vuoden 1888 valmistumiseensa asti. Hän teki ilmeisesti myös tilapäisen voimistelunopettajan töitä Ruotsalaisessa Normaalilyseossa ennen kuin Suomalainen Normaalilyseo vuonna 1888 perustettiin Suomenkielisen Alkeisopiston tilalle. Lisäksi hän ehti toimia voimistelunopettajana Suomen Polyteknisessä Opistossakin, vuosina 1887 -1888. Normaalilyseon voimistelun kollegaksi Wilskman nimitettiin vuonna 1893. Vuonna 1894 hänet nimitettiin Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen aliopettajaksi, ja lisäksi hän toimi vuosien 1887 ja 1903 välisenä aikana useaan otteeseen Viktor Heikelin sijaisena saman laitoksen yliopettajana. Opettajan urallaan hänet ehdittiin vielä nimittää vuonna 1914 Normaalilyseon voimistelun ja terveysopin nuoremmaksi lehtoriksi. Tämän virkansa hän tosin hoidatti muiden töidensä vuoksi sijaisella.³²⁷

Voimistelun lisäksi Wilskman opetti Alkeisopistossa laskentaa ja fysiikkaa. Myös Normaalilyseossa hänen tehtäviinsä kuului parin vuoden ajan, vuosina 1887- 1888, matematiikan opetusta, ja hän kävi lisäksi vuodesta 1886 vuoteen 1900 asti opettamassa matemaattisia aineita Helsingin Suomalaisessa Yhteiskoulussakin. Kaiken päälle hän opetti vuodesta 1883 lähtien kahden vuoden ajan iltaisin laskentaa rautatiehallituksen koneenkäyttäjäkoulussa. Opetustyönsä ohessa hän julkaisi myös jokusen oppikirjan matematiikan alalta. Voimistelun ja matemaattisten aineiden opetuksen myötä Wilskman joutui Suomelan mukaan samanaikaisesti huolehtimaan oppilaidensa ruumiillisesta ja älyllisestä kehityksestä, mikä tarjosi hänelle hyvän tilaisuuden vertailuja näiden aineiden vaikutusta koskien.³²⁸

---

³²⁶ Launonen 2000, 98-101, 311.

³²⁷ Suomela 1954, 13-25, 29-30; Wilskman 1929, 7-8.

³²⁸ Ibid., 30-31. Wilskmanin matematiikan oppikirjoista tarkemmin, ks. Suomela 1954, 30-31.

Monipuolisen opettajankokemuksensa myötä Wilskman värvättiin vuonna 1893 kouluhallituksen toimesta tekemään voimistelun ja terveysopin opetukseen liittyviä tarkastusmatkoja Suomen kouluihin. Vuonna 1914 hänen sivutoimiset tarkastajantyönsä vakinaistettiin, ja vuonna 1918 hänen virkansa muutettiin siis voimistelun, terveysopin ja kouluhygienian tarkastajaksi. Samana vuonna hän erosi Normaalilyseon opettajan virastaan. Wilskman toimi kouluhallituksen virassaan vuoteen 1926 asti.³²⁹ Kouluhallituksen virkamiehenä Wilskman toimi tavallaan kaksilla korteilla, sillä hän oli myös perustamassa vuonna 1912 voimistelunopettajien ammattijärjestöä.³³⁰ Opetuksen ja olosuhteiden kehittämisen eteen tehty työ tuskin kuitenkaan millään tavalla oli pois opettajien edunvalvonnasta, vaan päinvastoin auttoi kohentamaan opetuksen puitteita ja lisäämään ammattikunnan arvostusta.

Opetuksen tarkastajana toimiessaan Ivar Wilskman alkoi julkaista opetusta ja koulujen olosuhteita koskevia kirjoituksia kasvatusalan lehdissä. Suomen kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirjaan hän kirjoitti ensimmäisen kerran Elin Kallion *Naisvoimistelun käsikirjan* kirja-arvostelun merkeissä vuonna 1902, mutta hänen ensimmäinen yleisemmin kasvatusta käsitellyt kirjoituksensa, *Koulujemme lukujärjestys hygieniseltä kannalta*, löytyy vasta vuodelta 1906.³³¹ Wilskmanin kirjoitusten määrä kyseisessä lehdessä pysyy vähäisenä vielä vuoteen 1908 asti, mutta sen jälkeen hänen kirjoituksiaan alkaa esiintyä tiheämmin. Tähän lienee osuutensa myös Suomen Urheilulehdestä luopumisella ja sen jälkeen rajusti vähentyneellä kirjoittelulla siihen. Noina aikoina hänen mielenkiintonsa näyttäisi kohdistuneen enemmän ja selvemmin kasvatuksen puolelle. Wilskman otti myös uuden, vuonna 1914 perustetun, Kasvatus ja koulu -aikakauslehden omien havaintojensa ja näkemystensä esittelyn foorumiksi. Hänen viimeiset kirjoituksensa kasvatusalan lehtiin ovat vuodelta 1923.³³² Maininnan arvoinen on seikka, että Wilskman ei kirjoittanut yhtään kirjoitusta kumpaankaan lehteen vuosina 1918 ja 1919. Sisällissodan tapahtumien aiheuttama järkytys ilmeisesti hiljensi muulloin niin tuottoisan liikuntakasvatusmiehen, ja pisti hänet tarkistamaan omaa ajatteluaan kasvatusta ja sen päämääriä kohtaan.

Wilskmanin oppilaanakin ollut Klaus U. Suomela valottaa millainen persoona hänen opettajansa oli: ”Wilskmanin vaikutus nuorisoon ei supistunut ainoastaan siihen, että hän koetti kehittää heitä voimistelun ja urheilun avulla. Harrastusta terveyden vaalimiseen ja raittiiden elämäntapojen

---

³²⁹ Suomela 1954, 32-34, 44.

³³⁰ Meinander 1994, 192.

³³¹ Kirja-arvostelusta, ks. Wilskman SKYA 1902. Ensimmäisestä varsinaisesta kasvatusta koskevasta kirjoituksesta, ks. Wilskman SKYA 1906, 29-33.

³³² Wilskmanin viimeiset kirjoitukset Kasvatus ja koulu -lehteen on vuodelta 1921, ks. KK 1921. Viimeinen kirjoitus Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirjaan, ks. SKYA 1923.

noudattamiseen sekä korkeiden siveellisten elämänhanteiden tavoitteluun hän parhaansa mukaan koetti herättää sekä omalla henkilökohtaisella esimerkillään että useilla kirjoituksillaan ja puheillaan, joilla hän ei kuitenkaan pyrkinyt minkäänlaiseen saarnailuun, vaan joista sen sijaan pursui jälleen tuo hänen leppoisa huumorinsa ja hieno ironiansa.”³³³ Suomela käyttää melkoista värikynää kuvauksensa loppupuolella, kun hän mainitsee Wilskmanin kirjoitukset ”saarnailusta” vapaiksi. Sen sijaan nuorison ohjaaminen oman esimerkkinsä kautta kohti siveellistä elämää varmasti toteutui Wilskmanin kohdalla. Opettajan persoonallinen esimerkki nähtiin niin hegeliläisessä kuin herbartilaisessa pedagogiikassakin niin sanottujen mielensuuntaa kehittävien oppiaineiden - historia, kirjallisuus ja uskonto – ohella tärkeäksi oppilaan siveellisen harrastuksen syntymisen kannalta.³³⁴ Anni Collan tuo esiin kollegansa esimerkillisyyttä Pohjantähti -lehden kirjoituksessaan vuonna 1914:

”Avoin katse, kirkas mieli, raitis henki – sellaisena on Wilskman aina kohonnut ihailemansa nuorisjoukon keskeltä. Hän näyttää meille mahdollisimman likeltä itsensä urheilija-ihanteen: sopusuhtaisesti kehittyneen ruumiin ja sielun. Niinpä onkin 60-vuotias säilyttänyt miltei nuorukaisen olennon ja notkeuden.”³³⁵

Collanin tekstin viimeinen lause on toki luettavissa samaan kastiin kuin maamme pitkäaikaisimman presidentin ikämiespäivien terveydentilaa koskevat raportit, mutta lainauksen alkuosa tavoittaa jotakin oleellista kyseisestä merkkipäiväsankarista. Wilskman oli ”leppoisasta huumoristaan” huolimatta myös tiukkaa kuria tunneillaan pitänyt opettaja. ”Ankara kurinpito olkoon aina yhdistettynä opettajan reippaaseen ja ystävälliseen esiintymiseen”, hän opasti *Voimistelun käsikirjansa* lukijoita.³³⁶ Tunneilla saattoi olla siis leppoisan ystävällinen ja humoristinenkin ilmapiiri, mutta hän vaati oppilailtaan ehdotonta tottelemista ja kuuliaisuutta. Kurinpidon merkityksen hän omaksui oppi-isältään Viktor Heikeliltä, jonka mielestä kurin ja järjestyksen puutteen myötä voimistelu menetti kasvattavan merkityksensä³³⁷. Wilskman kiteytti vuonna 1915 *Kasvatus ja koulu* -lehdessä opettajuutensa lisäksi oman roolinsa laajemminkin suomalaisessa liikuntakulttuurissa antaessaan kollegoilleen neuvoksi: ”Voimistelunopettaja älköön olko yksinomaan harjottaja treenari, olkoon hän ensisijassa kasvattaja”.³³⁸

Wilskmanin esikuvallisuus ei rajoittunut vain hänen omaan siveellisyyteensä, vaan hän pystyi ”melkein pä ylimaallisen” voimistelutaitonsa myötä näyttämään oppilailleen esimerkkiä jopa

---

³³³ Suomela 1954, 24-25.

³³⁴ Launonen 2000, 144.

³³⁵ Collan 1914, Collanin leikekokoelma, kansio: Henkilötietoja. ACA. SUA.

³³⁶ Wilskman 1896, 8. K 3. IWA. SUA. Kurinpidosta, ks. myös, Wilskman 1913, 14.

³³⁷ Koivusalo 1982, 103.

³³⁸ Wilskman KK 1914/1915, 241.

vaikeimpien telinevoimisteluliikkeiden kohdalla. Hän oli myös ilmeisen taitava motivoimaan oppilaitaan erilaisten pelien, otteluiden ja kilpailuiden kautta. Hän arvosti vaihtelua tunneillaan, ja sen vuoksikin hän esitteli oppilailleen uusia ulkomailta hankittuja urheiluvälineitä.³³⁹ Oikeaoppisen mallisuorituksen - tai sen puutteen – sekä hyvän motivaation vaikutuksen oppimiselle tuntien, on Wilskmania pidettävä annettujen esimerkkien valossa taitavana pedagogina. Tätä tukee myös hänen kilpailun merkitystä liikuntakasvatuksessa käsitellyt ruotsinkielinen käsikirjoituksensa vuodelta 1913. Siinä hän toteaa kilpailun ja taistelun olevan terveiden ja tarmokkaiden poikien ja nuorten miesten luonteelle ominaista toimintaa. Hän kuitenkin esitti vaatimuksen, ettei kilpailun tule voimistelutunneilla tapahtua heikompien oppilaiden kustannuksella, ja suositteli vain joukkueiden välistä kilpailua. Hän myös esitteli vinkkejä joukkueiden tasavertaiseksi muodostamiseksi.³⁴⁰ Wilskmanin sadan vuoden takaisia ohjeita ja vinkkejä voisi suositella nykyisillekin liikunnanopettajille.

Kouluhallituksen tarkastajana Ivar Wilskman tutustui ahkerasti erilaisiin kouluihin eri puolilla Suomea. Ennätysvuotenaan 1914- 1915 hän teki Suomelan mukaan kuusi keskimäärin neliviikkoista tarkastusmatkaa, joiden aikana hän ehti tarkastaa kaikkiaan 107 koulua. Wilskman keskitti tarkastuksissaan huomiotansa paitsi voimistelun ja terveysopin opetukseen, niin myös yleisiin kouluhygieenisiin seikkoihin.³⁴¹ Hänen arkistostaan löytyvä vuoden 1920 toukokuulle päivätty tarkastuspöytäkirja havainnollistaa erinomaisesti hänen tarkastustensa kohteita, joita olivat:

1. ”Kouluhuoneisto, koulutalon ympäristö, pihamaa, leikki- ja urheilukenttä, opetus- ja ulkokuoneet.
2. Valaistus, lämmitys, ilmanvaihto ja puhtaus.
3. Kalusto, voimistelu-, urheilu- ja leikkivälineet.
4. Voimistelun ja terveysopin opetus, urheilu ja leikki.
5. Oppilasten ryhti, käyttäytyminen, puhtaus, ravitsemustila, sairaalloisuus.”³⁴²

Voimisteluntarkastajan tehtäviin liitetty kouluhygienian eri osa-alueiden tarkastus ilmensi kodin ja lasten hoidossakin korostettua sairauksien hygieenistä ennaltaehkäisyä, mikä haluttiin saada osaksi koulujen arkea. Myös vuonna 1921 perustettu Mannerheimin Lastensuojeluliitto korosti sairauksien ennaltaehkäisyä ja hygienian merkitystä siinä, ja pyrki saamaan lasten terveydenhuollon valtiolliseksi toiminnaksi. Terveydenhoidon keskeisiin teemoihin, koulurakennusten puhtaanapitoon, valaistukseen, lämmitykseen ja tuuletukseen oli kiinnitetty huomiota jo 1800-luvun

---

³³⁹ Suomela 1954, 18-21; Koivusalo 1982, 102.

³⁴⁰ Wilskman 1913. Om täflingens betydelse i fysisk uppfostran. K 1. IWA. SUA.

³⁴¹ Suomela 1954, 34-35.

³⁴² Voimistelun ja terveydenhoidon tarkastajan pöytäkirja 9.5.1920. K 2. IWA. SUA.

loppupuolelta alkaen.³⁴³ Wilskmanin tarkastusten tulokset kertoivat valtionkoulujen opetuksellisten puitteiden sekä yleishygieenisen tason olevan pääasiallisesti tyydyttävällä ja jopa hyvällä tasolla, mutta yksityiskoulut saivat negatiivista palautetta etenkin siivous- ja lämmityskulujen säästämisestä.³⁴⁴

Tarkastaja Wilskman pyrki vaikuttamaan voimistelunopetuksen olosuhteiden parantamiseen muun muassa kiinnittämällä huomiota puutteellisiin opetustiloihin ja vaatimalla kouluhallinnolta toimia tilanteen korjaamiseksi. Vuonna 1911 hän pyysi koulutoimen ylihallitusta nimittämään voimistelunopettajien edustajan joukkoonsa, sillä ”ilman varsinaista omaa edustajaa asiamme kärsii korvaamattomia vaurioita”. Tämä vaurioita jo kärsinyt asia liittyi koulujen voimistelusalien rakentamiseen liittyviin epäkohtiin. Voimistelunopettajien mielipiteitä ja näkemyksiä ei ilmeisesti ollut otettu huomioon, kun esimerkiksi Tampereen klassiselle lyseolle oli rakennettu uuteen ”komeaan” rakennukseen aivan liian pieni voimistelusali. Tällaiset toimet olivat Wilskmanin mielestä omiaan tuottamaan ”tuhoa kouluvoimistelumme kehitykselle” sekä vahinkoa oppilaiden ”ruumiilliselle kunnokkuudelle” ja ”sielulliselle kehityksellensä”.³⁴⁵

Opetuksen osalta hänen keskeisimmät huolenaiheensa liittyivät kouluvoimistelusta vapautettujen oppilaiden suureen määrään sekä opetuksen epätasa-arvoisuuteen maan eri koulujen välillä. Jälkimmäisen seikan kohdalla häntä huolestutti maaseutukoulujen voimistelunopettajien jääminen jälkeen ”aineen nopean kehityksen perässä”. Opetus tuli hänen mukaansa saada yhtenäisemmäksi ja ”tarkoitustaan täysin vastaavaksi”, ja lääkkeeksi hän esitti tarkastajan tiheämpiä vierailuja - toisin sanoen tarkastajan viran vakinaistamista.³⁴⁶ Ilmeisesti hän ei ollut täysin tyytyväinen voimistelunopetuksen laatuun monien koulujen kohdalla.

Wilskmanin mieltä pitkään kaivertanut kysymys voimistelunopetuksesta vapautetuista oppilaista sai hänet paitsi ponnistelemaan opetuksen laadun parantamiseksi, niin myös tarttumaan vuonna 1921 kynään ”koululääkärikysymyksen” merkeissä. Kunnalliset koululääkärit oli jo saatu vuosisadan alussa kansakouluihin, mutta oppikoulujen osalta puute oli vielä korjaamatta. Wilskman oli valmistellut kouluhallituksen toimesta asiaa ja esitti mietinnössään ”koululääkäriin tai koulusairaanhoidattaren toimien asettamista maamme oppikouluihin”. Hänen perustelunsa asiassa liittyivät sairauksien ennaltaehkäisyyn ja ”erittäin tärkeällä siveellistä laatua olevalla epäkohdalla”:

---

³⁴³ Tuomaala 2004, 163, 269.

³⁴⁴ Suomela 1954, 37.

³⁴⁵ Wilskmanin kirje ”Suomen Koulutoimen Ylihallitukselle”, 3.4.1911. K 1. IWA. SUA.

³⁴⁶ Ibid.

” [...] etenkin suurissa kaupungeissa oppilaat yleisesti hankkivat heidän piireissään hyvin tunnetulle lääkärille valheellisia tietoja esittämällä todistuksia, joilla vapautuvat voimistelutunneilta. Tällainen epärehellinen menettelytapa on tietenkin suuressa määrin omiansa houkuttelemaan varsinkin sellaisia oppilaita, joiden velvollisuudentunne on heikonmoista laatua [...] saadakse viettä näin saadun vapaatuntinsa kadulla, kahvilassa tai muualla.”³⁴⁷

Koululääkärin tai -sairaanhoitajan hän arveli pystyvän vähentämään tätä merkittäväksi kokemaansa ongelmaa. Wilskman oli kirjoittanut samasta aiheesta jo kymmenen vuotta aikaisemmin Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirjaan. Tuossa kirjoituksessaan hän perustelee ongelmaan näkemäänsä ratkaisua seuraavasti:

”Mutta eihän saata tarkoituksenmukaisen kasvatuksen kanssa olla sopusoinnussa järjestelmä, joka alituisesti nuorille tarjoaa tilaisuutta valheen ja petoksen harjoittamiseen. Tärkeä, perin tärkeä olisi hänen (koululääkärin) positiivinen tehtävänsä nousevien polvien ruumiillisen terveydentilan valvomiseen nähden, mutta vielä tärkeämmäksi on arvosteltava hänen toimensa negatiivinen puoli; ylempänä kuvatun moraalisen paheen poistuminen.”³⁴⁸

Voimistelutunneilta lintsaminen oli Wilskmanille ennen kaikkea siveellinen kysymys: epärehellistä toimintaa, jonka salliminen johti moraalisiin paheisiin, kaduilla ja kahviloissa notkumiseen ja velttouteen. Heikon velvollisuusetiikan omaaville nuorille lepsu järjestelmä loi tilaisuuden, johon he olivat taipuvaisia tarttumaan. Nuoret olivat Wilskmanin silmissä muutenkin alttiita erilaisille houkutuksille ja huonoille esimerkeille. Tämän vuoksi hän etenkin moraalisiin syihin vedoten ehdotti, että nuoria ei pitäisi ottaa urheiluseurojen jäseniksi, jos vastaavaa toimintaa oli tarjolla paikkakunnan koululaisseurassa.³⁴⁹ Ilmeisesti hän katsoi joidenkin vanhempien urheilijoiden omaavan arveluttavia tapoja ja tottumuksia, joiden hän pelkäsi tarttuvan seurojen nuorempiin jäseniin. Taustalla vaikutti epäilemättä myös toinen selitys: nuorten fyysinen kehitys oli vielä kesken, ja Wilskman pelkäsi heidän joutuvan vanhempien urheilijoiden keskuudessa liian yksipuolisen ja rasittavan harjoittelun pariin.

Wilskmanin pedagogisen toiminnan aikana koulujen voimistelunopetus oli leimallisesti liikuntakasvatusta, jossa ennen kaikkea voimistelun, mutta myös pelien ja leikkien avulla pyrittiin koululaisten tasapainoiseen fyysiseen ja henkiseen kasvuun kohti siveellisiä päämääriä. Sisällissodan pettymysten ja valkoisen Suomen militaristisempien kasvatuskäytännöiden mukaisesti liikuntakasvatuksestakin tuli sotilaallisempaa. Sotaväkeen valmistavan tehtävänsä myötä koulujen

³⁴⁷ Wilskmanin mietintö ”Koululääkärikysymys”, 8.1.1921. K 1. IWA. SUA. Samaa asiaa hän toistelee myös saman vuoden kirjoituksessaan Kasvatus ja koulu lehdessä, ks. KK 1921, 119-123.

³⁴⁸ Wilskman SKYA 1911, 270-275.

³⁴⁹ Wilskmanin tarkastuskertomus 1915-1916. K 2. IWA. SUA.

voimistelunopetuksessa voimistelu sai antaa tilaa enemmän tarmoa ja kestävyyttä kehittäneelle urheilulle, mikä johti myös erillisen arvosanan antamiseen urheilusta vuodesta 1926 alkaen. Voimistelu alettiin mieltää enemmän tyttöjen liikuntamuodoksi, joka kehitti naisellisia ominaisuuksia ja hyveitä kuten siroutta, ketteryyttä ja ryhmään sopeutumista. Urheilun sisältämä kilpailu nähtiin maskuliiniseksi, isänmaalliseksi toiminnaksi, joka edistäisi osaltaan modernin kansakunnan eteenpäin viemistä. Poikien liikuntakasvatuksessa ketteryys ja voima nousivat keskeisimmiksi ominaisuuksiksi.³⁵⁰ Vuonna 1926 ansaitulle eläkkeelle jättäytynyt Wilskman ei varmasti ollut kehitykseen täysin tyytyväinen.

IV.3. Wilskmanin kasvatusaate

Ivar Wilskmanin kasvatustajatteluun keskeisin käsite ja päämäärä oli hegeliläis-herbartilaisesta kasvatustajatteluun omaksuttu siveellisyys. Kaiken kasvatustoiminnan tuli tähdätä tuohon samaan päämäärään. Wilskmanin keinot lasten ja nuorten kasvattamisessa siveellisiksi kansalaisiksi olivat voimistelu ja urheilu - erilaisine kilpailuineen, peleineen ja leikkeineen – sekä raittiuskasvatus.

Wilskmanin siveellisyyden käsitteeseen kuuluivat oleellisesti termit *moraali*, *työkuntoisuus*, *kansalaiskuntoisuus*, *isänmaallisuus*, *velvollisuus*, *tarmokkuus*, *kuri*, *järjestys*, *tahdonvoima*, *kohtuullisuus* ja *raittius*. Kasvattajien toimintaa – sekä toiminnan tehtäviä ja tavoitteita – kuvaavat teon sanat olivat Wilskmanin kielenkäytössä *kansan sivistäminen* ja *jalostaminen*. Ajalleen tyypilliseen tapaan Wilskmaniakin vaivasi huoli kansan fyysisestä ja henkisestä *degeneraatiosta*. Niin ikään hän näki ympäröivässä yhteiskunnassa ajalleen tyypillisiä vitsauksia ja uhkia, kuten *hermostuneisuuden*, *veltouden*, *välinpitämättömyyden* ja esimerkiksi suurlakon ja sisällissodan yhteydessä vallinneen *yleisen dekadenssin*³⁵¹.

Tarkoituksenmukaisesti harjoitetulla voimistelulla ja urheilulla – toisin sanoen liikuntakasvatuksella – oli Wilskmanin näkemysten mukaan mahdollista vaikuttaa kaikkiin edellä mainittuihin seikkoihin edistävästi tai ennaltaehkäisevästi. Yksilön fyysinen ja henkinen kehitys kulkivat käsi kädessä. Yksilön suotuisa kehitys auttoi koko kansakuntaa kehittymään elinvoimaisemmaksi ja puolustamaan sen paikkaa sivistyskansojen joukossa. Siksi koko kansa oli saatava liikkumaan. ”Varttuuko kansamme ruumiillisesti vai veltostuuko se?” - pohti Wilskman Nuorison Liiton

³⁵⁰ Tuomaala 2004, 236.

³⁵¹ Wilskmanin näkemästä dekadenssistä, ks. esim. Wilskman SU 9/1905, 601-603.

Albumissa vuonna 1901, ja esitti nuorisolle perustellun keinon, tavoitteen ja kehotuksen kansakunnan rappeutumisen ehkäisemiseksi:

”Kansan sivistyttämistä tarkoittavan työn onnistuminen ei riipu yksin siitä, saadaanko sen syvimpiin kerroksiin leviämään hienostuneet tavat, lukuhalu ja lukutaito; se riippuu siitäkin saadaanko kansa ruumiillisesta kehityksestäänkin huolta pitämään. [...] Työhön siis, kaikki kansamme todellista onnea harrastavat nuoret. Pois velttous, välinpitämättömyys! [...] perin suuressa arvossa pidettäköön sekin toimi, joka tarkoittaa kansamme ruumiillista kehitystä, sillä sehän on pohjana ja perusteena kaikelle jatkuvalla henkiselle kehitystyölle. Älkääte sitä, nuoret ja nuorisoseurat, milloinkaan unhoittako.”³⁵²

Wilskman oli samalla kasvatuksellisia tavoitteitaan valaisevalla linjalla kolme vuotta myöhemmin raittiusoppaassaan:

”Siksipä samassa lukutaidon ja sivistyneiden tapojen levittämisen yhteydessä tulisi levittää intoa ja harrastusta säännöllisiin ruumiinharjoituksiin, jotka kykenevät jalostamaan kansaa ja antamaan sille entistä enemmän, tarmoa, työkykyä ja kestävyyttä.”³⁵³

Edellä lainattujen Wilskmanin kirjoitusten lisäksi samat teemat ja tavoitteet tulevat esiin monista muistakin hänen kirjoituksistaan, kuten aiemmissa luvuissa on jo esiin noussut.³⁵⁴ Siveelliseen kansakuntaan pyrkiminen ei ollut vain kasvattajien ylhäältäpäin johtama pyhä tehtävä, vaan Wilskman näki sen jokaisen yksilön velvollisuudeksi. Hän pyrki useilla kirjoituksillaan myös herättämään nuorisossa tätä velvollisuudentuntoa. Erityisesti hän kohdisti sanomansa tulevia potentiaalisia kasvattajia sisältäneeseen ylioppilasaineeseen. Eräässä heille suunnatussa kirjoituksessaan hän esittelee englantilaiseen yliopistokaupunkiin kohdistuneen vierailunsa aikana tekemiään havaintojaan, ja ihastelee, kuinka ”Albionin upeat pojat olivat [...] kaikki iltapäivät harjoittamassa ulkourheilua” ja kuinka ”voimaa ja notkeutta, tarmoa ja kestävyyttä oli siellä runsaassa määrin” ollut nähtävissä. Kirjoituksellaan hän pyrki saamaan suomalaiset opiskelijat käsittämään, että

”[...] sivistyneellä nuorukaisella on muitakin velvollisuuksia itseään ja kansaansa kohtaan kuin pelkkien tietojen hankkiminen.”³⁵⁵

Kouluilla ja niiden voimistelunopetuksella oli Wilskmanin mielestä kuitenkin kansalaisten kasvatustilanteissa keskeisin tehtävä: ”Koulu on valmistus elämään. Koulussa tulee lapsen oppia

³⁵² Wilskman 1901, 133-134. K 3. IWA. SUA.

³⁵³ Wilskman 1904, 5. K 1. IWA. SUA.

³⁵⁴ Sisällöltään ja sanomaltaan samankaltaisista Wilskmanin kirjoituksista, ks. esim. Wilskman SU 4/1900, 235-244; Wilskman SU 6/1901, 437-440; Wilskman SKYA 1909, 298-312; Wilskman 1909, 16. K 3. IWA. SUA; Wilskman 1916, 7.

³⁵⁵ Wilskman SU 2/1900, 93-97.

ruumiillisia ponnistuksia ja reipasta toimintaa rakastamaan.” Siveellisessä kansakunnassa vallitsi kuri ja järjestys, ja niiden toteutumista pystyttiin edistämään voimistelutuntien kautta:

”Voimistelun merkitys kansakoulun tehtäviin nähden on siis erittäin tärkeä, varsinkin kun tiedämme, että tarkoituksenmukaisesti järjestetty voimistelunopetus tuntuvasti ja perin edullisesti vaikuttaa lasten järjestyshaluun ja samassa siis kurinpittoon nähden, edistäen lisäksi nuorten käsitys- ja toimintakyvyn vilkkautta.”³⁵⁶

Tavoitteeseen pääsy edellytti opettajalta luonnollisesti ”ankaraa kurinpittoa”. Oli myös tärkeää, ettei oppilaita päästetty tunneilla tylsistymään ja turhautumaan. Tunneille tarvittiin vaihtelua sekä toimintaa, ja turhat ”työttömyyden hetket” – tauot ja toimeton odottelu – tuli karsia pois, sillä ne heikensivät Wilskmanin mukaan kuria ja järjestystä. Lepohetket houkuttelevat ”poikaviikaria” ”kujeilun harjoittamiseen” ja ”hitaat, laiskat ja huolimattomat oppilaat käyvät levähdettyään vieläkin välinpitämättömiksi”. ”Unisen henkilön työhalu ei suinkaan työttömyydestä kasva”, kiteytti Wilskman lopuksi pohdintansa aiheesta.³⁵⁷

Kaivattua vaihtelua voimistelutunneille toivat pelit ja leikit, joiden puolesta Wilskman puhui ja kirjoitti paljon. Muistelmissaan hän kirjoittaa huomanneensa jo uransa alussa ”nuorten aina” kaipaavan ”toiminnassaan vaihtelua”. Tällä hän perustelee urheilun, uusien harjoitusmuotojen ja -välineiden ottamisen mukaan tuntiensa ohjelmaan.³⁵⁸ Vuonna 1906 hän vaati Urheilulehden kirjoituksessaan ”enemmän urheiluleikkejä!” Ne olivat hänen mukaansa ”omiansa innostuttamaan niin hyvin nuorempia kuin vanhempiakin” ja ”innostuksen herättäminen ja vireilläpitäminen” oli ”kaiken voimistelun pyhimpänä päämääränä”.³⁵⁹ ”Vapaan leikin” hän näki arvokkaammaksi kuin ”huonon voimistelun”. Leikin merkitystä kasvatuksessa ei hänen mielestään voitu ”kyllin tärkeäksi arvostella”:

”Leikki tarjoaa lapselle hetkeksi sitä iloisuutta, jonka ahkera lukeminen ja liiallinen aloillaan oleminen sen pahemmin usein kuolettaa. Leikki vastustaa itsekkään ja itsepintaisen luonteen kehittymistä, sillä se pakottaa lasta tahtonsa alistamaan yleisen tahdon alle sekä toimimaan yhteisen päämaalin eikä yksityisen tarkoituksen hyväksi. Leikki herättää hyvää toveruutta, sillä ottelussa ja leikissä on jokainen pakotettu vastoinkäynnissäkin ystäväänsä auttamaan sekä samassa kumppaniinsa täydesti luottamaan. Leikki synnyttää itsensähillitsemistä, päättämiskykyä sekä tottumusta odottamattomien esteitten voittamiseen.”³⁶⁰

---

³⁵⁶ Wilskman 1913, 9-14.

³⁵⁷ Wilskman SKYA 1911, 114-118. Sama kirjoitus julkaistiin myös Urheilulehdessä, ks. Wilskman SU 5-6/1911, 169-173.

³⁵⁸ Wilskman 1929, 8-9.

³⁵⁹ Wilskman SU 2/1906, 82-84.

³⁶⁰ Wilskman 1913, 14, 92. Leikin arvosta ja vaikutuksista, ks. myös Wilskman 1903, esipuhe.

Edellä mainituin perustein oli ”kasvatuksessa leikille omistettava pysyvä merkitys”. Wilskmanin kielenkäytössä käsite *leikki* sisältää muun muassa erilaiset pallopelit, kisailut ja ottelut, kuten painin eri muodot. Kyseiset leikin arvoa todistavat perustelut Wilskman oli esittänyt aiemminkin, vuonna 1903 kirjassaan *Palloleikkejä*. Tuossa oppaassaan hän lisää palloleikkien vielä ”antavan silmälle varmuutta, ruumiille notkeutta, liikkeille nopeutta”, ja toivoo leikin tulevan oikein ”kansanharjoitukseksi”.³⁶¹ Eri palloilulajien nykyisestä suuresta suosiosta lukuisine sarjatasoineen ja ”firmaliigoineen” Wilskman edellä mainittujen seikkojen perusteella ilahtuisi suuresti.

Liikunta oli tie yksilön ja kansan suotuisaan kehitykseen sekä lääke moniin Wilskmanin mainitsemiin vitsauksiin ja vaivoihin. Sen lisäksi vaadittiin kuitenkin muitakin terveyttä edistäviä elämäntapoja. Suomen lyseoiden urheilijoille osoittamansa *Terveyden opas nuorille voimailijoille* -kirjaseen sisällysluettelosta saa hyvän yleiskuvan Wilskmanin terveysajattelun sisällöstä. Hänen oppaansa sisältää sen mukaan neuvoja voimistelun ja urheilun ”tarkoituksenmukaisen käyttämisen” lisäksi ruoka- ja nautintoaineiden ”järkevistä käyttämisestä”, ”puhtauden tärkeydestä ja sen noudattamisesta”, ”työn ja levon arvosta ja niiden välisestä suhteesta”, ”terveellisen asunnon ja tarkoituksenmukaisten vaatteiden valinnasta ja käyttämisestä” sekä vielä ”vilustumisen ja tarttuvien tautien suhteen”. Näiden kokonaisuuksien lisäksi nuorisoa varoitellaan ”myrkkyaaineiden vaarallisuudesta” ja tarkastellaan ”hermostomme terveyttä käsittävää hoitoa”.³⁶²

Wilskman korostaa oppaassaan ruumiillisen työnteon merkitystä ja arvoa, ja suosittelee ”henkisen työalan edustajaakin uhraamaan päivästänsä ainakin jonkun tunnin joko ruumista vahvistavaan ja sitä kehittävään voimisteluun tahi hyötyä tuottavaan käytännölliseen työhön”, kuten puunhakuuseen. Samassa hän varoittaa kuitenkin liikarasituksen vaaroista, todeten liiaksi rasitetun ruumiinosan saattavan ”käydä tehtävänsä kerrassaan kykenemättömäksi”. Hän korostaakin levon merkitystä kaiken ikäisille, mainiten esimerkkinä ”lapsuuden iässä olevalle henkilölle” kolmesta kolmeen ja puoleen tuntiin kestävästä yhtäjaksoisesta ”pontevan ajatustyön” menevän jo ”terveyden asettamille ulkorajoille”. Henkisen ”ylenrasituksen” hän näkee tuottavan ”monin verroin pysyväisempää ja tuntuvampaa tuhoa” kuin ”ruumiillisen ylenrasituksen”. Henkistä työtä tekevän henkilön tulisikin Wilskmanin mukaan levätä enemmän kuin ruumiillista työtä tekevän.³⁶³

---

³⁶¹ Wilskman 1903, esipuhe.

³⁶² Wilskman 1917, sisällys.

³⁶³ *Ibid.*, 107-109.

Wilskmanin ajan yleinen huoli hermostuneisuudesta koski etenkin ”suurkaupunkien” elämää ja ”elintapoja”. Wilskman koki kaupunkien elämänmenon kehittyneen ”luonnottomaan suuntaan” ja näki ”hermostuneen aikakauden turmiollisen vaikutuksen” uhkaavan kasvavan sukupolven kehitystä. Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauslehden aihetta käsittelevässä kirjoituksessaan hän antoi suositukset lasten yöllisistä lepoajoista ja vaati jopa ruokailujen jälkeistä parin tunnin lepoaikaa kouluihin, sillä ”lukeminen mahalaukun täynnä ollen on omiansa tylsistämään aivoja, ajatuskykyä ja muistia”.³⁶⁴ Wilskmanin elinaikanakin lastenlääkärinä toiminut Arvo Ylppö määritteli hermostuneen lapsen poikkeavan lapsen perustyyppiä, jolle oli ominaista tahdonvoiman heikkous. Hermostuneisuus aiheutui liikarasituksesta, joka saattoi olla seurausta huonosta perimästä, sairauksista tai huonosta kasvatuksesta ja sopimattomista kotioloista. Modernissa elinympäristössä lapsia uhkasivat äitien antamat liialliset virikkeet tai hemmottelu sekä koulunkäynnin vaatimukset ja rasitukset.³⁶⁵

Wilskmanin kasvatusajatteluun tuli vuoden 1918 sisällissodan jälkeen militaristisempi sävy, mitä tulee hänen näkemyksiinsä liikuntakasvatuksen tavoitteista sekä voimistelun ja urheilun suotuisina pidetyistä vaikutuksista. Hän kirjoitti ensimmäiseen maailmansotaan viitaten vuonna 1920 ”sodan ja sitä seuraavan, kaikkialla vallitsevan rauhattomuuden ja hermostumisen turmelevan vaikutuksen” ulottuneen ”Suomenkin kansaan [...] tuntuvammin sen siveelliseen luonteeseen”.³⁶⁶ Kasvatus ja koulu -lehdessä Wilskman esiintyi samana vuonna aiempaa militaristisempänä, ja muotoili voimistelunopetuksen uuden tehtävän:

”Vastataksaan fyysillisessä suhteessa sotilaallisia näkökohtia tulee kouluvoimistelun ja urheilun pystyä kasvattamaan sisäisesti tervettä sekä ulkopuolisesti sopusuhteista ja ryhdikästä nuorisoa ynnä kehittämään sen kaikinpuolista liikkumakuntoisuutta sodan vaatimuksia silmällä pitäen. Psykyllisessä suhteessa sen tulee ennen kaikkea kasvattaa järjestyskykyä, kuriintottumusta, tahdonvoimaa ja rohkeutta. Sotateknillisessä suhteessa taas sen tulisi perehdyttää koulupojat tavallisimpiin sotilaallisiin järjestysharjoituksiin, ampumiseen, leikkisotaan y.m.s.”³⁶⁷

Jyrkentyneistä näkemyksistään huolimatta hän ei hyväksynyt Tahko Pihkalan ja monien muiden liikuntakasvattajien vaatimuksia koulujen voimistelunopetuksen muuttamisesta sotilaskoulutuksen suuntaan sekä voimistelu- ja urheiluliikkeen alistamisesta sotaministeriön alaisuuteen.

---

³⁶⁴ Wilskman SKYA 1906, 29-33.

³⁶⁵ Tuomaala 2001, 167-168.

³⁶⁶ Wilskman SKYA 1920, 86-90.

³⁶⁷ Wilskman KK 1920, 93-98.

Wilskman pystyi perustelemaan usein esiintyneet vaatimuksensa voimistelutuntien lisäämisestä koulujen opetusohjelmaan moniin edellisissä kappaleissakin esiin tulleisiin tavoitteisiin ja huolenaiheisiin vedoten. Sotakuntoisuuden edistämiseen vetoaminen oli yksi perustelu.³⁶⁸ Terveyden edistäminen oli kuitenkin yleensä Wilskmanilla päällimmäisenä mielessä, kun hän koetti edistää liikuntakasvatuksen asemaa koululaitoksessa. Vuonna 1921 hän vaati, että ”voimistelusta vapautetuille ja yleensä heikoille oppilaille on kouluissa järjestettävä tarkoituksenmukaisesti soviteltuja ruumiinharjoituksia” ja ”ruumiilliselle kasvatukselle on koulujen työohjelmassa varattava entistä laajempi tila”, sillä:

”[...] se on koko kansan terveyden ja työkyvyn alkulähde, että se on lapsen luonnetta kehittävä tekijä; että se on nuorison koko kehityksen – siis myös älyllisen – pohjana ja perustana”.³⁶⁹

Raittiusopetus tuli osaksi koulujen opetusta 1800-luvun lopulla Ruotsin esimerkkiä seuraten. Raittiusaate levisi laajasti opettajien keskuuteen Raittiuden Ystävien yhteyteen vuonna 1890 perustetun Opettajien Terveys- ja Raittiusyhdistyksen myötä. 1900-luvun puolella raittius tuli osaksi koulujen opetusohjelmia. Raittius liitettiin ennen kaikkea luonnontiedon, uskonnon ja äidinkielen yhteyteen. Äidinkielen tunneilla tuli esimerkiksi lukea raittiusaiheisia kertomuksia. Lisäksi terveysopin yhteydessä tuli tuoda esille alkoholin haittoja ja vaaroja.³⁷⁰ Raittiusliikkeessä toimi alusta asti intomielisiä liikuntakulttuurin edistäjiä, kuten esimerkiksi Elin Kallio ja Anni Collan. He näkivät liikuntakasvatuksen raittiuskasvatuksen olennaisena osana. Raittiusseurojen yhteyteen perustettiin myös voimisteluosastoja 1800-luvun lopulta lähtien, ja niiden juhlien ohjelmaan kuului muun muassa liikuntaesityksiä.³⁷¹

Tutustuminen voimistelu- ja terveysopilliseen kirjallisuuteen sekä vuosisadan vaihteessa esillä ollut alkoholikysymys vaikuttivat Suomelan mukaan myös Ivar Wilskmaniin, joka asettui elämässään täysin kielteiselle kannalle alkoholin suhteen.³⁷² Wilskmanin panos raittiuskysymykseen olivat hänen ennen kaikkea hänen kirjoituksensa, joista puhtaasti raittiusaihetta käsittelevä oli Raittiuden Ystävien vuonna 1904 julkaisema *Raittius urheilijan kannalta arvosteltuna*. Siinä hän todistaa lukuisten tieteellisten tutkimusten, eri maiden urheilijoiden suoritusten ja ominaisuuksien sekä erinäisten suurmiesten urotekojen kautta alkoholin haitallisuuden ja raittiuden edut.³⁷³ ”Muhammed oli viisas mies. Hän tahtoi valloittaa maailman ja hän tiesi sen, ettei juoppouteen menevä kansa

³⁶⁸ Tästä perustelusta, ks. *ibid*.

³⁶⁹ Wilskman KK 1921, 211-215.

³⁷⁰ Tuomaala 2004, 260.

³⁷¹ Halila & Sirmeikkö 1960, 16.

³⁷² Suomela 1954, 100, 105.

³⁷³ Wilskman 1904, *passim*.

maailmaa valloita.” Myös ”norjalainen naparetkeilijä Nansen” pääsi todistamaan raittiuden positiivista sanomaa: ”Tältä matkalta hän – niin hän ainakin itse väittää – ei milloinkaan olisi palannut, jos hän sitä tehdessään olisi väkijuomia nauttinut.”³⁷⁴ Wilskman kirjoitteli raittiusaiheesta – raittiuden puolesta sekä alkoholia ja muita ”huumausaineita” vastaan - usein erilaisissa yhteyksissä.³⁷⁵

Alkoholin hän näki paitsi olevan uhka yksilön siveellisyydelle, niin myös vaarantavan ja mitätöivän voimistelun ja urheilun suotuisia vaikutuksia. Alkoholin nauttimisesta saattoi urheilijalle seurata myös vakavia terveydellisiä riskejä. Hän käyttää esimerkkinä saksalaista painijaa, joka ”juopi vielä enemmän kuin tavallinen saksalainen, - ja sehän jotain tietää se! Mutta oluen nauttiminen vaikuttaa turmiollisesti sydämeen, ja siksi saavatkin saksalaiset painijat sydämensä epäkuntoon.”³⁷⁶ Wilskmanin raittiuskasvatusta koskevaan nationalistiseen julistukseensa on hyvä lopettaa hänen ajattelunsa tarkastelu:

”[...] uskallan toivoa, että se päivä vielä koettaa, jolloin Suomen jokikinen nuorukainen, joka tahtoo elää isänmaallensa hyväksi ja itsellensä iloksi – ja ken ei sitä tahtoisi – hän huolellisesti hoitaa henkensä pyhää temppeliäkin, ja kun hän sen tekee, niin hän ilomielin ja sydämensä pohjasta yhtyy huutoon: pois väkijuomat, pois tupakat, pois kaikki kansaamme myrkyttävät kiihoitusaineet.”³⁷⁷

---

³⁷⁴ Ibid., 16.

³⁷⁵ Wilskmanin muista raittiutta käsitelleistä tai sivunneista kirjoituksista, ks. esim. Wilskman SU 1/1903, 2-7; Wilskman SU 10/1907, 629-631; Wilskman SU 1/1908, 7-10; Wilskman 1917; Wilskman 1924; Wilskman 1926.

³⁷⁶ Wilskman 1904, 18-19.

³⁷⁷ Ibid., 22.

V PÄÄTELMÄT

Ivar Wilskmanin liikuntakasvatustieteessä keskeistä oli ihmisen kehittyminen – jalostuminen – tarkoituksenmukaisen ruumiinharjoituksen kautta niin fyysisesti kuin henkisestikin kohti kaiken kasvatuksen lopullista päämäärää, siveellisyyttä. Tuon kehityksen seurauksena oli terveempi, reippaampi, tarmokkaampi ja työkykyisempi yksilö. Kun koko kansa saataisiin voimistelemaan ja muillakin keinoilla ruumistaan harjoittamaan, niin lopputuloksena olisi koko kansan elinvoimaisuuden ja siveellisyyden kasvu sekä ansaittu paikka muiden sivistyskansojen joukossa. Kansan sivistyksen tasoa mittasi Wilskmanin mielestä kirjassivistystä enemmän kansalaisten ”sydämen sivistys”, terveelliset ja moraalisesti oikeat elintavat ja -tottumukset.

Yksilöiden ja kansakunnan sivistyksen ja siveellisyyden esteinä olivat ajan vitsaukset, kuten alkoholi, yleinen hermostuneisuus, liiallisen henkisen ponnistelun aiheuttama liikarastus, velttous ja välinpitämättömyys sekä poliittisen kuohunnan aiheuttamat jännitteet ja ristiriidat. Huoli kansakunnan degeneraatiosta vaivasi Wilskmania ja monia muita kansansivistäjiä. Voimistelulla ja muulla ”järkevällä” eli riittävän monipuolisella liikunnalla pystyttiin vaikuttamaan korjaavasti tai ennaltaehkäisevästi moniin ajan ongelmiin ja huolenaiheisiin. Harjoittelun avulla hankitut ominaisuudet nähtiin periytyviksi ja siten rotua parantaviksi. Vastaavasti yhteiskuntakelvoton aineskin saattoi lisääntyä, kun esimerkiksi rikollisten taipumusten uskottiin kulkevan suvussa. Siveellisten harrastusten ja tottumusten levittäminen kaiken kansan pariin oli siten kansallinen eloonjäämiskysymys. Voimistelusalit ja urheilukentät olivat Wilskmanin idealistisen näkemyksen mukaisesti ristiriidoista vapaita alueita: voima ja viha eivät mahtuneet samaan pöytään ja iloinen urheilija ei jaksanut kiukkua kantaa.

Wilskman omaksui voimistelu- sekä kasvatusaatteeseensa monia aineksia oppi-isältään Viktor Heikeliltä. Ihmisen jalostuminen ja täydellistyminen voimistelun seurauksena oli yksi niistä. Heikelin vaikutusta oli myös hegeliläisen kasvatusaatteen omaksuminen, jonka myötä Wilskmanin koki yksilön merkityksen ennen kaikkea osana yhteisöä, kansakuntaa, ja sen henkistä ja moraalista perintöä. Jokaisen kansalaisen velvollisuudet kansakuntaa kohtaan olivat merkittävämpiä kuin henkilökohtaiset pyrkimykset. Oman terveyden vaaliminen ja edistäminen sekä fyysisten ja henkisten ominaisuuksien kehittäminen hyödyttivät kansakuntaa, ja niiden laiminlyönti oli tuomittavaa henkistä velttoutta.

Wilskmanin urheiluaatteesta on löydettävissä kolme pääteemaa: nationalismi, rodunjalostus ja suhtautuminen kilpaurheiluun. Teemat luonnollisesti kietoutuvat hänen teksteissään usein toisiinsa ja heijastavat ajalle tyypillistä keskustelua sekä voimistelu- ja urheiluelämän kehitystä. 1900-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen poliittinen kuohunta ja ristiriidat eivät voineet olla vaikuttamatta hänen ajatteluunsa ja toimintaansa – ne kirkastivat hänen voimistelulle ja urheilulle antamiaan päämääriä. Suomen itsenäistyminen, sisällissota ja sen jälkeinen idän suunnalta koettu uhka saivat hänet korostamaan voimistelun- ja urheilun suhdetta ja merkitystä maanpuolustuksen kannalta. Hän ei kuitenkaan lämmennyt suunnitelmille voimistelun- ja urheilun alistamisesta Sotaministeriön alaisuuteen. Wilskmanin urheiluaatteeseen liittyvät oleellisesti myös raittiusaate ja opettajantoimiensa myötä hänen kasvatustalokemysensä. Myös suhtautuminen naisten urheiluun saa siinä sijansa.

Suhteessa kilpaurheiluun Wilskman asettui vanhoillisempien voimistelumiesten sekä Tahko Pihkalan kaltaisten uudemman polven ”urheiluhullujen” väliin. Wilskman jakoi korkeita henkisiä päämääriä universaalisti ruumiinkulttuurin kautta ajaneiden Viktor Heikelin ja Viktor Dammin voimistelunäkemykset, mutta omaksui kuitenkin heitä nationalistisemmän sekä kansan- ja käytännönläheisemmän suhtautumisen ruumiinharjoituksiin. Heikeliltä hän sai mallia uusien lajien ja harjoitteiden ottamiseen mukaan voimistelutunneilleen sekä osaksi johtamiensa seurojen harjoituksia. Wilskman suhtautui kuitenkin Heikeliä avoimemmin kilpailuihin. Osansa tässä myönteisemmässä suhtautumisessa kilpaurheiluun oli ystävyydellä Ruotsin voimistelu- ja urheiluliikkeen johtohahmoon Viktor Balckiin. Yhtä kilpaurheilumyönteiseksi hän ei kuitenkaan kääntynyt, ja lukuisista urheiluliikkeen parissa hoitamistaan tehtävistä huolimatta hän suhtautui ennätysten tavoitteluun ja tiettyyn urheilulajiin erikoistumiseen aina kriittisesti. Tämän seikan johdosta ”urheiluhulluuden” juokseva ruumiillistuma, Tahko Pihkala, leimasi Wilskmanin urheiluaatteensa puolesta taantuneeksi.

Wilskman oli perustamassa ja johtamassa myöhemmin kilpaurheilupainotteisen linjan omaksunutta SVUL:a, oli mukana Suomen olympiaurheilun alkutaipaleella, ja päätoimitti urheilutuloksia ja -ennätyksiä sekä etevien atleettien mittoja ja kuvia julkaissutta Suomen Urheilulehteä. Kovista urheilumeriiteistä huolimatta hänen toimintansa ja kirjoituksensa taustalla vaikutti aina voimistelumies, joka muisti korostaa monipuolisten ruumiinharjoitteiden yksilöä ja kansakuntaa jalostuttavaa voimaa. Voimistelulla ja urheilulla oli hänelle loppuun asti ennen kaikkea kasvattava merkitys ja tehtävä. ”Rekordiurheilun” yksipuolisuuden vaaroista hän jaksoi aina muistuttaa ja arvostella ”erikoisurheilijoiden”, kuten ”käyräselkäisten” juoksijoiden ruumiinmuotoa. Voimistelu

oli tärkein keino sopusuhtaisen vartalon ja siveellisen ihmisen mahdollistamiseksi. Urheilu ja leikit, esimerkiksi erilaiset pallopelit, karaisivat ruumista sekä kehittivät rohkeutta ja kykyä yhteistoimintaan, joten ne toimivat hyvinä liikuntakasvatuksellisinä apukeinoina. Pelit, leikit ja kisailut myös herättivät ja pitivät yllä toiminnanhaluisten poikien ja nuortenmiesten kiinnostuksen ruumiinharjoituksiin. Wilskman käytti kaikkia keinoja hyväksi toteuttaakseen suuren missionsa: koko kansa oli saatava liikkumaan.

Wilskmanille urheilu oli siis ”tarkoituksenmukaisesti harjoitettuna” hyväksyttävä apukeino kansan saamiseksi liikkumaan ja sitä kautta sen elinvoimaisuuden kasvattamiseen. Kilpaurheilun arvo oli siinä, että suomalaisurheilijoiden menestyminen kansainvälisissä kilpailuissa todisti tuota elinvoimaisuutta ja lisäksi paikkaa ”sivistyskansojen” joukossa. Hänen ajatteluunsa vaikuttivat selvästi käsitellylle ajalle tyypillisesti nationalismiin ja sosiaalidarvinismin aatteet, joihin liittyvät opit ja uskomukset esiintyivät hänen kirjoituksissaan hankittujen ominaisuuksien periytymisestä, yksilön ja kansan jalostuttamisesta sekä degeneraation uhasta. Menestyvillä kilpaurheilijoilla oli lisäksi tärkeä merkityksensä roolimalleina taistelussa raittiuden ja siveyden puolesta turmiollisia nautintoaineita ja muita houkutusvastoja vastaan. Kasvattajana Wilskman pyrki myös itse toimimaan ja näyttämään mahdollisimman ihanteellisena esikuvana.

Ivar Wilskmaniin on suomalaisessa urheiluelämässä, -kirjallisuudessa ja -tutkimuksessa kautta vuosikymmenten ilman minkäänlaista kyseenalaistamista liitetty nimitys ”Suomen urheilun isä”. Lisäksi hänet on nimetty itsestään selvyytenä kilpaurheilumieheksi ja kerrottu, kuinka hän johdatti Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton kasvattavan voimistelun parista kilpaurheiluliitoksi. Tämän tutkimuksen perusteella Wilskman oli kuitenkin uransa loppuun asti voimistelumies ja ennen muuta liikuntakasvattaja, jolle urheilu oli keino ja välikappale kohti suurempaa tavoitetta. Toki hänen meriittinsä maan urheiluelämän alkuvaiheissa ovat kiistattomat – hän näyttää ehtineen vaikuttaa kaikkialla. Maan urheilun isäksi nimittämiseen liittyy kuitenkin hänen oppilaidensa ja välittömien seuraajiensa halu kunnioittaa oppi-isäänsä ja suurta vaikuttajaa. Niinpä siihen liittyy ainoastaan liioittelua ja glorifiointia. Jos hänelle jokin ytimekäs nimitys on tarve antaa, niin ehkäpä sellainen voisi olla Suomen urheilun isoisä. Tai kummisetä. Perusteluna tälle on se, että Tahko Pihkala kiihkeään urheilupropagandansa myötä jätti Wilskmanin jälkeisnä vuosikymmeninä ”oppi-isänsä” varjoonsa, ja nimi Ivar Wilskman ei kovin monelle voimistelun ja urheilun historiaan perehtymättömälle henkilölle juuri mitään kerro.

On liioittelua luonnehtia Wilskmanin olleen aikaansa edellä, sillä hän oli selvästi ajatustavaltaan oman aikansa edustaja ja siihen sidoksissa. Sen sijaan on mielenkiintoista huomata, että osa jo Wilskmania vaivanneista ja hänen esiin nostamistaan kysymyksistä on edelleen keskusteluissa esillä ajankohtaisina ongelmina, kuten huoli väestön ”työkuntoisuudesta” eli modernimmin työssä jaksamisesta. Ikuisena vaikuttaisi vallitsevan niin ikään tietty siveellisyyden tematiikka: kukapa meistä ei aika ajoin perään kuuluttaisi kanssaihmisiltään korkeampaa moraalialia ja hyviä tekoja, ja vaatisi myös itseltään parempaa itsehillintää ja tarmokkaampia toimia terveen elämän edistämiseksi. Liikunta, terveellinen ruokavalio, riittävä lepo, kohtuullisuus kaikessa – etenkin päihteiden ja nautintoaineiden kohdalla, siinä on joukko hyvän elämän aakkosia, jotka useimmat yhä jakavat.

Edelleen esillä ovat myös huoli lasten ja nuorten riittämättömästä liikunnasta ja vaatimus liikuntatuntien lisäämisestä koulujen opetusohjelmaan, sekä huoli nuorison syrjäytymisestä yhteiskunnassa – eli Wilskmanin sanoin, ajautumisesta velttouteen ja välinpitämättömyyteen, kaduille, kapakoihin ja vankiloihin.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I ALKUPERÄISLÄHTEET

A) Arkistolähteet

Suomen Urheiluarkisto (SUA), Helsinki:

Ivar Wilskmanin arkisto (IWA):

- kansio 1: Saapuneet kirjeet
- kansio 2: Matkakertomukset
- kansio 3: Biografica ja painotuotteet

Anni Collanin arkisto (ACA), Collanin leikekokoelma:

- kansio: Henkilötietoja
- kansio: Voimistelunopettajien henkilötietoja

B) Julkaistut lähteet

Alkuperäislähteinä käytetyt Wilskmanin kirjoitukset:

Voimistelun vaikutuksesta terveytemme ja kehitykseen. Terveystoimikomitean lentokirjoja no.7. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapaino, Helsinki 1894. K 3. IWA. SUA.

Voimistelun käsikirja kansa- ja alkeiskouluja varten. O.W. Backman, Kuopio 1896. K 3. IWA. SUA.

Varttuuko kansamme ruumiillisesti vai veltostuuko se? Suomen Nuorison Liiton Albumi II. Helsinki 1901. K 3. IWA. SUA.

Palloleikkejä. Werner Söderström, Porvoo 1903.

Raittius urheilijan kannalta arvosteltuna. Raittiuskirjasto XIV. Raittiuden ystävät, Kotka 1904.

Suomen urheilut XX:n vuosisadan alkupuolella. Helsinki 1907.

Voimisteluolot Skandinaviassa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon osakeyhtiö, Helsinki 1909. K 3. IWA. SUA.

Om täflingens betydelse i fysisk uppfostran. Käsikirjoitus, 1913. K 1. IWA. SUA.

Voimistelun käsikirja kansa- ja alkeiskouluja varten. 4.painos, G.W. Edlundin kustannusosakeyhtiö, Helsinki 1913.

Tilastollisia tietoja Suomen koulunuorison ruumiillisesta kehityksestä I. Poikien kasvutilastoja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Osakeyhtiö, Helsinki 1916.

Terveyden opas nuorille voimailijoille. Kustannusosakeyhtiö Kirja, Helsinki 1917.

Tilastollisia tietoja Suomen koulunuorison ruumiillisesta kehityksestä II. Tyttöjen ja naisten kasvutilastoja. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1920.

Miehen tarmo, sotilaskunto ja huumausaineet. Porvoo 1924.

Palmén, Arne & Wilskman, Iwar. Terveysoppi kouluja varten. 3.painos, Otava, Helsinki 1926.

Muistelmiani voimistelu- ja voimailuelämämme alkuajoilta. Otava, Helsinki 1929.

Wilskmanin kirjoitukset seuraavissa lehdissä:

Suomen Urheilulehti (SU) 1898-1911.

Kasvatus ja koulu (KK) 1914-1921.

Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland - Suomen kasvatustieteellisen yhdistyksen aikakauskirja (SKYA) 1902-1923.

Aikalaiskirjoitukset:

Heikel, Viktor SU 5/1900.

Lampén, Ernst SU 1/1905.

Pihkala, Lauri SU 10/1907.
Pihkala, Lauri SU 2/1908.
Damm, Viktor SU 1/1908.
Vartia, Arvo SU 3/1908.

II Tutkimuskirjallisuus

A) Kirjallisuus

Arponen, Antti O. 2006. Yleisurheilun toimintaedellytykset. Teoksessa Martiskainen (toim.) 2006.

Arponen, Antti O. 2012. Sata vuotta edunvalvontaa ja liikuntakasvatusta. LIITO - Liikunnan ja Terveystiedon Opettaja -lehti 1/2012, 32-33. (http://www.liito.fi/100v_artikkeli.pdf) Luettu 29.3.2012.

Björkman, Ingmar & Martiskainen, Seppo 2006. Suomen Urheiluliiton historian alkuvaiheet. Teoksessa Martiskainen (toim.) 2006.

Halila, Aimo & Sirmeikkö, Paul 1960. Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto SVUL 1900-1960. (Toim. Kallio Kotkas) SVUL, Vammala.

Hall, Stuart 2002. Identiteetti. Vastapaino, Tampere.

Halmesvirta, Anssi 1995. Kansan elinvoimaa kokoamassa – Ivar Wilskmanin voimistelun ja ruumiinhoidon ideologiaa 1870-1920. Teoksessa Nevala, Arto (toim.) 1995, *Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1995*. Joensuu.

Halmesvirta, Anssi 1997. Urheilu lääkkeenä – eräs terveydenhoitoa, liikuntaa ja kansalaisia yhdistävä tekijä viime vuosisadan vaihteessa. Teoksessa Vares (toim.) 1997.

Halmesvirta Anssi 1998. Vaivojensa vangit. Kansa valitti ja lääkäri auttoi – historiallinen vuoropuhelu 1889-1916. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Halmesvirta, Anssi & Ojala, Jari & Roiko-Jokela, Heikki & Vilkuna, Kustaa H.J. 2007. Historian sanakirja. Neljäs painos, Gummerus, Jyväskylä.

Harjula, Minna 2007. Terveyden jäljillä. Suomalainen terveystoiminta 1900-luvulla. Tampere University Press, Tampere.

Heikkinen, Antero 1992. Voimistelun läpimurto. Teoksessa Pyykkönen (toim.) 1992.

Hentilä, Seppo 1982. Suomen työläisurheilun historia I. Karisto, Hämeenlinna.

Hentilä, Seppo 1992a. Urheilu järjestäytyy ja politisoituu. Teoksessa Pyykkönen (toim.) 1992.

Hentilä, Seppo 1992b. Poliittista urheilua ja urheilupolitiikkaa. Teoksessa Pyykkönen (toim.) 1992.

Hyrkkänen, Markku 2002. Aatehistorian mieli. Vastapaino, Tampere.

Ilmanen, Kalervo & Voutilainen, Touko 1982. Jumpasta tiedekunnaksi. Suomalainen voimistelunopettajakoulutus 100 vuotta. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 84, Helsinki.

Itkonen, Hannu 1996. Kenttien kutsu: Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Gaudeamus, Tampere.

Kemiläinen, Aira 1993. Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti. Historiallisia Tutkimuksia 177. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Koivusalo, Irja 1982. Voimistelu maamme oppikoulujen oppiaineena vuosina 1843-1917. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no 83, Lappeenranta.

Kokkonen, Jouko 2008. Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900-1952. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Laine, Leena 1984. Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856-1917. I. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no 93A, Helsinki.

Laine, Leena 1989. Kilpaurheilusta organisaation perusta – kehitys ennen vuotta 1918. Teoksessa Vasara (toim.) 1989.

Laine, Leena 1992. Urheilu valtaa mielet. Teoksessa Pyykkönen (toim.) 1992.

Laine, Leena 2000. Työväen urheiluliikkeen naiset. Otava, Keuruu.

Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä 2008. Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7-18 -vuotiaille. Opetusministeriö ja Nuori Suomi ry, Helsinki.

(http://www.nuorisuomi.fi/files/ns2/Koulu_PDF/080129Liikuntasuositus-kirja%28kevyt%29_08.pdf) Luettu 12.4.2012.

Launonen, Leevi 2000. Eettinen kasvatusajattelu suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Martiskainen, Seppo (toim.) 2006. Suomi voittoon – kansa liikkumaan. Suomen yleisurheilun 100 vuotta. Yleisurheilun Tukisäätiö, Helsinki.

Mattila, Markku 1999. Kansamme parhaaksi. Rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Meinander, Henrik 1992. Warpaille y-lös, kyykkyyn a-las. Teoksessa Pyykkönen (toim.) 1992.

Meinander, Henrik 1994. Towards a Bourgeois Manhood. Boys' physical education in Nordic secondary schools 1880-1940. Helsinki.

Pyykkönen, Teijo (toim.) 1992. Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 131. VapK-Kustannus ja LTS, Helsinki.

Salimäki, Harri 2000. Isänmaan ja urheilu-uskon mies. Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Sarje, Aino 2008. Elin Kallion voimistelujärjestelmä – suomalaisen naisvoimistelun perusta. Liikunta & Tiede 45 (6), 66-71.

www.lts.fi/filearc/795_L&T608_tutkimusartikkelit_sarje.pdf?LTS_reg=n8akbrqtsdbi13a0vfd450ena3) Luettu 4.3.2010.

Schivelbusch, Wolfgang 1996. Junamatkan historia. Vastapaino, Tampere.

Silvennoinen, Martti 1978. Liikuntakasvatuksen humanismi. Piirteitä Viktor Heikelin ja Ivar Wilskmanin ajattelusta. Stadion 3/1978, 84-86. Liikuntatieteellinen Seura, Helsinki.

Sjöblom, Kenth 1997. Voimistelua, politiikkaa ja filateliaa - Eräitä episodeja autonomisen Suomen kansainvälisissä suhteissa. Teoksessa Vares (toim.) 1997.

Sjöblom, Kenth 2007. Autonominen olympiamaa. Teoksessa Tikander & Viita & Vilen & Paavola (toim.) 2007.

Suomela, Klaus U. 1953. Viktor Heikel suomalaisen liikuntakasvatuksen luoja. Kustannusosakeyhtiö Kivi, Helsinki.

Suomela, Klaus U. 1954. Ivar Wilskman. Suomen urheilun isä. Valistus, Helsinki.

Suomen Hiihtoliiton internet-sivut (<http://www.hiihtoliitto.fi/historiaa/>). Luettu 13.4.2012.

Talonen, Jyrki (toim.) 2006. Suomen urheilu- ja liikuntahistorian tutkimusbibliografia. Suomen Urheilumuseosäätiö, Suomen Urheiluhistoriallinen Seura, Helsinki.

Tikander, Vesa & Viita, Ossi & Vilen, Merja & Paavola, Esko (toim.) 2007. Sadan vuoden olympiadi. Suomalaisen olympialiikkeen historia. WSOY, Porvoo.

Tuomaala, Saara 2004. Työtätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921-1939. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Vares, Vesa (toim.) 1997. Urheilu ja historia. Kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi. Turun Historiallinen Arkisto 51, Turku.

Vasara, Erkki (toim.) 1989. Suomi urheilun suurvaltana. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 115, Helsinki.

Vasara, Erkki 1997. Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestöjen urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918-1939. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Vasara, Erkki 2004. Valtion liikuntahallinnon historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 157, Tampere.

Vettenniemi, Erkki 2006. Joutavan juoksun jäljillä. Kestävyysjuoksun varhaisvaiheet Suomessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Vettenniemi, Erkki 2007. Pohjolan helleenit. Suomalaisten olympiaurheilujen synty. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Vettenniemi, Erkki 2008. Suomalaisen urheilun synty. Ravisportti 1800-luvulla ja sen vaikutus ihmiskilpailuihin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Viita, Ossi 2003. Hymyilevä Hannes. Työläisurheilija Hannes Kolehmainen sankaruus porvarillisessa Suomessa. Otava, Helsinki.

Virtapohja, Kalle 1998. Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Wuolio, Eija-Leena & Jääskeläinen, Leena 1993. Kyykkyyn - ylös! 150 vuotta koululiikuntaa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 136, Helsinki.

B) Opinnäytteet:

Bergfors, Tarja 2004. Että meidän hidas ja kömpelö kansamme tulisi jonkin verran reippaammaksi. Liikuntakasvatus 1920-1930-luvuilla. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.